

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
POLITIKOS MOKSLŲ IR DIPLOMATIJOS FAKULTETAS
REGIONISTIKOS KATEDRA

Evelina Vilkaitė

**KINIJOS IR INDIJOS SAUGUMO DINAMIKA: POVEIKIS RYTŲ
AZIJOS REGIONO SAUGUMUI**

Magistro baigiamasis darbas

Rytų Azijos regiono studijų programa, valstybinis kodas 62602S106

Politikos mokslų studijų kryptis

Vadovas (-ė) Ieva Karpavičiūtė _____
(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė) (parašas) (data)

Apginta _____
(PMDF dekanas) (parašas) (data)

Kaunas, 2010

TURINYS

Santrauka	2
Summary.....	3
Įvadas.....	4
1. Teoriniai Indijos-Kinijos santykių poveikio Rytų Azijai analizės aspektai	9
1.1. Realizmo, liberalizmo ir konstruktyvizmo sąsajos aiškinant Kinijos ir Indijos poveikį Rytų Azijos saugumui	9
1.2. Regioninio saugumo samprata.....	16
2. Kinijos-Indijos santykiai ir regioninis saugumas	20
2.1. Kinijos-Indijos santykių istorinė raida.....	21
2.1.1. Tarpusavio priešprieša – teritoriniai nesutarimai	21
2.1.2. Kinijos-Indijos santykių atšilimas.....	25
2.2. Dabartinės Kinijos-Indijos santykių tendencijos	27
2.2.1. Ekonominiai Kinijos-Indijos santykiai	28
2.2.2. Politiniai Kinijos-Indijos santykiai – institucinis bendradarbiavimas	30
2.2.3. Kinijos-Indijos santykiai regioninio saugumo kontekste.....	31
3. Kinijos ir indijos interesai rytų azijos regione.....	34
3.1. Kinijos vaidmuo Rytų Azijos regione.....	34
3.1.1. Kinijos interesai Rytų Azijoje.....	39
3.2. Indijos interesai Rytų Azijos regione.....	42
3.3. Saugumo problematika Rytų Azijos regione	45
3.3.1. Ekonominė Rytų Azijos integracija	47
3.3.2. Kinijos, Indijos ir Japonijos interesų susikirtimas ir jo poveikis Rytų Azijos saugumui	51
IŠVADOS.....	55
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	57
PRIEDAI	64

SANTRAUKA

Šio darbo objektas - Rytų Azijos regiono saugumas bei Kinijos ir Indijos poveikis jam. Darbo tikslas – atskleisti kaip Kinija ir Indija bei jų tarpusavio santykiai veikia Rytų Azijos regiono saugumą. Siekiant įvykdyti užsibrėžtą darbo tikslą, keliami tam tikri uždaviniai, kurių pagalba ir pavyks tai pasiekti: 1) aptarti svarbiausius konstruktyvizmo teorijos aspektus, reikalingus Kinijos-Indijos santykių analizei bei jų poveikio Rytų Azijos regiono saugumui atskleisti; 2) apžvelgti Kinijos-Indijos santykių istorinę raidą (nuo Kinijos ir Indijos tautinių valstybių susikūrimo iki šių dienų); 3) išanalizuoti Kinijos ir Indijos užsienio politikos ir regionines strategijas bei atskleisti kaip valstybės suvokia savo nacionalinį ir regioninį saugumą; 4) atskleisti kokius interesus Indija ir Kinija turi Rytų Azijos regione bei kaip juos siekia įgyvendinti; 5) įvertinti kokį poveikį Kinijos ir Indijos vykdomos regioninės strategijos turi Rytų Azijos regiono saugumui. Prieš atliekant Kinijos ir Indijos bei jų santykių poveikio analizę Rytų Azijos regiono saugumui, buvo suformuluotas ginamasis teiginys: Kinija ir Indija siekdamos savo interesų įgyvendinimo skatina intensyvią tarpusavio ekonominį bendradarbiavimą Rytų Azijos regione.

Dėl objekto kompleksiskumo darbe naudojama keletas tarpusavyje derinamų metodų. Tai pasirinkta todėl, kad jų derinimą tikslinga naudoti siekiant atskirų tyrimo uždavinių įgyvendinimo, stengiantis kuo įvairiapusiškiau pažvelgti į nagrinėjamus aspektus. Taigi, šiame darbe naudojami aprašomasis-analitinis metodas, dokumentų analizė ir lyginamosios analizės metodai.

Žvelgiant į tarptautinę sistemą matyti, kad ekonominės galios centras pamažu iš Vakarų pereina į Rytus, o mokslininkai skelbia apie prasidedantį Azijos amžių.

Šaltojo karo pabaiga įnešė daug naujų tendencijų į Kinijos-Indijos santykius. Ilgai buvusios konkurentėmis Kinija ir Indija tapo stipriomis regioninėmis galybėmis, o jų tarpusavio santykiai pasižymi tarpusavio ekonominės priklausomybės didinimu ir siekais dominuoti Azijos regione. Abi valstybės yra ekonomiškai stipriausių valstybių dešimtuose, o šio amžiaus viduryje planuoja pakliūti į trejetuką. Kinijai ir Indijai vis labiau plečia visapusiškus ekonominius santykius prekyba tarp šių šalių pasiekė rekordinius skaičius: pradėdant mažiausiu skaičiumi (200 milijonai JAV dolerių) 1989 m., prekyba išaugo iki 52 milijardų JAV dolerių 2008 m.

Nors paskutiniai du dešimtmečiai žymi laipsninį Kinijos-Indijos santykių normalizavimąsi. Nuo antagonizmo palaipsniui pereinama prie dialogo, nuo įtampos – prie atsipalaidavimo. Tačiau įsisenėję konfliktai vis dar neišspręsti ir neaišku, kada jie vėl gali atsinaujinti. Tai be jokios abejonės turi įtakos saugumui Rytų Azijos regione.

SUMMARY

The aim of this dissertation is to analyze the influence of China and India and Sino-Indian bilateral relations upon East Asian security. My main objectives include: 1) Discussing the main concepts of constructivism theory, which is necessary for an analysis of Sino-Indian bilateral relations with regards to their impact upon East Asian security; 2) Discussing the historical development of Sino-Indian relations (from the foundation of the Chinese and Indian states until modern day); 3) Analyzing Chinese and Indian regional and foreign policy strategies to ascertain how the countries conceptualize their national and regional security; 4) Discussing the main interests of China and India in East Asia and how they go about exploiting them; 5) Evaluating the impact of China and India's regional strategies on East Asian security.

I hypothesise that China and India's pursuit of their individual strategic agendas has led to a promotion of high level economic cooperation in East Asia. Research work approaches I have utilised are the descriptive analytical method, document analysis and comparative analysis.

Prima facie analysis of international systems leads to a palpable conclusion. Economic power is shifting from the West to the East. Indeed this has led to the 21st century being dubbed, "The century of Asia." The end of the Cold War brought new proclivities to bilateral relations within the East Asian region. China and India, long standing rivals, now became powerful regional influencers. Their relationship dynamic, distinguished by a bilateral economic cooperation concerning mutual interests resulted in their domination of the East Asian region.

Currently the countries enjoy placement in the top ten most powerful economies in the world today and are on course to be, by the middle of this century, even more powerful with both on course to ascend into a position within the top three. To this end China and India's economic relations are continuing apace – trade has reached record figures: from 200 million US dollars in 1989 to 52 billion in 2008.

Upon reflection the last two decades could be said to characterise a normalization of Sino-Indian relations – from antagonism graduating to dialog, a movement from tension, to relaxation. However, there are old rivalries which as of yet have still not been resolved and it is not clear when they will be raising fears that these old contentions could resurrect. All this, beyond all doubt, has an impact upon East Asian security.

IVADAS

Temos aktualumas, problematika ir naujumas

Žvelgiant į tarptautinę sistemą matyti, kad ekonominės galios centras pamažu iš Vakarų pereina į Rytus, o mokslininkai skelbia apie prasidedantį Azijos amžių.

Analizuojant naująsias pasaulio galybes, dažniausiai minimos Kinija ir Indija – milžiniškos valstybės, turinčios didžiausią skaičių gyventojų. Žvelgiant iš istorinės perspektyvos abi valstybės yra panašios – abi šalys buvo suformavusios savitas civilizacijas (Indija 2500 m. pr. Kr., o Kinija – 2000 m. pr. Kr.), abi buvo kolonijomis bei tautinėmis valstybėmis tapo panašiu metu. Šiuo metu Indija ir Kinija gerokai skiriasi viena nuo kitos: Indija – didžiausia pasaulio demokratija, o tuo tarpu Kinija – vis dar didžiausia autoritarinė valstybė. Tačiau abi valstybės sukūrė vieną iš XXI-ojo amžiaus fenomenų – staigų Indijos ir Kinijos ekonomikų išaugimą. Mokslinėje literatūroje netgi pasirodo terminas „Kindija“ (*ang. Chindia*) apibrėžiantis šių daugiausiai gyventojų turinčių valstybių ekonominį augimą, kai kurie autoriai netgi kalba apie Azijos sąjungos tokios kaip Europos Sąjungos sukūrimą Kinijos, Indijos ir Japonijos ekonomikų pagrindu. Tačiau Kinijos-Indijos dvišaliai santykiai suformavo ne vieną politinės įtampos židinį bei žymi ne vieną tarpusavio konfliktą: dėl tarpusavio sienų, Tibeto, Kašmyro. Kinijos karinės galios augimas prisidėjo prie tarpusavio nepasitikėjimo ir įtampos sukūrimo. Kinijos branduolinių ginklų išbandymas paskatino Indiją tapti branduoline valstybe.

Šaltojo karo pabaiga įnešė daug naujų tendencijų į Kinijos-Indijos santykius. Ilgai buvusios konkurentėmis Kinija ir Indija tapo stipriomis regioninėmis galybėmis, o jų tarpusavio santykiai pasižymi tarpusavio ekonominės priklausomybės didinimu ir siekiais dominuoti Azijos regione. Nuo 1998 m. branduolinių bandymų Pokhran dykumoje gegužės Pekinas ir Naujasis Delis atnaujino laipsnišką tarpusavio pasitikėjimo didinimą ir saugumo konsultacijų procesą.

Dar neseniai Kinijos-Indijos santykiai buvo vien tik apie skirtumų valdymą tarp šių valstybių, o dabar šie tarpvalstybiniai santykiai remiasi santykių tvirtinimu ir vienijimu. Santykių pagerėjimas pastaraisiais metais siejamas su Atal Behari Vajpayee kelione į Kiniją 2003 m. ir sugrižtamuoju Kinijos premjero Wen Jiabao vizitu 2005 m. balandį. Nuo tada Kinijos-Indijos santykiai patyrė nemenką plėtrą ekonominiame, socialiniame, energetiniame, transporto ir kultūriniame bendradarbiavime. Abi šalys stengiasi surasti bendrą partnerystės areną, kurioje galėtų priimti bendrus sprendimus naudingus abiem regiono lyderėms. Ši tendencija išlieka iki šiol, vis dar neišspręstas konfliktas neaptempdo ekonominių dvišalių santykių.

Neturtingos Indija ir Kinija pasirinko nepriklausomus ir unikalius būdus išvaduoti savo milžiniškas populiacijas nuo skurdo ir atsilikimo. Abi valstybės yra ekonomiškai stipriausių valstybių dešimtuose, o šio amžiaus viduryje planuoja pakliūti į trejetuką. Kinijai ir Indijai vis labiau

plečia visapusiškus ekonominius santykius prekyba tarp šių šalių pasiekė rekordinius skaičius: pradėdant mažiausiu skaičiumi (200 milijonai JAV dolerių) 1989 m., prekyba išaugo iki 52 milijardų JAV dolerių 2008 m.

Nors paskutiniai du dešimtmečiai žymi laipsninę Kinijos-Indijos santykių normalizavimąsi. Nuo antagonizmo palaipsniui pereinama prie dialogo, nuo įtampos – prie atsipalaidavimo. Tačiau įsisenėję konfliktai vis dar neišspręsti ir neaišku, kada jie vėl gali atsinaujinti. Tai be jokios abejonės turi įtakos saugumui Rytų Azijos regione, kadangi remiantis regioninio saugumo kompleksų teorija saugumo komplekso valstybių pagrindiniai saugumo ir nesaugumo procesai yra labai glaudžiai susiję ir jų saugumas negali būti išskirtas ar analizuojamas atskirai vienas nuo kito.

Kinija ir Indija yra laikomos svarbiausiomis valstybėmis Azijos regione, tačiau šios didžiausios pagal gyventojų skaičių valstybės yra labai skirtingos - skiriasi šių valstybių politiniai režimai, religiniai ir kultūriniai ypatumai bei struktūrinė ir santykinė galia. Tačiau abi valstybės turi labai panašius strateginius nacionalinius interesus, kurių pagrindas – dominuoti regione, o neretai ir už jų ribų.

Abi šios valstybės jau tapo pernelyg svarbiomis ir įtakingomis, kad jų santykių peripetijos vienaip ar kitaip neveiktų padėties tiek Azijoje, tiek už jos ribų. Pastebėtina, jog intensyvėjantys santykiai tarp dviejų Azijos galybių apsiriboja ne tik regioninėje sferoje, tai taip pat įtakoja pasaulinę ginklų kontrolės, branduolinio ginklo neplatavimo, varžybų tarp didžiųjų galybių, geostrateginius persigrupavimo aspektus. Pokyčiai tarptautiniame lygmenyje veikia Kinijos ir Indijos politikos suvokimą, interesus ir politikos pasirinkimus, o visa tai taip pat veikia šių dviejų valstybių tarpusavio bendradarbiavimą.

Rytų Azijos regiono tvarka pasižymi JAV siekimu koordinuoti ir įtakoti regioninius procesus, aljansų sistema, kylančia Kinijos galia, padalinta Korėja, neturinčios aiškios krypties Japonija, Kinijos-Taivano neišspręstu klausimu, kiekviename iš šių aspektų sukuriant saugumo dilemos aspektą. Greta to didėja ASEAN organizacijos įtaka, Pietų Azijoje auga Indijos galia. Visi šie procesai plėtojasi politinių sistemų įvairovės, augančio nacionalizmo, dinamiško ekonomikos augimo kontekste. Valstybės regione veikia viena kitą, intensyviai bendradarbiauja, tačiau vis dar yra pastebimas tarpusavio nepasitikėjimas, kuris retkarčiais perauga į įtampos išaugimą.

Darbo problema yra Kinijos Indijos saugumo dinamikos poveikis Rytų Azijos regiono saugumui. Siekiant atskleisti šių valstybių daroma įtaka Rytų Azijos saugumui, analizei buvo pasirinktos Kinijos ir Indijos užsienio politikų strategijos, o Kinijos-Indijos dvišalių santykių analizei bei šių valstybių poveikis regiono saugumo atskleidimui buvo pasirinkta konstruktyvizmo teorija. Konstruktyvizmo teorija, kaip analizės teorijos pagrindas, pasirinkta todėl, kad klasikinės tarptautinių santykių teorijos realizmas ir liberalizmas yra kritikuojamos kaip netinkamos Azijos

saugumo problematikai nagrinėti. Realistų teiginys, kad valstybės siekia maksimizuoti savo nacionalinius interesus ir tikslus, būdingas tiek Kinija, tiek Indija, tačiau to yra siekiama pirmenybę suteikiant tarpusavio priklausomybės didinimui (liberalizmo idėja). Nors regionalizmo procesai Azijoje yra puiki terpė pasireikšti liberalaus institucionalizmo idėjoms. Tačiau pastarosios aiškinimas kaip veikia regioninės institucijos sutampa su konstruktyvizmo aiškinimu, kuris praplėtė ir pagilino institucijų vaidmenį Azijoje analizę. Tuo tarpu konstruktyvizmas į tarptautinę politiką skatina žiūrėti kaip į socialiai konstruojamos realybės dalį, kritiškai įvertinti visas objektyviomis duotybėmis laikomas struktūras, institucijas. Ypatingas dėmesys, analizuojant tarptautinę sistemą, skiriamas tokiems socialinės realybės elementams kaip reikšmės, idėjos, normos, taisyklės, institucijos, įsivaizduojamos bendruomenės, identitetas, kultūra, kalba, praktika, komunikaciniai procesai. Konstruktyvizmas aiškina konfliktų ir karų priežastis dalinai, jeigu ne išimtinai, pro valstybių identitetų ir savęs suvokimo prizmę. Šiame kontekste Indijos-Kinijos konfliktas aiškinamas kaip skirtingų identitetų, skirtingų civilizacijų ir istorijų susidūrimas. Dėl skirtingo identiteto abi valstybės konfliktą suvoks skirtingai ir sieks jį išspręsti pasitelkdamas skirtingas strategijas. Konstruktyvistai bendradarbiavimą suvokia ne kaip praktinį valstybių funkcionavimo įrankį (kaip suvokia neoliberalai), bet daugiau kaip socialinį išmokimą, kuriame sąveika su kitomis valstybėmis sukuria bendros realybės suvokimą, pagal kurią yra iš naujo apibrėžiami valstybių interesai ir kuri didina saugumo jausmą. Šios koncepcijos prielaidomis yra analizuojamas Kinijos ir Indijos saugumo dinamikos poveikis Rytų Azijos regiono saugumui.

Darbo objektas - tai Rytų Azijos regiono saugumas bei Kinijos ir Indijos poveikis jam.

Darbo tikslas ir uždaviniai

Darbo tikslas – atskleisti kaip Kinija ir Indija bei jų tarpusavio santykiai veikia Rytų Azijos regiono saugumą.

Siekiant įvykdyti užsibrėžtą darbo tikslą, keliami tam tikri uždaviniai, kurių pagalba ir pavyks tai pasiekti:

1. Aptarti svarbiausius konstruktyvizmo teorijos aspektus, reikalingus Kinijos-Indijos santykių analizei bei jų poveikio Rytų Azijos regiono saugumui atskleisti;
2. Apžvelgti Kinijos-Indijos santykių istorinę raidą (nuo Kinijos ir Indijos tautinių valstybių susikūrimo iki šių dienų);
3. Išanalizuoti Kinijos ir Indijos užsienio politikos ir regionines strategijas bei atskleisti kaip valstybės suvokia savo nacionalinį ir regioninį saugumą;
4. Atskleisti kokius interesus Indija ir Kinija turi Rytų Azijos regione ir kaip juos siekia įgyvendinti;

5. Įvertinti koki poveikį Kinijos ir Indijos vykdomos regioninės strategijos turi Rytų Azijos regiono saugumui.

Darbo ginamasis teiginys

Prieš atliekant Kinijos ir Indijos bei jų santykių poveikio analizę Rytų Azijos regiono saugumui, buvo suformuluotas ginamasis teiginys: **Kinija ir Indija siekdamos savo interesų įgyvendinimo skatina intensyvų tarpusavio ekonominį bendradarbiavimą Rytų Azijos regione.**

Tyrimo metodika

Dėl objekto kompleksiskumo darbe naudojama keletas tarpusavyje derinamų metodų. Tai pasirinkta todėl, kad jų derinimą tikslinga naudoti siekiant atskirų tyrimo uždavinių įgyvendinimo, stengiantis kuo įvairiapusiškiau pažvelgti į nagrinėjamus aspektus. Taigi, šiame darbe naudojami *aprašomasis-analitinis metodas, dokumentų analizė ir lyginamosios analizės metodai*.

Aprašomojo-analitinio metodo pagalba darbe siekiama nuosekliai aprašyti tarptautinių krizių problematiką liečiančius teorinius aspektus, analitiškai įvertinant ir pagrindžiant jų reikšmę tolimesnei analizei.

Dokumentų analizei naudojami pirminiai (pvz., teisės aktai) ir antriniai dokumentai (pvz., moksliniai straipsniai; straipsniai periodiniuose leidiniuose). Tokie metodai suteikia galimybę susipažinti su istorine Kinijos-Indijos santykių raida bei išanalizuoti šių valstybių suformuotas užsienio politikas strategijas.

Lyginamasis metodas, kuris yra vienas svarbiausių politikos mokslų tyrimuose. Jo pagalba galima net tik iširti tam tikrus reiškinius, tačiau ir palyginti juos tarpusavyje ar bendresniame kontekste, tuo pačiu numatyti vienu specifika kitų atžvilgiu ir vystymosi tendencijas. Visų pirma, lyginamasis metodas naudojamas aptariant svarbiausius konstruktyvizmo teorijos aspektus juos lyginant su realizmo ir liberalizmo teorijomis. Visų antra, lyginamasis metodas yra naudojamas Kinijos ir Indijos užsienio politikų analizei siekiant atskleisti valstybių interesus ir juos tarpusavyje palyginti bei atskleisti skirtingą šalių požiūrį viena į kitą.

Šaltinių ir literatūros apžvalga

Kinijos ir Indijos santykius liečiantys aspektai bei Rytų Azijos regiono saugumo problematika Lietuvoje beveik netyrinėta. Todėl teko remtis šaltiniais ir literatūra anglų kalba. Dažnai pasigirsta kritika dėl tik Vakarų autorių mokslinių darbų naudojimo įvairiems procesams Azijoje analizuoti. Šiame darbe buvo to išvengta analizei naudojant kinų ir indų mokslininkų išvalgomis.

Šio darbo šaltinius galima suskirstyti į pirminius ir antrinius - tai mokslinės knygos, straipsniai mokslinės periodikos žurnaluose (antriniai šaltiniai) bei oficialūs Kinijos ir Indijos gynybos dokumentai, užsienio politikos strategijos (pirminiai šaltiniai).

Svarbiausiais darbe cituojamais autoriais galima išskirti Amitav Acharya, kuris plačiai yra išanalizavęs tarptautinių santykių teorijų taikymą Azijos kontekste, analizuojant regioninio saugumo susiformavimą ir regioninio saugumo sistemos principus buvo remtasi B. Buzan ir O. Waeber knyga „*Regions and Powers: The Structure of International Security*“, bei B. Buzan knyga „*Žmonės, valstybės ir baimė*“. Pastaraisiais autoriais remtasi todėl, kad jie susistemino regioninio saugumo teoriją ir nustatė šios sistemos principus. D. Kang *China Rising: Peace, Power, and Order in East Asia* ir Gill, B. *Rising Star. China's New Security Diplomacy* monografijos buvo naudotos saugumo Rytų Azijoje ir Kinijos užsienio politikos analizei. Waheguru Pal Singh Sidhu, Jing-dong Yuan *China and India: Cooperation or Conflict?* buvo remtasi siekiant apžvelgti Kinijos-Indijos santykių istorinę raidą. V. P. Dutt, Jing dong-Yuan, K. Mori, D. Scott, Vu Dang Dzung, Bhartendu Kumar Singh, Bhartendu Kumar Singh, C. S. Kuppuswamy moksliniai darbai buvo remtasi analizuojant Indijos užsienio politikos prioritetus, jos interesus Rytų Azijos regione bei jų poveikį šiam regionui. Vieni autorių darbai padėjo apibrėžti teorinius karinės galios aspektus, kiti pasitarnavo darant išvagas.

Darbo struktūra

Pagrindinį darbo dėstymą sudaro trys pagrindinės dalys, kurios skirstomos į skyrius, o šie dažnu atveju – į poskyrius.

I-joje darbo dalyje „Teoriniai Indijos-Kinijos santykių poveikio Rytų Azijai analizės aspektai“ analitiškai teoriniai aspektai, suteikiantys reikiamus pagrindus tolimesnei analizei. Pirmajame skyriuje apžvelgiamos realizmo, liberalizmo ir konstruktyvizmo teorijos, ieškant tinkamiausios koncepcijos Kinijos ir Indijos poveikio Rytų Azijos regiono saugumo analizei. Antrame skyriuje aptariama regioninio saugumo samprata.

II-joje dalyje apžvelgiama Kinijos-Indijos dvišalių santykių istorinė raida, didžiausią dėmesį sutelkiant ties dabartinėmis tendencijomis. Šioje dalyje analizuojama ekonominiai ir politiniai Kinijos ir Indijos santykių aspektai bei jų poveikis regioniniam saugumui.

III-joji dalis skirta Kinijos ir Indijos užsienio politikų analizei. Siekiama išsiaiškinti, kokius tikslus valstybės yra išsikėlusios Rytų Azijos regione, kaip Kinija ir Indija suvokia savo saugumą ir kokias strategijas pasirenka saugumui užtikrinti, analizuojama, kokį poveikį tai daro Rytų Azijos saugumui.

Išvadose susumuojami ir apibendrinami analizės metu gauti rezultatai, pateikiamos svarbiausios darbo išvados.

1. TEORINIAI INDIJOS-KINIJOS SANTYKIŲ POVEIKIO RYTŲ AZIJAI ANALIZĖS ASPEKTAI

1.1. Realizmo, liberalizmo ir konstruktyvizmo sąsajos aiškinant Kinijos ir Indijos poveikį Rytų Azijos saugumui

Bandymai analizuoti ir teoretizuoti tarpvalstybinius santykius žinomi nuo seniausių laikų. Iki šiol tarptautinių santykių tyrinėtojai stengiasi suprasti ir analizuoti tarptautinėje sistemoje vykstančius reiškinius, taip pat atsargiai numatyti ateities įvykius. Analizuojant tiek tarptautinius santykius, tiek dvišalius santykius neįmanoma apseiti be tarptautinių santykių teorijų, kadangi jos apibūdina tarptautinę aplinką, kurioje valstybės veikia, pristato esmines prielaidas ir kertinius teiginius, kuriais remiantis valstybės apibrėžia savo strateginius tikslus bei formuoja užsienio politiką.

Valstybių politiką galima analizuoti remiantis įvairiais analizės lygmenimis bei taikant įvairias analizės prizmes. Kiekviena iš alternatyviai egzistuojančių koncepcijų pateikia nuoseklų ir logišką tarptautinės politikos paaiškinimą¹. Tarptautinių santykių teorijos padeda geriau ir giliau suvokti mus supančią tikrovę, suprasti ir paaiškinti, kas yra tarptautiniai santykiai apskritai, kaip ilgainiui keičiasi jų pavidalas, kokios yra juose kylančių problemų priežastys, kokie galėtų būti jų sprendimų būdai.

Po Šaltojo karo saugumo studijose išryškėjo dvi teorinės paradigmos – racionalizmas ir reflektyvizmas². Racionalizmas siejamas su išsigalėjusia saugumo samprata (realizmu, neorealizmu bei neoliberalizmu), o reflektyvizmas – su konstruktyvizmu, postmodernizmu ir kritinėmis teorijomis. Remiantis racionalizmo paradigma saugumas suprantamas kaip tam tikra siektina būseną, o reflektyvizmo – kaip socialinis konstruktas. Nuo 1990-ųjų tarptautinių santykių srovių diskusijoje vyrauja polemika tarp racionalizmo, konstruktyvizmo ir reflektyvizmo³. Racionalizmas ir reflektyvizmas iš esmės yra oponuojantys požiūriai, tačiau J. Fearom ir A. Wendt yra pabrėžę, kad integruotas skirtingų epistemologinių teorijų taikymas kaip tik išplečia analizės pajėgumus ir geriau paaiškina tyrimo objektus tokius kaip užsienio politika ir saugumo dinamika⁴.

¹ Booth K., Smith S. *Tarptautinių santykių teorija šiandien*. Algarvė, 2000, p. 29

² Miniotaitė G., Jakniūnaitė D. Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiuolaikinių saugumo studijų požiūriu // *Politologija* Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla, 2001/3 (23), p. 3

³ Statkus N., Paulauskas K. Lietuvos užsienio politika tarptautinių santykių teorijų ir praktikos kryžkelėje // *Politologija* Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla, 2006/2 (42), p. 16

⁴ Fearom J., Wendt A. *Rationalism v. Constructivism: A Sceptical View* // Carlsnaes W., Risse T. (ed) *Handbook of International relations*. London, Sage Publications, 2002, p. 50-54

Rytų Azijos regiono tvarka pasižymi JAV siekimu koordinuoti ir įtakoti regioninius procesus, aljansų sistema, kylančia Kinijos galia, padalinta Korėja, neturinčios aiškios krypties Japonija, Kinijos-Taivano neišspręstu klausimu, kiekviename iš šių aspektų sukuriant saugumo dilemos aspektą⁵. Greta to didėja ASEAN organizacijos įtaka, Pietų Azijoje auga Indijos galia. Visi šie procesai plėtojasi politinių sistemų įvairovės, augančio nacionalizmo, dinamiško ekonomikos augimo kontekste. Valstybės regione veikia viena kita, intensyviai bendradarbiauja, tačiau vis dar yra pastebimas tarpusavio nepasitikėjimas, kuris retkarčiais perauga į įtampos išaugimą.

Teoretinių aiškinimų ar modelių netrūksta siekiant analizuoti Azijos regioninę tvarką ir sistemą. G. J. Ikenberry ir M. Mastanduno saugumo analizei Azijoje siūlo hegemoninio stabilumo, normatyvinę socializacijos, identitetų, ekonominės tarpusavio priklausomybės teorijas, o M. Alagappa išskiria tris regioninės tvarkos konceptus: hegemoniją su liberalizmo bruožais, galios balansą ir normatyvinę-sutarties koncepciją⁶. Tačiau visos šios teorijos neapima visų procesų Azijoje, o paaiškina tik keletą tendencijų.

William T. Tow analizuodamas Azijos ir Ramiojo vandenyno šalių strateginius ryšius ir šių regionų saugumo problematiką teigia, kad regioninis saugumas Azijoje įgauna realistinės politikos (*realpolitik*) ir institucionalizmo derinio bruožų⁷. Tai jam leidžia teigti, kad politika yra paveikta tiek realizmo, tiek liberalizmo teorijų, siekiant jas sujungti į visumą. Realizmo ir pliuralizmo teorijų požiūriai yra priešingi vienas kitam, tačiau pasitaiko atveju, kai valstybės savo vykdomoje politikoje suderina tiek galios politiką, tiek institucionalizmo ir tarpusavio priklausomybės didinimą. Šiuo atveju tai atsispindi Kinijos ir Indijos tarpusavio santykiuose, kai valstybės tarpusavio priklausomybę didina ekonomikos sferoje bei regioninėse organizacijose, o taip pat išlaiko branduolinius ginklus ir nepamiršta galios politikos.

Iniciatyvos steigti institucijas siekiant palaikyti regioninį saugumą ir skatinti tarpusavio ekonominį bendradarbiavimą demonstruoja valstybių racionalų požiūrį į liberalizmą, kuris patenkina nacionalinio saugumo interesus steigiant institucijas, kurios sumažina kitų tarptautinės sistemos narių nesuvaržytą realistinį elgesį⁸. Būtų galima teigti, kad realizmo šalininkų deklaruojamas grėsmes siekiama sumažinti pasitelkus liberalizmo teoriją. Liberalizmo šalininkai teigia, kad Kinija yra labiau linkusi pasitelkti lanksčią strategiją savo tikslams užtikrinti⁹. Kinija yra linkusi dalyvauti regioninėse ir tarptautinėse organizacijose ir iš šio dalyvavimo gaunamą naudą derinti su nacionaliniais interesais. Kinija per paskutiniuosius dešimtmečius pagerino santykius su

⁵ Shambaugh, D. *International Relations in Asia – The Two-Level Game* // Shambaugh D., Yahuda M. (ed) *International Relations of Asia*. Rowman&Littlefield Publishers, Inc. 2008, p. 4

⁶ Ten pat, p. 9

⁷ Tow, W. T. *Asia-Pacific Strategic Relations. Seeking Convergent Security*. Cambridge University Press, 2001, p. 2

⁸ Ten pat, p. 7

⁹ Ten pat, p. 14

kaimyninėmis valstybėmis, išplėtojo perkybą taip sukurdamą ekonominę tarpusavio priklausomybę tuo įrodydama, kad galinga valstybė būtinai turi vykdyti pasaulinę revoliuciją.

Amardeep Athwal, parašęs ne viena monografiją apie Kinijos ir Indijos santykius, teigia, kad dauguma mokslininkų į šių šalių santykius žvelgia per - neorealizmo prizmę, pabrėžiant konfliktinį ir konkurencinį elementus, tačiau šių santykių analizė taip pat reikalauja įvertinti ekonominį augimą, ekonominės tarpusavio priklausomybės institucionalizavimą bei koordinuotą politiką energetikos klausimais¹⁰. Dėl šios priežasties jis teigia, kad norint paaiškinti Kinijos-Indijos santykius yra reikalingas teorinis pliuralizmas, apimantis „minkštąjį“ realizmą, neoliberalizmą ir taikingus pokyčius¹¹.

Vakarietišku teorijų taikymas Azijos tarpvalstybiniais santykiams dažnai yra kritikuojamas dėl pastarųjų asociacijų su Vakarų pasaulio istorija ir vakarietiška tradicija, kurios nelabai tinkamos rytietiškos kultūros kontekste. Diskusijų kiek tinkamos vakarietiškos tarptautinių santykių teorijos Azijos regiono saugumo problematikos analizei akademinėje literatūroje pasitaiko vis dažniau. J. Ikenberry ir M. Mastanduno apgina vakarietiškos teorinės perspektyvos taikymą teigdami, kad nors pačios Azijos viduje galima aptikti tik šiam regionui būdingų bruožų, tačiau dėl pažangios regiono integracijos į modernią tarptautinę sistemą tarpvalstybiniai santykiai Azijoje pasižymi išsiugdytu funkcionavimo normų taikymu, kurios yra universalios visoje tarptautinėje sistemoje¹². Regioninio saugumo problematika bei tarpusavio santykiai yra paveikti vakarietiško tarptautinių santykių suvokimo ir dėl šios priežasties vakarietiškos tarptautinių santykių teorijos yra tinkamos regioninio saugumo analizei Azijoje. Amitav Acharya analizuodamas tarptautinių teorijų taikymą Azijoje teigia, kad tarpvalstybiniai santykiai šiame regione kartu apima realizmo galios politikos bruožus, liberalaus institucionalizmo tarpvyriausybinių daugiašališkumo principus bei funkcionavimo normų tarp valstybių principus konstruktyvizmo teorijoje¹³. Vakarietiškos teorijos nors ir neapima visų aspektų formuoja tarpvalstybinius santykius Azijoje, tačiau realizmas, liberalizmas ir konstruktyvizmas yra aktualios ir tinkamos teorijos analizuoti saugumo problematiką šiame regione¹⁴.

Pačios tarptautinės teorijos yra plačiai ir sėkmingai išanalizuotos ir pristatytos. Dėl šios priežasties mano tikslas yra ne pristatyti pagrindinius šių teorijų postulatus, o atskleisti ryšį tarp teorinių konstrukcijų ir empirinio plėtojimosi saugumo dinamikoje tarp Kinijos ir Indijos.

¹⁰ Amardeep Athwal. *China-India Relations – Contemporary Dynamics*. Routledge, 2008, p. 3

¹¹ Ten pat, p. 124

¹² Amitav Acharya. *Theoretical Perspectives on International Relations in Asia*. // Shambaugh D., Yahuda M. (ed) *International Relations of Asia*. Rowman&Littlefield Publishers, Inc. 2008, p. 58

¹³ Shambaugh, D. *International Relations in Asia – The Two-Level Game* // Shambaugh D., Yahuda M. (ed) *International Relations of Asia*. Rowman&Littlefield Publishers, Inc. 2008, p. 9

¹⁴ Amitav Acharya. *Theoretical Perspectives on International Relations in Asia*. // Shambaugh D., Yahuda M. (ed) *International Relations of Asia*. Rowman&Littlefield Publishers, Inc. 2008, p. 58

Tarptautinės teorijos neegzistuoja vakuume, jos yra įrankis siekiant analizuoti tarptautinius ir tarpvalstybinius santykius bei paaiškinti pasaulyje vykstančius procesus.

1 lentelė. Realizmo, liberalizmo ir konstruktyvizmo pagrindinės idėjos

	Realizmas	Liberalizmas	Konstruktyvizmas
Pagrindiniai tarptautinių santykių veikėjai	Valstybės	Valstybės, tarptautinės organizacijos, tarptautinės korporacijos	Valstybės, visuotinai pripažintos tarptautinės bendrijos
Svarbiausi valstybių siekiai	Nacionalinių interesų užtikrinimas, galios maksimizavimas, išlikimas ir saugumas	Bendradarbiavimas siekiant kolektyvinių tikslų, pasaulinė taika	Visuomenės formavimas tarpusavio sąveikos ir bendrai priimtinių normų kontekste
Siektina pasaulio tvarka	Galios balansas, paremtas savipagalbos aljansais, siekiant išlaikyti pasaulio tvarką	Kolektyvinio saugumo sistema, paremta laisva rinka, liberalia demokratija ir tarptautinėmis institucijomis	Pasaulinė ir regioninio saugumo bendruomenės, veikiančios visuotinai priimtinių normų ir kolektyvinio identiteto kontekste
Pagrindinis sąveikos tarp valstybių modelis	Strateginė sąveikia paremta karinės ir ekonominės galios idėjomis	Dviejų lygių (vidinio ir tarptautinio) derybos	Institucinis bendravimas

ŠALTINIS: Amitav Acharya. Theoretical Perspectives on International Relations in Asia. // Shambaugh D., Yahuda M. (ed) *International Relations of Asia*. Rowman&Littlefield Publishers, Inc. 2008, p. 59

Besiremiant vienu teoriniu požiūriu galima paaiškinti, kokią užsienio politiką ir strategijas valstybės pasirenka formuodamos savo santykius su kitomis valstybėmis. Jeigu remtumėmės realistine tradicija, Kinijos-Indijos santykiai būtų aiškinami galios balanso sąvoka, kuris suvokiamas kaip valstybių priešinimasis bet kokioms jų saugumui kylančioms grėsmėms, sudarant aljansus su kitomis valstybėmis ir didinant savo karines galias. Šis balansas realistų suvokiamas tiek empiriškai – kaip pasaulio politikos funkcionavimas, tiek normatyviniai – kaip teisėtas tikslas ir orientyras valstybių vadovams. Galios balansas yra pageidaujamas ir siektinas, kadangi jis užkerta galią vienos valstybės dominavimui ir palaiko pagrindines taikos ir saugumo vertybes¹⁵. Šiame kontekste būtų galima aiškinti Kinijos-Indijos santykius Šaltojo karo metu, kai Indija konflikto su Kinija metu buvo užmezgusi glaudžius ryšius su SSRS, o Kinija siekdama atsverti Indijos galią bendradarbiavo su Pakistanu.

Realizmas nušviečia konfliktų, varžybų ir nepasitikėjimo, kylančių anarchinėje tarptautinių santykių būsenoje, priežastis ir gaires, bet mažai pasako apie bendradarbiavimą, todėl šiandien

¹⁵ Jackson R., Sorensen, G. *Introduction to International Relations Theories and approaches*. Oxford University Press, 2nd Edition, 2003, p. 80

abejojama ar grynai realistinės išvalgos suteiktų daugiau aiškumo dėl kintančių ar išliekančių šalių ar kitų socialinių veikėjų tarpusavio santykių. Be to, realizmas tarptautinių institucijų vaidmenį, siekiant reguliuoti valstybių tarpusavio santykius ir skatinant taiką, laiko nereikšmingu. Realizmas šias organizacijas įvardina kaip didžiųjų valstybių savanaudiškos politikos įrankį¹⁶. Sugretinus teorines realistų nuostatas su šiandieninės tarptautinės sistemos bruožais matyti, kad realizmas kaip teorija nevisiškai atspindi visas svarbiausias tarptautinių santykių realijas. Nors Indijos ir Kinijos santykiai yra paveikti vis dar neišspręsto tarpusavio sienų konflikto, kuris 1962 m. abi valstybes privedė prie karo, Indijos nepasitikėjimu dėl Kinijos-Pakistano karinio bendradarbiavimo, ypač branduolinių ginklų srityje, Kinijos nepasitikėjimu dėl Indijos ketinimų Tibeto klausimu, tačiau paašškinti Kinijos ir Indijos augančio bendradarbiavimo dvišaliame lygmenyje, kuris jau perauga į daugiašalį lygmenį, bei abiejų valstybių strateginę partnerystę realistinės teorijos neužtenka. Kinijos-Indijos santykiai turi konflikto prigimtį, tačiau tai nebūtinai lemia tolimesnę santykių plėtrą šia linkme. Šiuo metu abi šalys plėtoja tarpusavio bendradarbiavimą ekonominėje srityje, gerina santykius teritorinį konfliktą palikdamos antrame plane. Kinijos užsienio politikos strategijoje numatyta gerinti santykius su kaimyninėmis valstybėmis, skatina taiką ir stabilumą regione bei intensyvią ekonominį bendradarbiavimą, o konfliktų išsprendimas gali būti kuriam laikui atidėtas iš pradžių siekiant surasti bendrus sąlyčio taškus ir pamirštant skirtumus¹⁷. Tarpusavio nesutarimai netrukdo dvišaliams valstybių ryšiams. Kinijos-Indijos santykius reguliuoja vis daugiau institucijų ir teisinių normų, kurių valstybės stengiasi laikytis išaugusio ekonominio bendradarbiavimo kontekste. Realistų teiginys, kad valstybės siekia maksimizuoti savo nacionalinius interesus ir tikslus, būdingas tiek Kinijai, tiek Indijai, tačiau to yra siekiama pirmenybę suteikiant tarpusavio priklausomybės didinimui (liberalizmo idėja). Tačiau egzistuoja ir priešingas požiūris - B. Buzan, Segal ir Gilpin mano, kad ekonominė tarpusavio priklausomybė nebūtinai užtikrina taiką tarp valstybių Azijoje, kadangi ji gali tapti viena iš nesantaikos ir konkurencijos priežasčių¹⁸.

Klasikinis liberalizmas apima prekybinį liberalizmą, kuris analizuoja ekonominę tarpusavio priklausomybę, laisvą rinką, respublikinį liberalizmą, teigiantį, kad liberalios demokratijos režimai yra taikingesni už autoritarinius režimus arba mažiau linkę tarpusavyje kariauti ir liberalų institucionalizmą, kuris savo dėmesį sutelkia ties tarptautinių ar regioninių institucijų indėliu skatinant kolektyvinį saugumą, sprendžiant konfliktus ir skatinant bendradarbiavimą¹⁹. Tiek

¹⁶ Amitav Acharya *International Relations Theory and Cross-Strait Relations* The International Forum on Peace and Security in the Taiwan Strait, Taipei Taiwan, July 26-28, 1999. Rasta: <http://www.taiwansecurity.org/IS/Acharya-International-Relations-Theory-and-Cross-Strait-Relations.htm> Žiūrėta 2010.04.31

¹⁷ *Main Characteristics of China's Foreign Policy*. Excerpts of Premier Li Peng's speech at the 96th Inter-Parliamentary Conference on September 19, 1996. Embassy of the People's Republic of China in the United States of America. Rasta: <http://www.china-embassy.org/eng/zmgx/zgwjzc/t35077.htm> Žiūrėta 2010.04.08

¹⁸ Amitav Acharya. *Theoretical Perspectives on International Relations in Asia*. // Shambaugh D., Yahuda M. (ed) *International Relations of Asia*. Rowman&Littlefield Publishers, Inc. 2008, p. 64

¹⁹ Ten pat, p. 66

prekybinis, tiek respublikinis liberalizmas nėra tinkamas Kinijos-Indijos santykių analizei, kadangi nors prekybinis liberalizmas ir apimtų taikius ekonominius Kinijos ir Indijos santykius ir jų vystymąsi, tačiau negalėtų paaiškinti valstybių regioninio saugumo politikų bei šalių siekių dominuoti regioniniu ir tarptautiniu lygmeniu. Tuo tarpu respublikinis liberalizmas negalėtų paaiškinti autoritarinės Kinijos taikaus augimo.

2 lentelė. Realizmo, liberalizmo ir konstruktyvizmo pagrindinės idėjos aiškinant saugumo procesus regione

	Klasikinis realizmas	Neorealizmas	Liberalizmas ir neoliberalus institucionalizmas	Konstruktyvizmas
Kas palaikė tvarką Šaltojo karo metu?	JAV karinis dalyvavimas	Dvipolė sistema	Tarpusavio priklausomybė sukelta staigaus ekonominio augimo	ASEAN priimtos normos
Kas lėmė Kinijos augimą?	Daugiapolės sistemos sukelta tarpusavio konkurencija	Kinijos ekspansionistinė politika	Daugiapolės sistemos stabilumas, kurį lėmė kapitalizmo ekspansija ir prekyba	Daugiapolės sistemos stabilumas
Regioninių institucijų vaidmuo ir įtaka	Regioninės institucijos padeda palaikyti galios balansą	Regioninės institucijos – tai Kinijos įtakos plėtimo instrumentas	Regioninės institucijos reguliuoja tvarką regione, apimančią ekonominius ir saugumo aspektus, laisvos rinką bei konfliktų sprendimą	Regioninės institucijos kuria normas, reguliuojančias regioninį saugumą bei steigia regioninio saugumo bendruomenės steigimas

ŠALTINIS: Amitav Acharya. *Theoretical Perspectives on International Relations in Asia*. // Shambaugh D., Yahuda M. (ed) *International Relations of Asia*. Rowman&Littlefield Publishers, Inc. 2008, p. 61

Liberalus institucionalizmas deklaruoja tarpusavio bendradarbiavimo kaip taikos užtikrinimo būdą²⁰. Regionalizmo procesai Azijoje yra puiki terpė pasireikšti liberalaus institucionalizmo idėjoms. Tačiau pastarosios aiškinimas kaip veikia regioninės institucijos sutampa su konstruktyvizmo aiškinimu, kuris praplėtė ir pagilino institucijų vaidmens Azijoje analizę²¹.

Konstruktyvistinio požiūrio susiformavimas tarptautinių santykių teorijoje yra susijęs su kritiniu požiūriu į tradicines, ilgą laiką dominavusias tarptautinių santykių teorijas – realizmą ir liberalizmą, kurias konstruktyvizmas priskiria racionalistiniam požiūriui. Manoma, jog svarbiausias tų teorijų trūkumas yra tas, kad jos neteisingai suvokia pasaulį bei taiko netinkamus analizės

²⁰ Jackson R., Sorensen G. *Introduction to International Relations Theories and Approaches*. Oxford University Press, 2nd Edition, 2003, p. 108

²¹ Amitav Acharya. *Theoretical Perspectives on International Relations in Asia*. // Shambaugh D., Yahuda M. (ed) *International Relations of Asia*. Rowman&Littlefield Publishers, Inc. 2008, p. 68

principus. Indijos-Kinijos santykių ir saugumo dinamikos tarp šių valstybių įtaka Rytų Azijos regionui bus analizuojama remiantis konstruktyvizmo teorija.

Konstruktyvizmas į tarptautinę politiką skatina žiūrėti kaip į socialiai konstruojamos realybės dalį, kritiškai įvertinti visas objektyviomis duotybėmis laikomas struktūras, institucijas²². Ypatingas dėmesys, analizuojant tarptautinę sistemą, skiriamas tokiems socialinės realybės elementams kaip reikšmės, idėjos, normos, taisyklės, institucijos, įsivaizduojamos bendruomenės, identitetas, kultūra, kalba, praktika, komunikaciniai procesai. Konstruktyvistinėje teorijoje galima išskirti kelias svarbiausias temas, į kurias koncentruojama tarpvalstybinių santykių analizė. Pirmiausia svarstomi valstybės identiteto klausimai, antra, analizuojama tarptautinės anarchijos idėja bei suverenios teritorinės valstybės formavimasis ir, trečia, ypatingas dėmesys skiriamas normų ir taisyklių vaidmeniui, be kurių negalėtų egzistuoti tarpvalstybiniai ir tarptautiniai santykiai.

Konstruktyvizmas aiškina konfliktų ir karų priežastis dalinai, jeigu ne išimtinai, pro valstybių identitetų ir savęs suvokimo prizmę²³. Šiame kontekste Indijos-Kinijos konfliktas būtų aiškinamas kaip skirtingų identitetų, skirtingų civilizacijų ir istorijų susidūrimas. Dėl skirtingo identiteto abi valstybės konfliktą suvoks skirtingai ir sieks jį išspręsti pasitelkdamas skirtingas strategijas. Konstruktyvistai bendradarbiavimą suvokia ne kaip praktinį valstybių funkcionavimo įrankį (kaip suvokia neoliberalai), bet daugiau kaip socialinį išmokimą, kuriame sąveika su kitomis valstybėmis sukuria bendros realybės suvokimą, pagal kurią yra iš naujo apibrėžiami valstybių interesai ir kuri didina saugumo jausmą²⁴. Anot konstruktyvizmo, valstybių interesai, anarchija ir valstybių galia yra ne iš anksto nulemti ar nekintantys, bet modifikacijų ir pokyčių tarp valstybių ar institucijų rezultatas²⁵. Be to, tarptautinės ar regioninės institucijos daro didelę įtaką valstybių veiksmams – jos ne tik reguliuoja valstybių veiksmus, bet ir sukuria valstybių identitetus. Per tarpusavio sąveiką ir socializaciją valstybės gali išsiugdyti kolektyvinį identitetą, kuris valstybes įgalintų atsižadėti galios politikos²⁶. Remiantis konstruktyvistais socializacija daugiašalėse institucijose tokiose kaip ASEAN Regioninis forumas padėtų užtikrinti saugumą Azijos regione, kadangi valstybėms palapsniui plėtojant taikaus koegzistavimo normas konfliktai ir karas nustotų būti priemone problemoms spręsti. Tai paaiškina Indijos-Kinijos santykių dinamiką – valstybės savo tikslus formuoja regioninių institucijų rėmuose, plėtoja taikaus koegzistavimo principus užsienio politikoje ir tokiu būdu siekia užtikrinti saugumą regione. Būtent konstruktyvizmo suformuluotomis idėjomis

²² Jakniūnaitė, D. Naujausios tendencijos tarptautinių santykių teorijoje: konstruktyvizmas, postmodernizmas ir virtualizmas. *Politologija*. 2000 (4), p. 56.

²³ Amitav Acharya *International Relations Theory and Cross-Strait Relations* The International Forum on Peace and Security in the Taiwan Strait, Taipei Taiwan, July 26-28, 1999. Rasta: <http://www.taiwansecurity.org/IS/Acharya-International-Relations-Theory-and-Cross-Strait-Relations.htm> Žiūrėta 2010.04.31

²⁴ Ten pat. Žiūrėta 2010.04.31

²⁵ Ten pat. Žiūrėta 2010.04.31

²⁶ Amitav Acharya. *Theoretical Perspectives on International Relations in Asia*. // Shambaugh D., Yahuda M. (ed) *International Relations of Asia*. Rowman&Littlefield Publishers, Inc. 2008, p. 70

toliau bus remiamasi analizuojant saugumo dinamikos tarp Kinijos ir Indijos problematiką Rytų Azijos regione.

1.2. Regioninio saugumo samprata

Saugumo problematika visais laikais buvo aktuali. Mokslininkai sutaria dėl saugumo problematikos reikšmės, tačiau vis tik negali susitarti dėl vieningo saugumo sampratos apibrėžimo. Iš esmės sutardami dėl saugumo problematikos reikšmės, analitikai vis tik negali susitarti dėl vieningo saugumo sampratos apibrėžimo. Tradiciškai saugumas yra suvokiamas kaip tam tikra būseną be grėsmių – siūloma saugumą sulyginti su karinių grėsmių nebuvimu arba su valstybės apsauga nuo perversmų ir karinių antpuolių. Tačiau saugumo aplinka per pastarąjį dešimtmetį smarkiai pasikeitė – išnyko tradicinės, su valstybių galia susijusios grėsmės, tačiau jų vietą užėmė naujai iškilę pavojai saugumui, su kuriais kovoti vien karinių priemonių jau nebepakanka.

M. Alagappa saugumą apibrėžia kaip „gynimą ir stiprinimą vertybių, laikomų esminėmis bendruomenei politiškai išlikti ir gerovei užtikrinti²⁷“. Šis apibrėžimas yra daug platesnis ir gilesnis už tradicinį realizmo apibrėžimą, pagal kurį pagrindinis saugumo objektas – valstybė. M. Alagappa saugumo sampratos reikšmė ta, kad saugumo objektais, šalia valstybių, tapo ir nevalstybinės struktūros. Tuo tarpu B. Buzan knygoje „Žmonės, valstybės ir baimė“ saugumą apibrėžia kaip laisvę nuo grėsmės, o tarptautinės sistemos kontekste saugumas apibrėžiamas kaip valstybių ir visuomenių galimybė išlaikyti savo nepriklausomą identitetą ir funkcinį integralumą²⁸. Saugumas negali būti ligi galo suvoktas, nepaminint B. Buzan saugumo sampratos struktūros, pasak kurios saugumas yra skirstomas į penkis saugumo sektorius:²⁹

- **Karinis saugumas**, susijęs su valstybės armijos puolamosiomis ir gynybinėmis galimybėmis bei valstybių sugebėjimu numatyti viena kitos strateginius tikslus;
- **Politinis saugumas**, atspindintis valstybių politinį stabilumą, valdymo sistemas ir legitimumą teikiančias ideologijas;
- **Ekonominis saugumas**, apimantis sugebėjimą gauti ir naudotis resursais, finansais, rinkomis bei išlaikyti priimtina gerbūvio ir valstybės galios lygį;
- **Socialinis saugumas**, kurio turinį sudaro tradicinio kalbos, kultūros, religijos, nacionalinio identiteto ir papročių modelio išsaugojimas;
- **Ekologinis saugumas**, apimantis lokalinės ir visos biosferos išlaikymą ir išsaugojimą.

²⁷ Alagappa, M. Regional institutions, the UN and International Security: a framework for analysis. *Third World Quarterly*. Sep. 97, 1997, p. 423

²⁸ Buzan, B. *Žmonės, valstybės ir baimė*. Vilnius, Eugrimas, 1997, p. 51

²⁹ Ten pat, p. 52-53

Šie saugumo sektoriai nefunkcionuoja atskirai vienas be kito, jie yra stipriai susijungę sudėtingame ryšių tinkle ir kiekvienas iš jų turi savo vietą saugumo problematikoje. Šiame darbe saugumo samprata bus grindžiama jau klasikiniu tapusiu B. Buzan saugumo apibrėžimu.

Šaltojo karo pabaiga įnešė pokyčius į tarptautinio saugumo studijas – didelis dėmesys pradėtas skirti regioniniam saugumo analizės lygmeniui.

Kalbant apie regioninį saugumą, terminas *regionas* reiškia, kad egzistuoja atskira ir svarbi saugumo santykių sistema tarp grupės valstybių, kurioms likimas lėmė būti geografiškai arti viena kitos³⁰. Tai iš esmės papildė H. Haftendorn teiginį, kad „regionai atsiranda dėl socialinės tarpusavio sąveikos, ji yra tiek sąlyga, tiek pasekmė individų, grupių ir institucijų socialinių santykių regioninėje erdvėje³¹“. Tokie apibrėžimai svarbūs tuo, kad jie neapsiriboja vien geografiniu regionų apibrėžimu (kaip tai dažnai daroma), o pagrindžia juos vidinėmis socialinėmis, ekonominėmis ir politinėmis sąveikomis.

Regioninio saugumo sampratą geriausiai charakterizuoja saugumo priklausomybė³². Šiuo atveju valstybės esančios tame pačiame regione regioninį saugumą tapatina su nacionaliniu, taip suformuodamos bendrą identitetą. O. Waever saugumo bendriją apibrėžė kaip politinių bendruomenių grupę, kurios laikosi bendrų nuostatų, jog problemos, nesutarimai tarp jų bus išspręsti nekarinėmis priemonėmis³³.

Regioninė saugumo bendrija formuojasi tik tuo atveju jei regione egzistuoja panaši politinė sistema, jei valstybės yra paveiktos to paties istorinio, geografinio ir kultūrinio konteksto bei tarp yra susiformavęs aukštas tarpusavio sąveikos bei tarpusavio priklausomybės lygmuo³⁴. Regioninių saugumo darinių logiką aiškinanti klasikinė saugumo kompleksų teorija teigia, kad kiekvienas regionas tarsi sudaro valstybių kompleksą: draugai ir priešai; potencialūs draugai ir priešai³⁵. Galios santykiai, apibrėžiant regioninį saugumą, yra valstybių santykių draugiškumo ir priešiško sankloda³⁶. Draugiški santykiai apibūdina lūkesčius nuo nuoširdžios draugystės iki apsaugos ir paramos lūkesčių. Draugiškumo ir priešiško polių skiria platus abejingumo ir/arba neutralumo tarpas, kuriame draugiškumas ir priešiškus yra arba per silpni, kad ką nors reikėtų, arba taip susipynę, kad nėra aiškaus poslinkio į vieną ar kitą pusę. Remiantis draugiškumo ir priešiško

³⁰ Buzan, B. *Žmonės, valstybės ir baimė*. Vilnius, Eugrimas, 1997, p. 240

³¹ Haftendorn, H. *Das Sicherheitspuzzle: Die Suche nach einem tragfähigen Konzept Internationalen Sicherheit*. Im Moltmann, B. & Schmidt, C. (Hrsg.), *Regionalisierung der Sicherheitspolitik*. Baden-Baden, 1993, p. 23

³² Khoo How San. *Approaches to the Regional Security Analysis of Southeast Asia*. A Thesis submitted for the degree of doctor of philosophy of the Australian National University. 1999, p. 4

³³ Waever, O. *Insecurity, security and asecurty in the West European non-war community* // Adler E., Barnett M. *Security Communities*. Cambridge University Press. 1998, p. 70

³⁴ Khoo How San. *Approaches to the Regional Security Analysis of Southeast Asia*. A Thesis submitted for the degree of doctor of philosophy of the Australian National University. 1999, p. 11

³⁵ Buzan B., Weaver O., Wilde J. *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers, Inc. 1998, p. 11

³⁶ Buzan, B. *Žmonės, valstybės ir baimė*. Vilnius, Eugrimas, 1997, p. 242

polių sąvokomis darbo eigoje bus analizuojama Indijos-Kinijos santykių istorinė raida. Šios sąvokos padės geriau atskleisti šių valstybių tarpusavio santykių įtaką Rytų Azijos regionui.

Regionai nėra monolitiniai, amžini dariniai, vykstant pokyčiams tarptautinėje arenoje regionai nuolat kinta, nuolat konstruojami nauji, perkonstruojami, iš naujo atkuriami senieji. Regioninio saugumo analizės lygmuo yra tarpinis analizės lygmuo, esantis tarp individualių valstybių ir tarptautinės politinės sistemos kaip visumos. Patį regioninį saugumą galima nagrinėti dviem lygmenimis: tarptautiniu ir regioniniu³⁷. Tarptautiniame lygmenyje regioninis saugumas nagrinėjamas institucionalizmo pagrindu. Čia gali būti naudojamas institucinis liberalizmas, teigiantis, jog prie tarpusavio bendradarbiavimo prisideda įvairios institucijos, kurios padidina valstybių tarpusavio pasitikėjimą ir sumažina baimę. Regioninio lygmens analizė dažnai suvokiama per regionalizmo procesus.

Regioninio saugumo sampratą geriausia analizuoti B. Buzan saugumo kompleksų kontekste. Saugumo kompleksas gali būti apibrėžiamas kaip grupė valstybių, kurių pagrindinės saugumo sampratos grėsmės yra taip susijusios, jog jų nacionalinio saugumo problemos negali būti išsamiai analizuojamos, kai vieną atskiriame nuo kitos³⁸. Tad jų nacionalinis saugumas gali būti analizuojamas regioniniame saugumo analizės lygmenyje. Saugumo kompleksas suteikia labai stiprų saugumo jausmą tarpusavyje susijusioms valstybėms, kuris, skatinamas tendencijos pakankamai efektyviai veikti savo regione, yra suformuojamas greičiau dėl akivaizdžių geografinių ir sudėtingesnių istorinių-geografinių faktorių. Remiantis analitiku, saugumo kompleksas egzistuoja ten, kur saugumo santykių grupė išsiskiria iš bendro fono savo santykinai stipriu, nukreiptu į vidų charakteriu ir santykinu išorinių saugumo sąveikų su kaimynais silpnumu. O David A. Lake, praplėsdamas B. Buzan regioninio saugumo sampratą, regioninę sistemą apibrėžia kaip grupę valstybių, paveiktų tarpvalstybinių, tačiau regioninio pobūdžio, išorinių faktorių, kuris būdingas tam tikram regionui³⁹. Jei bendras išorinis faktorius kelia arba potencialiai gali sukelti grėsmę saugumui valstybėse, tai šio faktoriaus pagrindu formuojasi regioninė sistema arba kompleksas.

Saugumo kompleksas akcentuoja valstybių tarpusavio priklausomybę, besireiškiančią tiek per konkurenciją, tiek per bendrus interesus, ir kaip analitinis įrankis sutelkia dėmesį į regioninę analizę. B. Buzan ir O. Weaver knygoje „*Regions and Powers*“ toliau plėtoja saugumo kompleksų analizės modelį. Autoriai susistemino ankstesnę regioninio saugumo kompleksų analizę ir ją išplėtė į regioninio saugumo kompleksų teoriją. Tuo pačiu buvo praplėstas saugumo komplekso apibrėžimas

³⁷ Khoo How San. *Approaches to the Regional Security Analysis of Southeast Asia*. A Thesis submitted for the degree of doctor of philosophy of the Australian National University. 1999, p. 3

³⁸ Buzan B., Weaver O., Wilde J. *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers, Inc. 1998, p. 12

³⁹ Lake, D. A. *Regional Security Complexes: A System Approach*. //Lake D. A., Morgan P. M. (ed) *Regional Orders: Building Security in a New World*, Penn State Press, 1997, p. 49

– tai grupė valstybių, kurių pagrindiniai saugumo ir nesaugumo procesai yra taip susiję, kad jų saugumas negali būti analizuojamas ar išskirtas vienas nuo kito⁴⁰.

B. Buzan saugumo kompleksų koncepciją įvardina kaip saugumo studijų analizės įrankį, fokusuojantį dėmesį į regioninio saugumo analizės lygmenį⁴¹. Tai būdas santykinai išskirti autonomišką regioninio saugumo dinamiką iš lokalinio ir sisteminių lygmenų dinamikos. Jis padeda atpažinti specifinius regioninius konstruktus, nustatyti jų buvimo vietą bei pateikia koncepciją ir struktūrą lyginamosiems atskirų regionų studijoms. Tai analitinis elementas, o ne tarptautinių santykių sistemos dalis.

B. Buzan ir O. Weaver išplėtotą regioninio saugumo kompleksų teorija apima tiek materialistinį (neorealizmo), tiek konstruktyvistinį požiūrį. Kaip galima pastebėti, teritorialumo idėja kartu su galios pasiskirstymo modeliu kyla iš (neo)realistinės perspektyvos. Kita vertus, regioninės dinamikos suvokimas per bendradarbiavimo ir konflikto prizmę atitinka konstruktyvistų siūlomą modelį. Šiuo atžvilgiu ši teorija prisideda prie jau anksčiau aptartos konstruktyvizmo teorijos ir taip pasitarnaus Kinijos-Indijos saugumo dinamikos ir jos įtakos Rytų Azijos regione analizei.

Regioninio saugumo kompleksų teorija, anot autorių, yra reikalinga pasirinkti tinkamą analizės lygmenį saugumo studijose bei gali būti naudinga empirinėse studijose⁴². Regioninio saugumo kompleksų teorija yra vienintelė egzistuojanti teorija regioniniam saugumui analizuoti⁴³. Saugumo komplekso identifikavimas padeda išskirti autonomišką regioninio saugumo dinamiką bei pasitarnauti aiškinant didžiųjų galybių ir valstybių regione sąveiką. Kaip matyti, regioninio saugumo teorija iš tiesų yra labai kompleksiška ir vis dar tebevystoma. Šiame darbe nekvestionuojamas šios teorijos egzistavimas ir regioninio saugumo kompleksų identifikavimas. Regioninio saugumo kompleksų teorija yra naudojama nustatant darbo objekto analizės lygmenį. B. Buzan sukonstruotas Rytų Azijos saugumo kompleksas – pagrindinis analizės lygmuo. Šiame lygmenyje toliau bus analizuojama saugumo dinamika tarp Indijos ir Kinijos. Matyti, kad saugumo tyrimų regioninio lygmens analizei B. Buzanas ir O. Weaveris suteikia ypatingą svarbą. Pasak jų, „regioninis lygmuo yra tai, kur susiduria nacionalinis ir globalus saugumas, čia vyksta didžiausia jų sąveika⁴⁴“. Visa tai pagrindžia regioninio lygmens analizės svarbą, kas iki šiol nebuvo plačiai vystoma saugumo studijose.

Rytų Azijos saugumo komplekse yra išskiriamos šių vidinių procesų regione įtaka regioniniam saugumui – tai augančios Kinijos galios reikšmė, saugumo institucijų kūrimo sąsajos,

⁴⁰ Buzan B., Weaver O. *Regions and Powers*. Cambridge University Press, 2003, p. 44

⁴¹ Buzan B. *Žmonės, valstybės ir baimė*. Vilnius, Eugrimas, 1997, p. 244

⁴² Ten pat, p. 45

⁴³ Buzan B., Weaver O. *Regions and Powers*. Cambridge University Press, 2003, p. 44

⁴⁴ Ten pat, p. 43

regioninės ekonomikos formavimasis⁴⁵. Darbo objekto analizė taip pat bus susieta su šiais aspektais bei Pietų Azijos saugumo komplekso galybės Indijos interesais Rytų Azijos saugumo komplekse.

Regioninio saugumo kompleksų teorija bus parankiu analizės įrankiu analizuojant Kinijos ir Indijos saugumo dinamikos poveikį Rytų Azijos regiono saugumui.

2. KINIJOS-INDIJOS SANTYKIAI IR REGIONINIS SAUGUMAS

Kinija ir Indija yra laikomos svarbiausiomis valstybėmis Azijos regione, tačiau šios didžiausios pagal gyventojų skaičių valstybės yra labai skirtingos. Skiriasi šių valstybių politiniai režimai, religiniai ir kultūriniai ypatumai.

Intensyvėjantys santykiai tarp dviejų Azijos galybių apsiriboja ne tik regioninėje sferoje, tai taip pat įtakoja pasaulinę ginklų kontrolės, branduolinio ginklo neplatavimo, varžybų tarp didžiųjų galybių, geostrateginius persigrupavimo aspektus⁴⁶. Pokyčiai tarptautiniame lygmenyje veikia Kinijos ir Indijos politikos suvokimą, interesus ir politikos pasirinkimus, o visa tai taip pat veikia šių dviejų valstybių tarpusavio bendradarbiavimą.

Nuo 1998 m. branduolinių bandymų Pokhran dykumoje gegužės Pekinas ir Naujasis Delis atnaujino laipsnišką tarpusavio pasitikėjimo didinimą ir saugumo konsultacijų procesą. Tačiau neišspręsti sienų konfliktai ir nesutarimai ir toliau komplikuojasi dėl besikeičiančios pasaulinės dinamikos bei besikeičiančio galios balanso regione. Šios dvi Azijos svarbiausios valstybės yra „patalpintos“ į tą patį B. Buzan saugumo superkompleksą, kuriame jos turi ieškoti bendradarbiavimo galimybių tarpusavio konkurencijos kontekste⁴⁷. Paskutiniai du dešimtmečiai žymi laipsninį Kinijos-Indijos santykių normalizavimąsi. Nuo antagonizmo palaispniui pereinama prie dialogo, nuo įtampos – prie atsipalaidavimo. Tačiau išsienėję konfliktai vis dar neišspręsti ir neaišku, kada jie vėl gali atsinaujinti. Tai be jokios abejonės turi įtakos saugumui Rytų Azijos regione, kadangi remiantis regioninio saugumo kompleksų teorija saugumo komplekso valstybių pagrindiniai saugumo ir nesaugumo procesai yra labai glaudžiai susiję ir jų saugumas negali būti išskirtas ar analizuojamas atskirai vienas nuo kito.

⁴⁵ Kahrs, T. Regional Security Complex Theory and Chinese Policy Towards North Korea. *East Asia*. Winter 2004, Vol. 21, No. 4, p. 66

⁴⁶ Waheguru Pal Singh Sidhu, Jing-dong Yuan *China and India: Cooperation or Conflict?* Lynne Rienner Publishers, Lonon, 2003, p.1-2

⁴⁷ Ten pat, p. 2

2.1. Kinijos-Indijos santykių istorinė raida

Tiek Kinija, tiek Indija yra senosios civilizacijos. Egzistavusios tuo pačiu metu ir būdamos kaimyninės valstybės jos paliko mažai įrodymų apie glaudų tarpusavio bendradarbiavimą. Galima išskirti keletą priežasčių dėl tokio vangaus tarpusavio bendravimo. Visų pirma, Kinija ir Indija buvo savarankiškos, ekonomiškai nepriklausančios ir savimi pasitikinčios valstybės, susirūpinusios savo vidine politika. Joms nereikėjo ieškoti valstybių partnerių norint išlikti ar egzistuoti. Geografinis faktorius taip pat suvaidino nemažą vaidmenį. Himalajaus kalnai buvo natūralus barjeras trukdęs tarpusavio ryšius. Tai kliudė intensyviai prekybai, nuotykių ieškotojų ir tyrinėtojų antplūdžiui. Tik išplėtojus laivininkystę bendradarbiavimas suintensyvėjo.

Kolonijinė patirtis buvo pirmasis veiksnys vienijantis abiejų šalių istorinę patirtį⁴⁸. Taip pat Vakarų valstybių dėka Kinija ir Indija buvo supriešintos viena prieš kitą Opiumo karo metu. Tai buvo indiškasis opiumas, kurį britai buvo pasiryžę jėga parduoti kinams, kad galėtų sumokėti už arbatą, kurios poreikis Anglijoje buvo stipriai išaugęs. Kolonijiniu laikotarpiu, o konkrečiau Antrojo pasaulinio karo metu, Indija ir Kinija vėl buvo priverstos susitikti Vakarų valstybių kovos lauke. Taigi, Kinijos ir Indijos konfrontacija kolonijiniu laikotarpiu nebuvo paremta jų laisva valia.

2.1.1. Tarpusavio priešprieša – teritoriniai nesutarimai

Indija nepriklausoma tapo 1947 m. rugpjūčio 15 d. po ilgai trukusio, bet ne smurtinio judėjimo už laisvę. Kinijos komunistinė respublika susikūrė 1949 m. spalio 1 d. po intensyvaus ir prievartinio perversmo šalies viduje bei po civilinio karo. Buvo manyta, jog dvi senovės civilizacijos taps partnerėmis. 1950 m. balandžio 1 d. Indija ir Kinija užmezgė diplomatinis santykius ir apsikeitė vyriausybiniais vizitais, tačiau šilti santykiai tęsėsi neilgai. 1950 m. pastebimas augantis solidarumas tarp naujai susikūrusių valstybių Azijoje, kuris buvo apibūdinamas šūkiu *Hindi, Chini, bhai bhai* (indai ir kinai yra broliai)⁴⁹. Tačiau jau 1950 m. pabaigoje iškilo nesutarimai dėl tarpusavio sienų nustatymo, kurie 1962 m. išaugo į karą. 1954 m. Indija ir Kinija dialoge dėl Tibeto suformulavo taikaus koegzistavimo arba dar vadinamus panča šila principus:⁵⁰

1. Abipusės pagarbos viena kitos teritoriniam vientisumui ir suverenitetui.
2. Nepuolimo.
3. Abipusio nesikišimo į viena kitos vidaus reikalus.
4. Lygybės ir savitarpio pagalbos.

⁴⁸ Ten pat, p. 10

⁴⁹ China View. *Backgrounder: Five Principles of Peaceful Coexistence*. Rasta: http://news.xinhuanet.com/english/2005-04/08/content_2803638.htm Žiūrėta 2010.04.03

⁵⁰ Calvocoressi, P. *Pasaulio politika 1945-2000*. Briedis, 2001, p. 465

5. Taikaus sambūvio.

Šie principai buvo suformuoti dekolonizacijos kontekste, siekiant užtikrinti, jog naujai susikūrusios valstybės neužmegs agresija paremtų santykių, tokių kaip su kolonijinėmis valstybėmis⁵¹. Vėliau panča šilos pagrindu buvo pasirašytas „Susitarimas tarp Kinijos Liaudies Respublikos ir Indijos Respublikos dėl prekybos ir bendradarbiavimo“. Šios normos buvo įtvirtintos ir kitose tarptautiniuose dokumentuose. Indijos premjero, Nehru, požiūriu panča šiloje atsispindėjo tam tikri pagrindiniai Indijos vyriausybės užsienio politikos tikslai: išvengti karo, būti tarptautinių santykių pavyzdžiu visam pasauliui ir, nepaisant ideologinių skirtumų, taikiai sugyventi su Kinija. Tačiau Indija protestavo, prieš Kinijos naudojamą karinę jėgą Tibete, bet į Kinijos argumentą, kad Tibetas yra Kinijos dalis, Indijos vyriausybė niekaip negalėjo atsakyti. C. Arpi nuomone, Nehru vyriausybė išdavė Tibetą ir tuo pačiu destabilizavo Indijos nacionalinį saugumą, kadangi 1949 m. Nehru, aiškiai suvokdamas Kinijos siekius Tibete, nieko nepadarė, kad užtikrintų, jog Kinija neišiverš į Indiją⁵². Nehru pirmiausia domėjosi savo santykiais su Kinija, o Tibetas buvo tik platesnės situacijos dalis.

Iki 1959 m., nepaisant nesutarimų dėl sienų pasidalijimo ir jų neatitikimo Indijos ir Kinijos žemėlapiuose, Kinijos vadovybė siekė užtikrinti, kad tarp Kinijos ir Indijos nėra teritorinių prieštaravimų, o tuo tarpu Indija nekėlė sienų demarkavimo klausimo aukšto lygio susitikimuose. Indijos ir Kinijos interesai susikirto Kašmyro regione, kuris plačiąja prasme yra suvokiamas kaip teritorija atitinkanti iki 1947 m. egzistavusias Džamu-Kašmyro karalystės teritorijas. Šiuo metu tai yra ginčytina teritorija Azijoje tarp Pakistano, Indijos ir Kinijos. Ji yra padalinta į keturias dalis, kiekvieną iš jų valdo viena iš minėtųjų valstybių, tačiau dėl sienų nėra galutinai susitarta (žr. 1 žemėlapi).

Kiniją ir Indiją sieja 3 380 km siena kalnuose⁵³. Istoriskai Kinija ir Indija sienos neturėjo, tai pasikeitė Kinijai prisijungus Tibetą. Indija sau teisėtai priklausančią laiko visą Kašmyro teritoriją, tiek savo valdomą, tiek Pakistano užimtą, tiek dalį teritorijos, viename karų prarastą Kinijai bei sau priklausančią Džamu ir Kašmyro valstiją. Kinija iš Pakistano gavo nedidelę Kašmyro dalį, kai prisidėjo prie sienų sureguliuavimo proceso. Be to, kiek didesnę strategiškai svarbią dalį, per kurią eina strategiškai svarbus kelias, iškovojo iš Indijos kinų-indų karo metu⁵⁴. Indijos valdoma Kašmyro dalis turi du trečdalius teritorijos gyventojų, Pakistano valdoma – apie dešimtadalį, Laisvasis Kašmyras – apie ketvirtį, o Kinijos dalis retai gyvenama. Pagal teritorijų dydžius, Indija

⁵¹ China View. *Backgrounder: Five Principles of Peaceful Coexistence*. Rasta: http://news.xinhuanet.com/english/2005-04/08/content_2803638.htm Žiūrėta 2010.04.03

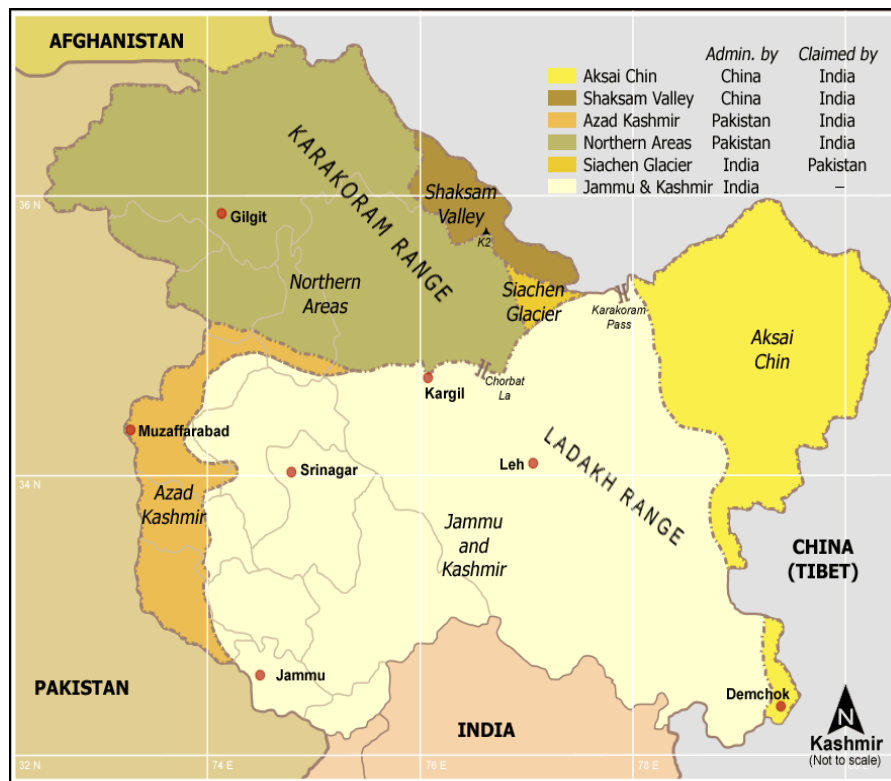
⁵² Nehru's Bungling Foreign Policy. Rasta: <http://news.indiainfo.com/spotlight/jammuandkashmir/nehropolicy.html> Žiūrėta 2010.04.03

⁵³ CIA. *The World Factbook*. Rasta: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> Žiūrėta 2010.04.03

⁵⁴ Dhar, L. N. *An Outline of the History of Kashmir*. Rasta: <http://koausa.org/Crown/history.html> Žiūrėta 2010.04.03

dabar valdo kiek mažiau nei pusę Kašmyro, Pakistanas apie trečdalį, tačiau daugiausiai kalnuotas ir rečiau gyvenamas sritis, Kinija valdo dar penktadalį, o Laisvasis Kašmyras – vieną dvidešimtąją ploto, tačiau tankiai gyvenamas sritis (žr. 3 lentelę).

1 žemėlapis. Kašmyro konfliktas

ŠALTINIS: Kashmir Newz. *Western Map of Kashmir*. Rasta: <http://www.kashmirnewz.com/maps.html#cn> Žiūrėta 2010.04.03

3 lentelė. Kašmyro pasidalinimas tarp Indijos, Pakistano ir Kinijos

Kašmyro plotas	222 236 km ²	Kašmyro gyventojų sk.	~ 13 mln.
Indijos kontroliuojama teritorija	106 567 km ²	Indijos kontroliuojamoje teritorijoje	10 mln.
Pakistano kontroliuojama teritorija	78 114 km ²	Pakistano kontroliuojamoje teritorijoje	3 mln.
Kinijos kontroliuojama teritorija	37 555 km ²	Kinijos kontroliuojamoje teritorijoje	- retai apgyvendinta

ŠALTINIS: Kashmir Newz. *Geography of Jammu and Kashmir*. Rasta: <http://www.kashmirnewz.com/maps.html#cn> Žiūrėta 2010.04.03

Indijos oficiali pozicija, jog Kinija neteisėtai valdo 50 000 km² Indijos teritorijos Ladakhe, kur Kašmyras įsiterpia tarp Indijos ir Tibeto. Kinijos-Indijos sienos problema susijusi su šiomis trimis ginčytinomis Kašmyro teritorijos dalimis: rytinis sektorius (Indijos šiaurės rytų pasienio agentūra –

NEFA), vidurinis sektorius ir šiaurinis sektorius (Ladakhas)⁵⁵. Dabartinė Kinijos-Indijos sienos problema yra tiesiogiai susijusi su Indijos užsienio politika, vykdytą nuo 1950 m.

1954 m. Indija paskelbė naujus žemėlapius su Aksai Chin regionu priklausančiu Indijai⁵⁶. Indijos vyriausybei sužinojus, kad kinai naudoja kelius Aksai Chin regione Ladakh apylinkėje, Indijos procesai ir susirėmimai pasieniuose tapo dažnesni ir rimtesni. 1959 m. sausį Kinijos Liaudies Respublikos premjeras Zhou Enlai oficialiai informavo Nehru, jog jokia Kinijos vyriausybė nėra pripažinusi McMahan linijos, kuria 1914 m. Simla konvencijoje buvo apibrėžtos rytinės Indijos-Tibeto sienos. 1959 m. kovą Tibeto dvasinis lyderis Dalai Lama pasiprašė prieglobsčio, o tūkstančiai Tibeto pabėgėlių įsikūrė šiaurės vakarų Indijoje. Kinija Indiją apkaltino ekspansionizmu ir imperializmu Tibete.

6-ojo dešimtmečio pabaigoje buvo labai daug incidentų, po kurių Kinija skundėsi, jog Indijos kariuomenė įsibrovė į Tibetą, o Indija, kad kinų kariuomenė atsidūrė labiau į pietus prie sienos. Šie nesusipratimai buvo aiškinami tuo, jog yra sunku suprasti, kur yra tiksli sienos riba. Tačiau 6-ojo dešimtmečio viduryje Kinijai įžengus į Aksai Chin Ladakhe, išprovokavo konfliktą ir tapo ginčo objektu. Dalai Lamai pabėgus į Indiją, Kinija ją apkaltino dėl neramumų Tibete. Vėliau sekė Kinijos kariuomenės įžengimas į Indijos teritoriją, kurią ypač sunku pasiekti iš Indijos pusės. Kinija siūlė derybas, tačiau Indija nesutiko, tai išprovokavo trumpą karą, kuris vyko drauge su Kubos krize, paskatinusia spėlioti apie nuodugnesnius Kinijos išskaičiavimus⁵⁷.

Greitai po 1962 m. Kinijos-Indijos karo tarp valstybių kilo karinė įtampa ir konfrontacija. Abi pusės dislokavo daugiau negu 400 000 karių palei nusiaubtą kalnų teritoriją. Kinijos-Indijos priešiškus išsirutuliojo į antagonizmą tarp Indijos ir SSRS vienoje pusėje ir Kinijos ir Pakistano, o vėliau ir JAV - kitoje⁵⁸. Bet kokios pastangos pagerinti tarpusavio santykius buvo suvaržytos antagonizmo tarp Kinijos ir SSRS bei konfrontacijos tarp Indijos ir Pakistano.

Nuo 1962 m. karo nusistovėjusi Faktinės Kontrolės Linija liko daugiau mažiau stabili, bet nedemaruota. Indija šią liniją vertino kaip nelegalią, sukurtą agresijos. Dirbant Jungtinei darbo grupei, šalių ryšiai augo, bet tarpusavio pasitikėjimas nedidėjo. Indijai teko padaryti sunkų sprendimą ir nusileisti siekiant nustatyti Faktinės Kontrolės Liniją, kurios nužymėjimas vertinamas kaip stabilumo pasienio regionams suteikimo faktorius.

⁵⁵ Consolidation of the Integration First of the State of Jammu and Kashmir with the Republic of India. *Chronology of Events – Indo-China*. Rasta: http://www.cifkindia.org/cojk/cojk_001.shtml Žiūrėta 2010.04.03

⁵⁶ Noorani A., G. *Nehru's legacy to India*. Frontline. Rasta: <http://www.hindu.com/fline/fl2120/stories/20041008000307600.htm> Žiūrėta 2010.04.03

⁵⁷ Calvocoressi, P. *Pasaulio politika 1945-2000*. Briedis, 2001. p. 467

⁵⁸ Waheguru Pal Singh Sidhu, Jing-dong Yuan *China and India: Cooperation or Conflict?* Lynne Rienner Publishers, Lonon, 2003, p. 18

2.1.2. Kinijos-Indijos santykių atšilimas

1976 m. Indija ir Kinija nusprendė atnaujinti diplomatinius santykius po 15 metų trukusios pertraukos⁵⁹. 1980 m. birželį Kinijos lyderis Deng Xiaoping pasiūlė sprendimą sienų klausimui tarp Indijos ir Kinijos išspręsti. Anot jo, tiek Kinija, tiek Indija turėtų pripažinti status quo: Indija turėtų pripažinti Kinijos kontrolę Aksai Chin regione, o tuo tarpu Kinija pripažintų Indijos kontrolę ginčytinose teritorijose rytų sektoriuje⁶⁰. Taip prasidėjo įtampos mažinimas. Tarptautiniam politiniam klimatui šylant, šilo ir santykiai tarp Kinijos ir Indijos. Tarpusavio santykių atšilimas siejamas su Indijos premjero R. Gandhi vizitu Kinijoje 1988 m., tai buvo pirmasis vizitas po Nehru vizito 1954 m. Abi šalys pabrėžė santykių atnaujinimo būtinumą, remiantis panča šila principais. Šio vizito metu buvo pritarta Kinijos raginimui išplėsti ir pagerinti tarpusavio santykius dar prieš išsprendžiant pasienio nesutarimus. Buvo sukurtas laipsniškas institucionalizacijos procesas pasitikėjimo priemonių pasienyje kūrimui (CBMs). Indijos-Kinijos santykių normalizavimas apėmė:

- Aukšto rango pareigūnų vizitų reguliarumo atnaujinimą, Kinijos ir Indijos vyriausybių dialogą ir konsultacijas dvišaliais ir tarptautiniais klausimais.
- Ryšių ir bendradarbiavimo išplėtimas tokiose srityse kaip prekyba, išsilavinimas ir kultūriniai mainai.
- Stipriomis pastangomis rasti bendrą kalbą derybose.
- Laipsnišku ir pastoviu progresu karinėje srityje⁶¹.

Sienų konfliktui išspręsti buvo sukurta Kinijos-Indijos jungtinė darbo grupė, kuri pradėjo veikti 1989 m. Ypatingas santykių pagerėjimas siejamas su pirmuoju Kinijos prezidento Jiang Zenmin oficialiu vizitu Indijoje. Šio vizito metu buvo sutarta žymiai sumažinti karinių padalinių skaičių pasienyje, tačiau jokios formalios sutarties sienų nesutarimams išspręsti nebuvo pasirašyta, Tibeto ir Kašmyro klausimai liko neiškelti. Augantis tarpusavio bendradarbiavimas buvo pastebimas beveik visose dvišalių santykių apsektuose. Buvo įsteigti nauji instituciniai ryšiai, išaugo bendradarbiavimas mokslo, technologijų, kosmoso erdvėje, branduolinėje srityje⁶². 1994 m. Kinija ir Indija pasirašė susitarimą dėl įtampos abipus sienos sumažinimo ir Faktinės Kontrolės Linijos gerbimo. Susitarime pabrėžta, kad abi pusės suinteresuotos kuo anksčiau nužymėti Faktinės Kontrolės Liniją, tačiau bemaž 13 Jungtinės darbo grupės susitikimų žlugo taip ir neradus

⁵⁹ *Indo-China Time Line*. Rasta: <http://us.rediff.com/news/chtime1.htm> Žiūrėta 2010.04.03

⁶⁰ Waheguru Pal Singh Sidhu, Jing-dong Yuan *China and India: Cooperation or Conflict?* Lynne Rienner Publishers, Lonon, 2003, p. 22

⁶¹ Ten pat, p. 22

⁶² Ten pat, p. 25

susitarimo⁶³. 1996 m. šalys sutarė demilitarizuoti Faktinės Kontrolės Liniją, susitarime buvo pabrėžtas abipusis agresijos vengimas, reikalavimas išpėti apie didesnių dalinių judėjimą. Tačiau didžiausi laimėjimai buvo pasiekti prekybos srityje, kuri išaugo nuo 117,4 milijonų JAV dolerių 1987 m. iki 700 milijonų JAV dolerių 1993-1994 m., o 1998 m. siekė net 1,922 milijardų JAV dolerių⁶⁴. Abi valstybės sukūrė tinkamą infrastruktūrą reikalingą dvišalei prekybai.

Tačiau 1998 m. Indijos branduoliniai bandymai tapo didele grėsme šiltiems tarpusavio santykiams. Šių bandymų metu paaiškėjo, jog Indija turi realių galimybių smogti branduolinį smūgį pagrindinei Kinijos daliai, kurioje buvo susikoncentravusi didžioji gyventojų bei miestų dalis. Indijos karinė galia sustiprėjo, o diplomatiniai santykiai su Kinija atvėso. Indija savo branduolinius bandymus teisinio kaip gynybinius dėl keliamos Kinijos grėsmės. Kinijos atsakomoji reakcija buvo santykių su Indija sustabdymas taip siekdama pademonstruoti Kinijos siekius užtikrinti taiką pasaulyje ir stabilumą regione. Jiang Zemin deklaravo, kad Kinija yra prieš branduolinius bandymus ir Indiją įvardino kaip grėsmės regione sukėlėją. Tuo pačiu metu Kinija sustiprino ryšius su JAV, kuriuos įvardino kaip siekį sumažinti įtampą. Visa tai lėmė Kinijos-Indijos derybų dėl Faktinės Kontrolės Linijos nutrūkimą.

Indijos-Kinijos santykiai pradėjo gerėti 1999 m. Indijai pajutus tarptautinį spaudimą dėl branduolinės įtampos sumažinimo. Tarpusavio santykiai pradėjo gerėti Indijai oficialiai deklaravus gerų kaimyninių santykių su Kinija atkūrimą ir vėl abiem valstybėms prisiminus pančą šila principus. 2000 m. šalys pradėjo tarpusavio dialogą saugumo klausimais. Indijos-Kinijos santykiai galutinai normalizavosi minint diplomatinių santykių užmezgimo 50-ąsias metines. Valstybių vadovai apsikeitė oficialiais vizitais. 2000 m. pasirašytas dvipusis prekybos susitarimas Pekine, siekiant palengvinti Kinijos įstojimą į Pasaulio prekybos organizaciją. Taip pat svarbus atšilusių santykių požymis – 2000 m. Indijos pagalba siekiant paneigti JAV inicijuojamą rezoliuciją, kritikuojančią Kiniją dėl žmogaus teisių pažeidinėjimo. 2002 m. Pekine buvo pasirašytas Indijos – Kinijos susitarimas, siekiant paspartinti Faktinės Kontrolės Linijos nužymėjimo tempus. Be to, Kinija ir Indija yra dialogo partneriai ASEAN Regioniniame Forume, Indija stebėtojos teisėmis dalyvauja Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijoje, o Kinija stebėtojos teisėmis dalyvauja Pietų Azijos regioninio bendradarbiavimo asociacijoje.

⁶³ *Overview of India's Foreign Policy with China*. Rasta: [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+in0176\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+in0176)) Žiūrėta 2010.04.01

⁶⁴ Waheguru Pal Singh Sidhu, Jing-dong Yuan *China and India: Cooperation or Conflict?* Lynne Rienner Publishers, Lonon, 2003, p. 25

2.2. Dabartinės Kinijos-Indijos santykių tendencijos

Dar neseniai Kinijos-Indijos santykiai buvo vien tik apie skirtumų valdymą tarp šių valstybių. Dabar šie tarpvalstybiniai santykiai remiasi santykių tvirtinimu ir vienijimu. Santykių pagerėjimas pastaraisiais metais siejamas su Atal Behari Vajpayee kelione į Kiniją 2003 m. ir sugrižtamuoju Kinijos premjero Wen Jiabao vizitu 2005 m. balandį. Nuo tada Kinijos-Indijos santykiai patyrė nemenką plėtrą ekonominiame, socialiniame, energetiniame, transporto ir kultūriniame bendradarbiavime. Abi šalys stengiasi surasti bendrą partnerystės areną, kurioje galėtų priimti bendrus sprendimus naudingus abiem regiono lyderėms. 16-ajame Partijos suvažiavime Kinija deklaravo, kad stengsis plėtoti dvišalius santykius, visų pirma, su šiomis valstybėmis:

- su pagrindinėmis galybėmis;
- su besivystančiomis valstybėmis;
- su kaimyninėmis valstybėmis⁶⁵.

Anot Kinijos prezidento Hu Jintao, Indija apima visas tris kategorijas. Toks pripažinimas didelis žingsnis glaudaus bendradarbiavimo link. Kinija suformulavo pagrindinius Kinijos-Indijos strateginės partnerystės bruožus, kuriais ši partnerystė turėtų būti paremta:

1. aukštu nacionalinių santykių lygiu globalizacijos kontekste;
2. tiek Indijos, tiek Kinijos politiniais ir ekonominiais interesais;
3. išsamiu ir visapusišku įvairių sričių dvišalių santykių skatinimu;
4. istorinių problemų išsprendimu⁶⁶.

Indijos premjeras Manmohan Singhya apie Indijos-Kinijos santykius yra pasakęs: „pasaulis pakankamai didelis tiek Kinijai, tiek Indijai⁶⁷“.

Paskutinius du dešimtmečius tarpusavio santykiai ypatingai pagerėjo ir yra tikimasi, kad pavyks išspręsti sienų konfliktą⁶⁸. Dvišalių santykių gerinimas apėmė daugelį sričių, abiem šalims sutariant, kad partnerystę galima plėtoti dar prieš išsprendžiant teritorinius klausimus. Ši tendencija išlieka iki šiol, vis dar neišspręstas konfliktas neaptemdo ekonominių dvišalių santykių. Indijos užsienio reikalų sekretorė Nirupama Rao teigia, kad tiek Kinijai, tiek Indijai kylant tarptautinėje arenoje galima pastebėti tarpusavio konkurenciją, tačiau ją lydi aukšto laipsnio bendradarbiavimas⁶⁹.

⁶⁵ Jacob, J. T. *India, China and Asian Security: Setting an Agenda for Cooperation*. Report of dialogues held on 27-28 November 2006 (Beijing) and 10-11 March 2007 (Haryana). P. 14. Institute of Peace and Conflict Studies. Rasta: <http://www.ipcs.org/07Mar-MacArthurReport.pdf> Žiūrėta 2010.03.15

⁶⁶ Ten pat., p. 14 Žiūrėta 2010.03.15

⁶⁷ Ten pat., p. 4 Žiūrėta 2010.03.15

⁶⁸ *Significant improvement in Sino-Indian relationship: Nirupama Rao*. DNA Read a World. Rasta: http://www.dnaindia.com/world/report_significant-improvement-in-sino-indian-relationship-nirupama-rao_1359601 Žiūrėta 2010.04.06

⁶⁹ Ten pat. Žiūrėta 2010.04.06

Tiek Kinija, tiek Indija yra patenkintos dabartiniu dvišalių santykių statusu, kadangi jie yra stabilūs ir suteikia galimybių tolimesniam dvišalių santykių plėtojimui⁷⁰.

2.2.1. Ekonominiai Kinijos-Indijos santykiai

Vienas iš XXI-ojo amžiaus reiškinų yra Indijos ir Kinijos ekonomikų išaugimas. Mokslinėje literatūroje dažnai pasirodo terminas „Kindija“ (*ang. Chindia*) apibrėžiantis šių daugiausiai gyventojų turinčių valstybių ekonominį augimą⁷¹. Kai kurie autoriai netgi kalba apie Azijos sąjungos tokios kaip Europos Sąjungos sukūrimą Kinijos, Indijos ir Japonijos ekonomikų pagrindu⁷².

Neturtingos Indija ir Kinija pasirinko nepriklausomus ir unikalius būdus išvaduoti savo milžiniškas populiacijas nuo skurdo ir atsilikimo. Abi valstybės yra ekonomiškai stipriausių valstybių dešimtuose, o šio amžiaus viduryje planuoja pakliūti į trejetuką⁷³.

1978 m. Kinijai pradėjus ekonomines reformas, Kinijos BVP ir BVP vienam žmogui buvo mažesnis negu Indijos, tačiau jau 1980 m. Kinija pralenkė Indiją⁷⁴. Indija savo ekonomines reformas pradėjo 1992 m., suvokus, jog mikro-planinė sistema yra neefektyvi. Pirmaisiais ekonominių reformų dešimtmečiais Indijos ekonomika augo tik 0,2 proc. ir tik neseniai ekonominis augimas įgavo pagreitį⁷⁵. Tai iš dalies lėmė demografinė padėtis, kai gyventojų populiacija pasižymi didžiausiu produktyvumu ir suvartojimu. Ekspertų duomenimis, 2020 m. Indija turėtų tapti daugiausiai gyventojų turinti valstybė, o tai leidžia tikėtis dar spartesnio jos ekonomikos augimo⁷⁶.

Kinijai ir Indijai vis labiau plečia visapusiškus ekonominius santykius prekyba tarp šių šalių pasiekė rekordinius skaičius: pradedant mažiausiu skaičiumi (200 milijonai JAV dolerių) 1989 m., prekyba išaugo iki 52 milijardų JAV dolerių 2008 m.⁷⁷ Kasmetinis vidutinis prekybos augimas siekė 30 proc., nepamirštant, kad 2004 m. siekė net 79 proc.⁷⁸ 2006 m. tarpusavio prekyba siekė 25

⁷⁰ Jing dong-Yuan The Dragon and the Elephant: Chinese-Indian Relations in the 21st Century. *The Washington Quarterly*. Summer 2007, p. 140

⁷¹ Wang D. *Sino-India Relations and Confidence Building*. India and the World Seminar Report. 14 October 2009. Institute of Peace and Conflict Studies. Rasta: <http://www.ipcs.org/seminar/india-the-world/sino-india-relations-and-confidence-building-796.html> Žiūrėta 2010.04.06

⁷² Ten pat. Žiūrėta 2010.04.06

⁷³ Guruswamy M. *Emerging Trends in India-China Relations*. Nagri Printers, Shahdara, Delhi, 2006, p. 9-10

⁷⁴ Ten pat, p. 10

⁷⁵ Ten pat, p. 10

⁷⁶ Ten pat, p. 10

⁷⁷ Bhartendu Kumar Singh. *Sino-Indian Trade: Present Tense, Future Perfect?* IPCS Issue Brief No 99, April 2009. Institute of Peace and Conflict Studies. Rasta: http://www.ipcs.org/pdf_file/issue/IB99-Bhartendu-IndiaChina.pdf Žiūrėta 2010.04.06

⁷⁸ Ten pat. Žiūrėta 2010.03.30

milijardus JAV dolerių, kai 1990 m. ji siekė tik 260 milijonų JAV dolerių⁷⁹. 2007 m. Kinija tapo didžiausia Indijos prekybos partnere, aplenkiant JAV⁸⁰, o Indija Kinijai - dešimtoji⁸¹. Kinijos-Indijos dvišalius ekonominius santykius aptemdo tai, kad ji nėra proporcinga. Indijai Kinija yra didžiausia prekybos partnerė, o Indija Kinijai – tik dešimta. Kinijos prekyba su ES - 436 milijardai JAV dolerių, JAV – 409 milijardai JAV dolerių, ASEAN – 231 milijardai JAV dolerių (2008 m. duomenimis)⁸². Tačiau Indija bent jau netolimoje ateityje sutinka su šiuo statusu.

Toks prekybos suintensyvėjimas turi keletą priežasčių. Viena iš jų, kad kai Kinijos ir Indijos ekonomikos kilo pasaulinės ekonomikos mastai buvo sulėtėję. Kinijai labai reikėjo naudingųjų iškasenų, o Indija jas galėjo pasiūlyti. Geležies rūdos eksportas į Kiniją išaugo daugiau nei dvigubai, nustumdamas Japoniją į antrąją vietą. Dabar geležies rūdos eksportas iš Indijos į Kiniją sudaro apie 40 proc. viso Indijos eksporto į Kiniją. Kiti pagrindiniai eksporto šaltiniai yra plastikas, plienas, chemikalai ir sojų pienas. Tuo tarpu Indija iš Kinijos veža organinius chemikalus (importas padidėjo 29 proc.) ir geležį bei plieną (padidėjo net 219 proc.)⁸³. Numatomos didelės prekybinės perspektyvos biotechnologijos, informacinių technologijų, sveikatos, mokslo, turizmo sektoriuose.

Bendradarbiavimas Informacinių technologijų srityje. Kinija yra pasiryžusi Informacinių technologijų srityje pasimokyti iš Indijos, kuri yra viena iš pasaulinių lyderių Informacinių technologijų srityje. Kinija yra daug pasiekusi aparatinės įrangos kūrimu, kai tuo tarpu Indija – programinės įrangos pasaulinė lyderė, todėl Kinija stengiasi sumažinti tą atsilikimą. Indijos informacinių technologijų gigantas *Infosys* po truputį skverbiasi į Kinijos rinką. Pradėję nuo kuklios pradžios Šanchajuje, dabar *Infosys* nori pasamdyti 6 000 programuotojų, kurie galėtų įkurti dar vieną filialą Šanchajuje. Indijoje ši kompanija apmoko apie 100 programinės įrangos specialistų kinų. Taip pat Kinijoje jau apmokyta daugiau nei 25 000 studentų, kurie kaip yra manoma, pasirinks įrangos kūrėjų profesiją. 2006 m. Indijos Alagappa universitetas pasirašė studentų mainų sutartį su Kinijos Jiujang universitetu, pagal kurią Kinijos universitetas atsiųs 2 000 studentų mokytis kompiuterinių technologijų ir anglų kalbos⁸⁴.

Bendradarbiavimas energetikos srityje. Indija ir Kinija yra vienos iš didžiausių energijos vartotojos ir augimas vis dar stabiliai auga. 2004 ir 2005 m. rungtynės tarp abiejų valstybių dėl naftos importo šaltinių sukėlė dvišalę konkurenciją. Todėl valstybės norėdamos išvengti dvišalės

⁷⁹ Mitchell, D. J., Bajpae, Ch. *China and India*. Rasta: <http://www.chinabalancesheet.org/Documents/08ChinaIndia.pdf> Žiūrėta 2010.03.30

⁸⁰ Bhartendu Kumar Singh. *Sino-Indian Trade: Present Tense, Future Perfect?* IPCS Issue Brief No 99, April 2009. Institute of Peace and Conflict Studies. Rasta: http://www.ipcs.org/pdf_file/issue/IB99-Bhartendu-IndiaChina.pdf Žiūrėta 2010.04.06

⁸¹ Ministry of Commerce of the People's Republic of China. *Top Ten Trading Partners 2006/01-12*. Rasta: <http://english.mofcom.gov.cn/aarticle/statistic/ie/200702/20070204363763.html>. Žiūrėta 2010.03.30

⁸² Bhartendu Kumar Singh. *Sino-Indian Trade: Present Tense, Future Perfect?* IPCS Issue Brief No 99, April 2009. Institute of Peace and Conflict Studies. Rasta: http://www.ipcs.org/pdf_file/issue/IB99-Bhartendu-IndiaChina.pdf Žiūrėta 2010.04.06

⁸³ Ten pat. Žiūrėta 2010.03.30

⁸⁴ Ten pat. Žiūrėta 2010.03.30

konfrontacijos, pradėjo siekti dvišalių santykių optimizavimo naftos klausimais ir institucionalizuoti bendradarbiavimą energetiniame sektoriuje. Tarp Indijos ir Kinijos buvo pasirašytas memorandumas, sustiprinęs energetinius šalių santykius. Tai plataus spektro dokumentas, skelbiantis, kad bus įkurtos bendros įmonės, siekiančios surasti ir tirti naujus naftos telkinius, bus įkurti bendri seisminio saugumo kompleksai, taip pat paliestas klausimas dėl gamtinių dujų tiekimo⁸⁵. Abi pusės sutarė dėl vietinių ir tarpvalstybinių naftos vamzdžių, energetinių technologijų tobulinimo.

Prekyba ir kiti ekonominiai santykiai tarp Kinijos ir Indijos yra stiprūs ir susaistyti stipriais bendradarbiavimo saitais ir šie santykiai yra nuolatos stiprinami ir plečiami. Abi šalys yra sutarusios palaikyti nuolatinį ekonominį dialogą, kuris turėtų pagerinti galimybes keistis požiūriais ir patirtimi makro ekonominėse situacijose, fiskalinėje ir monetarinėje politikoje, finansų reformose, regiono plėtroje. Toks dialogas abiem šalims turėtų padėti stiprinti tarptautinį bendradarbiavimą ir tarptautinėse institucijose, tokiose kaip Pasaulio Bankas ir Azijos Vystymosi Bankas.

Tačiau tarptautinė ekonomikos krizė neaplenkė ir Indijos-Kinijos prekybos. Pirmą kartą nuo dvišalių santykių suaktyvėjimo tarpusavio prekyba 2009 m. pirmąjį ketvirtį buvo mažesnė negu 2008 m. tuo pačiu laikotarpiu⁸⁶. 2009 m. sausį dvišalė prekyba nukrito 37 proc. – mažiau negu 3 milijardai JAV dolerių, kai paprastai tai būtų daugiau negu 4 milijardai JAV dolerių⁸⁷. Tačiau yra daug priežasčių, kurios leidžia tikėti, kad prekybos sumažėjimas yra tik laikinas fenomenas. Visų pirma, ekonominiai ryšiai vis dar išlieka svarbiausiu dvišalio bendradarbiavimo aspektu. Netgi ir vyraujant šiai tendencijai, dvišalė prekyba 2010 m. turėtų siekti 75 milijardus JAV dolerių, o 2015 m. – 225 milijardus JAV dolerių, o tai dideli skaičiai⁸⁸. Prekybos smukimas tėra tik pasaulinė tendencija, o ne Kinijos-Indijos santykių atšalimas.

2.2.2. Politiniai Kinijos-Indijos santykiai – institucinis bendradarbiavimas

Politinis santykių atšilimas ir suaktyvėjusi prekyba buvo galima tik dėl to, kad konflikto dėl pasienio ruožo sprendimas buvo atidėtas, o visas dėmesys sutelktas į ekonomiką. Glaudūs ekonominiai santykiai įtakojo politinį santykių atšilimą, o tai skatina valstybes pradėti tartis dėl pasienio ruožo klausimo. Wen Jiabao vizito metu, abi pusės pasikeitė galimais problemos sprendimų metodais. Sutartinai padaryta išvada, kad turi būti pasiektas bendras kompromisas,

⁸⁵ Mitchell, D. J., Bajpae, Ch. *China and India*. <http://www.chinabalancesheet.org/Documents/08ChinaIndia.pdf> Žiūrėta 2010.03.30

⁸⁶ Bhartendu Kumar Singh. *Sino-Indian Trade: Present Tense, Future Perfect?* IPCS Issue Brief No 99, April 2009. Institute of Peace and Conflict Studies. Rasta: http://www.ipcs.org/pdf_file/issue/IB99-Bhartendu-IndiaChina.pdf Žiūrėta 2010.04.06

⁸⁷ Ten pat. 2010.04.06

⁸⁸ Ten pat. 2010.04.06

atitinkantis Kinijos ir Indijos interesus, nenuskriaudžiant nė vienos šalies. Valstybės pasirašė susitarimą „Dėl politinių kriterijų ir pagrindinių principų Indijos-Kinijos sienos klausimo išsprendimo“. Tai dokumentas padėjęs pamatą derybų klausimui. Jame buvo numatyta, jog turi būti pasiektas galutinis susitarimas dėl pasienio ruožo klausimo, kuris užtikrintų abipusio ir lygaus saugumo principą. Be to, siekiant galutinio susitarimo turi būti atsižvelgta į istoriją, nacionalinius jausmus, praktinius sunkumus⁸⁹.

Dabar Kinija ir Indija derybų metu siekia priimti svarbiausius nutarimus, kurie padėtų išspręsti pasienio ribos klausimą. Po šio etapo turėtų sekti sienos žymėjimas. Nors abi šalys deklaruoja geranoriškus siekius išspręsti šią problemą, tikėtina, jog tai užtruks netrumpą laiko tarpą, kol pakankamai opi problema bus išspręsta. Tačiau vykstantys derybų procesai jau rodo šalių norą bendradarbiauti šiuo klausimų ir leidžia tikėtis teigiamos šio klausimo išsprendimo baigties. Be to, svarbu tai, kad konfliktas dėl sienos nustatymo netampa kliūtimi abiejų šalių bendradarbiavimui.

Kinija ir Indija kaip ir dera regiono lyderėms aktyviai dalyvauja regioninėse organizacijose, ne tik ASEAN Regioniniame Forume, bet ir kaip stebėtojos: Indija - Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijoje, o Kinija - Pietų Azijos regioninio bendradarbiavimo asociacijoje. Kai kurie analitikai tai vertina, kaip abiejų nenorą leisti kuriai nors įgyti per daug įtakos⁹⁰. Tačiau tai taip pat iliustruoja valstybių norą bendradarbiauti siekiant išspręsti naujai svarstomas saugumo problemas regione, tokias kaip neteisėta prekyba, terorizmo grėsmė. Be to, tai įrodo, kad abi šalys viena kitą laiko svarbiomis.

2.2.3. Kinijos-Indijos santykiai regioninio saugumo kontekste

Šaltojo karo pabaiga įnešė daug naujų tendencijų į Kinijos-Indijos santykius. Ilgai buvusios konkurentėmis Kinija ir Indija tapo stipriomis regioninėmis galybėmis, o jų tarpusavio santykiai pasižymi tarpusavio ekonominės priklausomybės didinimu ir siekais dominuoti Azijos regione⁹¹. Kinijos-Indijos tarpusavio partnerystė temdo vis dar neišspręstas sienų konfliktas, Kinijos karinės sąsajos su Pakistanu bei Indijos-JAV-Japonijos partnerystė. Tačiau šiuo metu Kinija ir Indija yra draugiškų santykių atkūrimo procese, kurio rezultatu tapo dvišalės prekybos išaugimas per paskutiniuosius penkerius metus bei eilė aukšto lygio vizitų siekiant padidinti bendradarbiavimą. Dvišalė prekyba pasiekė rekordinius skaičius: nuo 200 milijonų JAV dolerių 1989 m. iki 52

⁸⁹ Ten pat. Žiūrėta 2010.03.26

⁹⁰ Ten pat. Žiūrėta 2010.03.26

⁹¹ Garver, J. W. *The China-India-U.S. Triangle: Strategic Relations in the Post-Cold War Era*. The National Bureau of Asian Research. The NBR Analysis, 2002, p. 3

milijardų JAV dolerių 2008 m.⁹². Tokį išaugusi Kinijos susidomėjimą ekonominio bendradarbiavimo gilinimu būtų galima aiškinti Indijos kaip augančios Azijos galybės pripažinimu iš Kinijos pusės bei Kinijos susirūpinimu dėl Indijos-JAV partnerystės⁹³. Kinija glaudesniu ekonominiu bendradarbiavimu siekia įgyti daugiau įtakos Pietų Azijos regione.

Saugumo dinamika tarp Kinijos ir Indijos turi dviem regionams: Pietų Azijai ir Rytų Azijai. Pietų Azijos regionas apibrėžiamas kaip Indijos subkontinentas, geografiškai apimantis Hindukush Karakoram ir Himalajų kalnyną šiaurėje ir Indijos vandenyną pietuose⁹⁴. Indija pagal galios komponentus (valstybės dydį, gyventojų skaičių, ekonominį bei karinį pajėgumą) laikoma galingiausia šio regiono valstybe, po jos rikiuojasi Pakistanas, Bangladešas, Šri Lanka, Nepalas ir Butanas. Rytų Azijos regionui priklauso šios valstybės: Kinijos Liaudies Respublika (įskaitant Honkongą ir Makao), Japonija, Korėjos Liaudies Demokratinė Respublika (Šiaurės Korėja), Korėjos Respublika (Pietų Korėja), Kinijos Respublika (Taivanas) ir Mongolija.

Kinijos-Indijos teritoriniai nesutarimai vyksta Pietų Azijos regiono rėmuose. Vis dar neišspręstas konfliktas išlieka įvairių įtampų tarp Kinijos ir Indijos sukėlimo šaltiniu. Dažni oficialūs vizitai, pasirašyto strateginės partnerystės sutartys atrodo turėtų įrodyti, kad abi valstybės plėtoja draugiškus santykius, tačiau kartais egzistuojantys nesutarimai tarp valstybių sukelia įtampą dvišaliuose santykiuose, tačiau, visgi, reikėtų pabrėžti, kad tai neperauga į tarpusavio priešišumą ir dvišalio bendradarbiavimo nutraukimą. Akademinėje literatūroje yra pasirodžiusi nuomonė, jog konfliktas visada bus Kinijos-Indijos dvišalių santykių dalis, bet laikui bėgant jis nebeturės įtakos tolimesniam šių valstybių bendradarbiavimui⁹⁵. Valstybių dėmesio sutelkimas ties ekonominiais santykiais perauga ir į politinių santykių atšilimą, o tiek ekonomikos plėtojimas ir politinių santykių atšilimas prisideda prie stabilumo visoje Azijoje.

Kinija ir Indija gerindamos tarpusavio santykius ir plėtodamos ekonominius santykius neapsiriboja tik dvišalių santykių gilinimu – abi valstybės ieško ir kitų partnerių Azijos regione⁹⁶. Kinija vysto glaudesnę bendradarbiavimą su kitomis valstybėmis Pietų Azijoje – Šri Lanka ir Bangladešu, o tuo tarpu Indija integruojasi į daugiašales institucines struktūras Pietryčių Azijoje. Indija tapo ASEAN nare, taip pat ASEAN Regioninio forumo nare nei Rytų Azijos viršūnių

⁹² Bhartendu Kumar Singh. *Sino-Indian Trade: Present Tense, Future Perfect?* IPCS Issue Brief No 99, April 2009. Institute of Peace and Conflict Studies. Rasta: http://www.ipcs.org/pdf_file/issue/IB99-Bhartendu-IndiaChina.pdf Žiūrėta 2010.04.06

⁹³ Curtis, L. *The Triangular Dynamic in Asia: The U.S., India, and China*. The Heritage Foundation, April 26, 2007. Rasta: <http://www.heritage.org/Research/Lecture/The-Triangular-Dynamic-in-Asia-The-US-India-and-China> Žiūrėta 2010.05.01

⁹⁴ Tellis, A. J. South Asia. *Strategic Asia 2001-02: Power and Purpose*. The National Bureau of Asian Research, p. 223

⁹⁵ Niharika Chibber Joe. *Fifty Years of Sino-Indian Relations: The Idea of "Chindia"*. The Maureen and Mike Mansfield Foundation, Promoting Understanding and Cooperation in U.S.-Asia Relations since 1983. Rasta: <http://www.mansfieldfdn.org/pubs/commentary/niharika011006.htm> Žiūrėta 2010.05.01

⁹⁶ Curtis, L. *The Triangular Dynamic in Asia: The U.S., India, and China*. The Heritage Foundation, April 26, 2007. Rasta: <http://www.heritage.org/Research/Lecture/The-Triangular-Dynamic-in-Asia-The-US-India-and-China> Žiūrėta 2010.05.01

susirinkimo nare. Tai tik patvirtina, kad valstybės yra suinteresuotos draugiškų kaimyninių santykių plėtojimu ir taip šalys stengiasi skatinti daugiapolės sistemos susidarymą, kuris tiek Kinijai, tiek Indijai yra palankus, nes nė viena valstybė netaps hegemonu.

Nepaisant konfliktinių aspektų Kinijos-Indijos santykiuose, panašu, kad abi valstybės priėjo prie išvados, kad abiemis yra reikalinga taika paremti tarpusavio santykiai norint praplėsti savo įtaką tiek savo regionų viduje, tiek už jų ribų⁹⁷. Abi valstybės suvokė, kad tarpusavio bendradarbiavimas joms atneš daugiau naudos, o reiškiny „Kindija“ (Kinijos ir Indijos sparčiai augančių ekonomikų susivienijimas) Azijos regioną pavers nauju pasaulinės ekonomikos ir politinės veiklos centru.

Nors abi valstybės ekonomiškai vystosi labai greitai ir abi yra regioninės galybės siekiančios ir vis įgyjančios daugiau įtakos tiek regioniniu, tiek tarptautiniu lygmeniu, Kinija ir Indija turi skirtingą galią ir įtaką regione. Dėl šios priežasties Kinijos-Indijos santykiai pasižymi tarpusavio asimetrija⁹⁸. Ši asimetrija pastebima galios projektavime, galios bei grėsmių suvokime⁹⁹. Asimetrija, visų pirma, pastebima Kinijos ir Indijos požiūryje viena į kitą – Indija Kiniją suvokia kaip didesnę grėsmę negu Kinija – Indiją. Indija savo nacionalinio saugumo strategijoje skiria nemažai dėmesio Kinijai, tuo tarpu Kinija – savo dėmesį sutelkia į Pietų Azijos regioną¹⁰⁰. Indija Kinijos grėsmę detalizuoja ir konkretizuoja, o Kiniją neramina ne pati Indija kaip valstybė, bet jos strateginė partnerystė su JAV ir Japonija, kuri gali turėti įtakos Rytų Azijos saugumui ir stabilumui. Tai būtų galima aiškinti nevienodos galios terminu – Kinija yra pakankamai galinga valstybė, kuri turi daug įtakos Pietų Azijoje, tuo tarpu Indijai vis dar neužtenka galios resursų vienai įtakoti saugumo situaciją Rytų Azijos regione.

Pačių Indijos-Kinijos santykių pobūdis taip pat yra asimetriškas. S. Shirk Kinijos-Indijos santykius apibūdina kaip vienpusę konkurenciją - Indijai siekiant pasivyti Kiniją¹⁰¹. Netgi išplėta ekonominė tarpusavio priklausomybė nėra tolygi - Indijai Kinija yra didžiausia prekybos partnerė, o Indija Kinijai – tik dešimta.

Indijos ir Kinijos skirtingos galios dydžiai, asimetriškas santykių pobūdis bei tarpusavio sienų konflikto svarba Pietų Azijos regionui leidžia teigti, kad Kinijos-Indijos tarpusavio sąveika didesnę reikšmę turi Pietų Azijos, o ne Rytų Azijos regiono saugumui. Tačiau tolimesnėje darbo dalyje bus analizuojamas Kinijos ir Indijos saugumo dinamikos poveikis Rytų Azijos regiono saugumui.

⁹⁷ Curtis, L. *The Triangular Dynamic in Asia: The U.S., India, and China*. The Heritage Foundation, April 26, 2007. Rasta: <http://www.heritage.org/Research/Lecture/The-Triangular-Dynamic-in-Asia-The-US-India-and-China> Žiūrėta 2010.05.01

⁹⁸ Scott, D. Sino-Indian Security Predicaments for the Twenty-First Century. *Asian Security*. Volume 4, Issue 3, September 2008, Routledge Taylor & Francis Group, p. 248

⁹⁹ Ten pat, p. 248

¹⁰⁰ Žr. China's National Defense in 2008 ir Annual Report of Indian Ministry of External Affairs 2004-2005

¹⁰¹ Shirk, S. One-sided Rivalry: China's Perceptions and Policies Toward India. // Frankel, F., Harding H. (ed) *The India-China Relationship: Rivalry and Engagement*. Oxford University Press, 2004, p. 78

3. KINIJOS IR INDIJOS INTERESAI RYTŲ AZIJOS REGIONE

Į Rytų Azijos regioną galima žvelgti kaip į kultūrinį, geografinį bei politinį regioną. Kultūrinis regionas tapatinamas su sinosferos valstybėmis – tai valstybės, kurios yra paveiktos Kinijos kultūros įtakos. Šiuo atveju Rytų Azijos regionui priklausytų Kinija, Japonija, Pietų ir Šiaurės Korėja bei Vietnamas. Jeigu žvelgsime į šį regioną iš geografinės perspektyvos, Rytų Aziją sudarytų Kinija (įskaitant Honkongą bei Makao), Japonija, Taivanas, Šiaurės Korėja, Pietų Korėja, Mongolija ir Rusijos Tolimieji Rytai. Tačiau šiame darbe analizuojamas politinis Rytų Azijos regionas, kuriam priklauso šios valstybės: Kinijos Liaudies Respublika (įskaitant Honkongą ir Makao), Japonija, Korėjos Liaudies Demokratinė Respublika (Šiaurės Korėja), Korėjos Respublika (Pietų Korėja), Kinijos Respublika (Taivanas) ir Mongolija. Šiuo atveju nors Vietnamas būtų priskirtas kultūriniam Rytų Azijos regionui, tačiau analizuojant valstybes politiniu aspektu Vietnamas yra priskiriamas Pietryčių Azijos regionui.

Rytų Azijos regiono sąvoka gali būti vartojama dar plačiau, pavyzdžiui, analizuojant Rytų Aziją regioninių institucijų rėmuose Rytų Azija laikoma ASEAN+3 organizacija (Kinija, Japonija ir Pietų Korėja)¹⁰². Remiantis šiais apibrėžimais valstybes, esančias Rytų Azijos regione, galima įvardinti kaip vidines veikėjas, o valstybes, regionus bei regionines ar tarptautines organizacijas – išorės jėgomis (pvz. Indija) regioniniame saugume. Akivaizdu, kad vidinių ir išorinių jėgų tarpusavio sąveika lemia procesus regiono saugume.

3.1. Kinijos vaidmuo Rytų Azijos regione

Kinija dar niekada nebuvo taip integravusis regiono politinę ir ekonominę sistemą kaip yra šiuo metu. Kinija yra galingiausia valstybė Rytų Azijoje, jos regioninė ir tarptautinė politika stipriai veikia visus procesus šiame regione, todėl yra svarbu išanalizuoti, kokią užsienio politiką formuoja Kinijos Liaudies Respublika. Jos santykiai su kitomis valstybėmis veikia pačios valstybės vystymąsi, o Kinijai būnant svarbiausia šio regiono valstybe taip pat stipriai įtakoja ir Rytų Azijos saugumą.

Dar prieš Deng Xiaoping atėjus į valdžią Kinijos Liaudies Respublikos užsienio politikos prioritetai susidėjo iš ginamųjų ir plečiamųjų tikslų: apsaugoti šalies suverenitetą ir teritorinį integralumą, išsaugoti Kinijos komunistų partijos režimą, skatinti ekonomikos vystymąsi ir

¹⁰² Mori, K. *East Asian Security and Its Non-East Asian Factors*. School of Political Science & Economics, Waseda University, p. 2

suklestėjimą bei didinti Kinijos tarptautinę galią ir prestižą¹⁰³. Tačiau nors Kinija matoma kaip galinga valstybė, ji tuo pačiu yra ir besivystanti šalis, skatinanti ekonominį augimą šalies viduje, besistengianti užkirsti kelią vidiniams nestabilumams bei išlaikyti komunistų partijos įtaką. Kinijos kaip besivystančios valstybės statusas leido jai tapti tarptautinių institucijų nare ir taip stiprinti savo įtaką.

Nuo 1990 metų Kinija pradėjo ilgalaikę kampaniją siekdama tapti svarbių tarptautinių institucijų nare. Valstybė tapo pilnateise Tarptautinio valiutos fondo, Pasaulio prekybos organizacijos nare, išplėtojo glaudžius ryšius su Afrikos Sąjunga bei Pietryčių Azijos valstybėmis. Kinija vaidina svarbų vaidmenį daugiašalėse institucijose tokiose kaip Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijoje bei Šešiašalėse derybose (Six-Party Talks), kurios tapo pagrindinėmis saugumo institucijose Centrinėje ir Šiaurės Rytų Azijoje. Po 2001 m. iškilo kaip viena iš svarbiausių pagalbininkų Jungtinių Tautų taikos palaikymo misijose bei sprendžiant regioninius konfliktus. Taip pat, nereikėtų pamiršti, kad Kinija yra viena iš penkių nuolatinių Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos narių, tai liudija neabejotiną Kinijos galią ir įtaką tarptautinei bendrijai.

Šaltojo karo pabaiga sukūrė taikią aplinką Kinijos augimui. Globalizacijos procesai, Kinijos atsivėrimas užsienio prekybos rinkoms ir integraciją į pasaulinę ekonomiką suteikė naują formą Kinijos nacionaliniams interesams ir užsienio politikos strategijai. Po Šaltojo karo Kinijos pagrindiniai užsienio politikos tikslai yra nulemti Kinijos siekiu tapti didžiąja galybe¹⁰⁴.

Pati Kinija oficialiai skelbia, kad savo vykdoma užsienio politika siekia taikos. Esminiai šios valstybės užsienio politikos siekiai yra šie:

- išlaikyti Kinijos Liaudies Respublikos nepriklausomybę, suverenitetą ir teritorinį vientisumą,
- sukurti palankią tarptautinę aplinką Kinijos reformoms, atsivėrimui pasauliui bei modernizacijos kūrimui,
- išlaikyti pasaulinę taiką,
- skatinti bendrąjį vystymąsi¹⁰⁵.

Skirtingai nuo JAV, o anksčiau ir nuo SSRS, Kinija nedeklaruoja ideologinių siekių, JAV skelbiant demokratijos plėtrą, o SSRS – komunizmo. Ideologija Kinijos užsienio politikoje lieka antraeilium veiksmu siekiant savo užsibrėžtų tikslų. Be to, skirtingai nuo JAV, kuri siunčia savo karines pajėgas į užsienio valstybes pertvarkyti jų politines ir ekonomines sistemas, Kinija net ir

¹⁰³ Weitz, R. *Strategic Posture Review: China 2010*. World Politics Review., p. 2

¹⁰⁴ Abanti Bhattacharya. China's Foreign Policy Challenges and Evolving Strategy. *Strategic Analysis*, Vol. 30, No. 1, Jan-Mar 2006, p. 182

¹⁰⁵ *Independent Foreign Policy of Peace*. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. Rasta: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjdt/> Žiūrėta 2010.04.08

turėdama gausias ir galingas ginkluotąsias pajėgas to nedaro ir to nepaverčia savo ideologijos platinimu.

Kaip ir daugelio valstybių, taip ir Kinijos užsienio politika paremta nacionalinių interesų įvardinimu tokiose kategorijose kaip valstybės išlikimas, saugumas ir galia. Premjeras Li Peng dar 1996 m. Kinijos Parlamento suvažiavime įvardino pagrindinius siekius Kinijos užsienio politikoje – vykdyti savarankišką taikingą užsienio politiką, kuri yra paremta šiais elementais:¹⁰⁶

- Išlaikyti savo užsienio politikos nepriklausomybę – Kinija išliks principinga tarptautiniuose santykiuose, savo politiką ir poziciją formuos remiantis kiekvieno atvejo unikalumu, nepasiduodama didžiųjų valstybių įtakai ir spaudimui, nesijungdama į aljansus su kitomis valstybėmis ir nesudarydama galios blokų.
- Išlaikyti pasaulinę taiką – Kinija nedalyvaus ginklavimosi varžybose, karinėje ekspansijoje. Kinija yra tvirtai nusistačiusi prieš hegemoninę galios politiką, agresiją ir ekspansiją ir nepitaria valstybių kėsinimams į kitų šalių suverenitetą, teritorinį integralumą, kišimąsi į vidaus reikalus, motyvuojant tai etninių, religinių ar žmogaus teisių pažeidimais.
- Draugiškų ir bendradarbiavimu paremtų santykių užmezgimas - su visomis valstybėmis užmegzti santykiai turi būti paremti Penkiais taikaus koegzistavimo principais: abipuse pagarba suverenitetui ir teritoriniam vientisumui, abipusės agresijos nebuvimo, abipusio nesikišimo į viena kitos vidaus reikalus, abipusės lygybės ir gerovės, taikaus koegzistavimo¹⁰⁷. Santykiai su kitomis valstybėmis negali būti paremti socialine sistema ar ideologija.
- Geros kaimynystės politika – Kinija energingai gerina santykius su kaimyninėmis valstybėmis, skatina taiką ir stabilumą regione bei intensyvų ekonominį bendradarbiavimą. Kinija pasisako už teisingą ir pagrįstą teritorinių nesutarimų išsprendimą derybų ir konsultacijų metu. Komplikuotų konfliktų išsprendimas gali būti kuriam laikui atidėtas iš pradžių siekiant surasti bendrus sąlyčio taškus ir pamirštant skirtumus. Tokie tarpusavio nesutarimai neturėtų trukdyti dvišaliams valstybių ryšiams.
- Skatinti bendradarbiavimą su besivystančiomis šalimis – tai visą laiką buvo kertinis Kinijos užsienio politikos akmuo. Kinija siekia bendradarbiauti ir konsultuoti besivystančias šalis ekonomikos, rinkos, mokslo ir technologijos klausimais.

¹⁰⁶ *Main Characteristics of China's Foreign Policy*. Excerpts of Premier Li Peng's speech at the 96th Inter-Parliamentary Conference on September 19, 1996. Embassy of the People's Republic of China in the United States of America. Rasta: <http://www.china-embassy.org/eng/zmgx/zgwjzc/t35077.htm> Žiūrėta 2010.04.08

¹⁰⁷ *China Wants New World Order*. China's Foreign Policy. Embassy of the People's Republic of China in the United States of America. Rasta: <http://www.china-embassy.org/eng/zmgx/zgwjzc/t35080.htm> Žiūrėta 2010.04.08

- Atvirumo politika – Kinija yra atvira tiek išsivysčiusiems, tiek besivystančioms valstybėms plėtoti bendradarbiavimą tarptautiniu mastu. Kinija būdama didžiausia besivystančia valstybe ir nuolatine JT Saugumo Tarybos nare siekia užtikrinti taiką ir vystymąsi pasaulyje bei įsteigti naują teisingą ir nešališką visuotinę politinę ir ekonominę tvarką, paremta taika ir stabilumu.

Šiuos Kinijos suformuluotus užsienio politikos teiginius iliustruoja paskutiniais dešimtmečiais vykę procesai. Ypatingą dėmesį Kinija skyrė įtampos Azijos regione mažinimui. Kinijos santykiai su jos kaimynėmis Azijoje XX a. paskutiniais dešimtmečiais normalizavosi. Kinija išplėtojo dvišalius santykius su ASEAN valstybėmis narėmis ir dalyvauja ASEAN Regioniniame Forume. 1997 m. ASEAN narės, Kinija, Pietų Korėja ir Japonija sutarė rengti kasmetinius susitikimus tolimesniam ekonominiui bendradarbiavimui stiprinti (ASEAN + 3 susitikimai). 2005 m. ASEAN + 3 kartu su Indija, Australija ir Naująja Zelandija sušaukė Rytų Azijos viršūnių susitikimą. Santykiai su Vietnamu taip pat pagerėjo.

Kinija taip pat pagerino santykius su Rusija, daugiau siekdama sukurti atsvarą JAV – Kinija ir Rusija 2001 m. pasirašė „Draugiškumo ir bendradarbiavimo“ sutartį. Prie jų prisijungus Kazachstanui, Kirgiztanui, Tadžikistanui ir Uzbekistanui buvo įsteigta Šanchajaus bendradarbiavimo organizacija, kurios tikslas stiprinti valstybių narių valstybinių sienų apsaugą, vystyti bendradarbiavimą terorizmo, separatizmo bei ekstremizmo prevencijos srityje, siekti bendrų ekonominių tikslų, tokių kaip regioninės prekybos vystymas, investicijų skatinimas¹⁰⁸. 2004 m. Kinijos prezidentas Hu Jintao pakartojo, jog Kinija ir toliau vykdys savarankišką užsienio politiką nukreiptą į taikingą vystymąsi, pabrėždamas Kinijos siekius puoselėti ir skatinti kaimyninius ryšius abipusiai naudingo bendradarbiavimo ir bendro vystymosi kontekste¹⁰⁹.

Kinijos oficialiuosiuose dokumentuose įvardinama, kad tarptautinė saugumo aplinka šiame amžiuje patiria daug pokyčių, tačiau pagrindinė saugumo tendencija – taika ir vystymasis, nesikeičia¹¹⁰. Ekonominė globalizacija ir pasaulio tapsmas daugiapoliu įgauna pagreitį, o tai didina valstybių tarpusavio priklausomybę ir didesnę bendradarbiavimą – tarptautinių strateginių jėgų kilimas ir smukimas greitėja, pagrindinių pasaulio galybių poreikis bendradarbiauti didėja¹¹¹. Anot Kinijos valdančiojo elito, taika ir saugumas pasaulyje bus garantuotas tik bevystant naują saugumo koncepciją ir įtvirtinant sąžiningą ir priimtina tarptautinę tvarką¹¹². Nauja saugumo koncepcija

¹⁰⁸ *The Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism*. The Shanghai Cooperation Organisation. Rasta: <http://www.sectsco.org/EN/show.asp?id=68> Žiūrėta 2010.04.09

¹⁰⁹ *Beijing likens Cheney criticism to nosy neighbor*. The Washington Times. Rasta: <http://www.washingtontimes.com/news/2007/mar/01/20070301-104826-2978r/> Žiūrėta 2010.04.09

¹¹⁰ *China's National Defense in 2008*. Information Office of the State Council of the People's Republic of China. January 2009, Beijing. P. 4. Rasta: http://www.fas.org/programs/ssp/nukes/2008DefenseWhitePaper_Jan2009.pdf Žiūrėta 2010.04.01

¹¹¹ Ten pat, p. 4

¹¹² Gill, B. *Rising Star. China's New Security Diplomacy*. Brookings Institution Press, Washington, D.C. 2007, p. 1

kinai įvardija Kinijos taikingą kilimą ir jos kaip atsakingos galybės veikimą¹¹³. Tai labiau išplėtoti penki taikaus koegzistavimo principai.

Bates Gill savo knygoje „*Kylanti žvaigždė: Kinijos naujoji saugumo diplomatija*“ teigia, kad Kinijos naujoji saugumo diplomatija yra skirta sumažinti išorinę įtampą, įtikinti kaimynines valstybes, kad Kinijos siekiai yra tik taikingi, ir susilaukti tarptautinio didžiosios galybės statuso pripažinimo¹¹⁴. Kinija tokia savo užsienio politika siekia tapti atsakinga tarptautinių santykių veikėja. Hu Jintao apie Kinijos tarptautinius santykius yra pasakęs, jog Kinija sieks stiprinti strateginius dialogus, stiprinti tarpusavio pasitikėjimą, gilinti bendradarbiavimą ir skatinti ilgalaikį ir stabilų bendradarbiavimą, o su užsienio politika su kaimyninėmis valstybėmis bus paremta draugyste ir bendradarbiavimu, skatinti aktyvią regioninę kooperaciją ir kartu kurti stabilią ir taikią aplinką regione, paremtą abipusiu pasitikėjimu¹¹⁵.

Kai kurie mokslininkai pradėjo teigti, kad Kinijos augimas yra grėsmė Azijos regiono ir visai tarptautinei saugumo sistemai, kadangi Kinijos tapsmas galybe pakeitė nusistovėjusį galios balansą. Visų pirma, dėl to sunerimo JAV, kuriai Kinijos augimas reiškia JAV dominavo pasaulyje sumažėjimą. Tačiau pasigirdo ir kitas požiūris, teigiantis, kad Kinija sieks išlaikyti status quo¹¹⁶. Kinijos auganti integracija tarptautinės institucijose, jos narystė tarptautiniuose saugumo režimuose ir ekonominėse organizacijose, tokioje kaip Pasaulio prekybos organizacijoje, privertė ją pripažinti ir laikytis tarptautiniu mastu galiojančias normas. Šie faktai pagrindžia teiginį, jog Kinija nėra agresyviai nusiteikusi ir siekia išlaikyti status quo.

Kinijos užsienio politikos uždavinys XXI a. yra sutvirtinti draugiškus politinius ryšius ir stabilią tarptautinę aplinką, kuri leistų Kinijai plėtoti savo ekonomiką ir įsigyti prekybai reikalingą pažangią technologiją¹¹⁷. Tam reikalinga taikinga aplinka, dėl to Kinija nuolatos pabrėžia, kad ji siekia vykdyti taikingą užsienio politiką ir jos siekiai naujoje daugiapolėje sistemoje yra tik taikingi ir paremti šiais principais:¹¹⁸

1. Visos valstybės, mažos ir didelės, stiprios ir silpnos, turtingos ir neturtingos, yra lygios suverenos tarptautinės sistemos narės. Jos visos turi dalyvauti lygiomis teisėmis sprendžiant tarptautinius klausimus.

¹¹³ Ten pat, p. 4

¹¹⁴ Ten pat, p. 16

¹¹⁵ Bergsten C. F., Freeman Ch., Lardy N. R., Mitchel D. J. *China's Rise. Challenges and Opportunities*. Peterson Institute for International Economics, Centre for Strategic and International Studies, Washington, D.C. 2008, p. 216

¹¹⁶ Suisheng Zhao. *Chinese Foreign Policy – Pragmatism and Strategic Behavior*. Suisheng Zhao (ed) *Chinese Foreign Policy – Pragmatism and Strategic Behavior*. An East Gate Book, 2004, p. 3

¹¹⁷ Kornberg J., Faust J., R. *China in World Politics. Policies, Processes, Prospects*. Lynne Rienner Publishers, Inc., 2nd Edition, 2005, p. 19

¹¹⁸ Ten pat, p. 18

2. Kiekviena valstybė turi teisę pasirinkti savarankišką socialinę, politinę ir ekonominę sistemas. Jokia kita šalis neturi teisės kištis į kitos valstybės reikalus ir primesti savo vertybes, ideologiją ar vystymosi modelį.
3. Tarptautinėje sistemoje turi vyrauti tarpusavio pagarba suverenitetui ir teritoriniam vientisumui. Jokia kita šalis negali užgrobti ar įsiveržti į kitą valstybę. Tarptautiniai nesutarimai turi būti sprendžiami derybų metu, nenaudojant jėgos.
4. Ekonominis valstybių bendradarbiavimas turi būti grindžiamas abipusės gerovės principu.

Šie principai turėtų padėti užtikrinti taiką ir stabilumą tiek Azijos regione, tiek visame pasaulyje. Tai ne vieninteliai aspektai, kuriais yra apibūdina Kinijos Liaudies Respublikos užsienio politika. 2002 m. Kinijos saugumo strategijoje buvo įvardinta, kad Kinijai yra reikalinga taikinga tarptautinė aplinka ir palankus klimatas jos periferijoje¹¹⁹.

3.1.1. Kinijos interesai Rytų Azijoje

Azijos regionas Kinijai yra strategiškai svarbiausias regionas tiek ekonominiu, tiek politiniu, tiek saugumo aspektais. Šiame regione yra daugiausia Kinijos investicijų, iš čia gaunamos pagrindinės reikalingos žaliavos, intensyvi tarpusavio prekyba. Jeigu žvelgiant iš saugumo perspektyvos šiame regione susitelkę teritoriniai Kinijos ginčai. Hu Jintao oficialaus vizito Malaizijoje metu, 2002 m., yra pasakęs, kad Kinijos vystymasis būtų neįmanomas be Azijos, o Azijos gerovė – be Kinijos¹²⁰.

Istoriškai Azija stokojo regioninių institucijų, tačiau pastarasis dešimtmetis sustiprino regionalizmo tendencijas ekonominėje, politinėje ir saugumo srityse. Kinija turi didelę šių sričių vystymuisi, ji stengiasi plėtoti tas iniciatyvas, kurios jai gali atnešti naudą ir slopinti tas, kurios jai gali būti nenaudingos¹²¹. Kaip ir tarptautinės sistemos stabilumas, taip ir regioninės aplinkos stabilumas yra Kinijos siekiamybė, nes tai būtina sparčiam ekonominiam Kinijos vystymuisi, kuris didintų Kinijos galią ir įtaką regione. Pagrindinis Kinijos siekis regione – perimti JAV įtaką šiame regione ir tapti svarbiausia ir galingiausia valstybe¹²².

Išplėtoti santykius su kaimyninėmis valstybėmis, kad tai sustiprintų regiono saugumą ir ekonominį vystymąsi, o tuo pačiu išlaikyti savo siekius tapti dominuojančia galybe regione yra vienas iš pagrindinių iššūkių XXI a. Kinijai. Kinija su savo kaimynėmis Azijoje pasirinko bendrauti

¹¹⁹ *China's Defense White Paper in 2002*. Rasta: http://news.xinhuanet.com/english/2002-12/10/content_654851.htm Žiūrėta 2010.04.01

¹²⁰ Kornberg J., F., Faust J., R. *China in World Politics. Policies, Processes, Prospects*. Lynne Rienner Publishers, Inc., 2nd Edition, 2005, p. 159

¹²¹ Saunders, P. C. *China's Role in Asia* // Shambaugh D., Yahuda M. (ed) *International Relations of Asia*. Rowman&Littlefield Publishers, Inc. 2008, p. 129

¹²² Ten pat, p. 129

daugiašalių institucijų kontekste ir skatinti ekonominius mainus ir taip nukreipti dėmesį nuo šių saugumo problemų regione, kurios apima potencialų pavojų Korėjos pusiasalyje dėl abiejų Korėjų branduolinių ginklų varžybų, branduolines varžybas tarp Indijos ir Pakistano, baimę dėl karinių varžybų tarp Kinijos ir Japonijos, politinius nestabilumus Filipinuose, Kambodžoje, Mianmare, konkurenciją tarp Kinijos, Vietnamo, Taivano ir Filipinų dėl ekonominių išteklių Pietų Kinijos jūroje bei teroristinių grupuočių suaktyvėjimą¹²³. Šiuo metu ginklavimosi varžybos vyksta tarp Šiaurės Korėjos ir Pietų Korėjos, Kinijos ir Taivano bei Indijos ir Pakistano. Kinija būdama daugiašalio bendradarbiavimo skatintoja užsitikrintų sau kaip pagrindinės jėgos užtikrinančios saugumą regione vaidmenį.

2008 m. Kinija nacionalinio saugumo strategijoje saugumo situaciją Rytų Azijos regione ir Azijos-Ramiojo vandenyno regione įvardino kaip visumoje stabilią¹²⁴. Regioninė ekonomika plėtojasi regioninių institucijų rėmuose, o regioninis ir subregioninis bendradarbiavimas ekonomikos ir saugumo srityse padeda užtikrinti taikų tarpvalstybinį dialogą. Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijos narės pasirašė Ilgalaikės, geros kaimynystės, draugiškumo ir bendradarbiavimo sutartį, o praktinio bendradarbiavimo progresas pastebimas tokiose srityse kaip saugumas ir ekonomika. Kinija sėkmingai plėtoja ryšius su ASEAN valstybėmis bei su Japonija ir Pietų Korėja ASEAN organizacijos rėmuose. Bendradarbiavimas Rytų Azijos viršūnių susirinkime bei Pietų Azijos asociacijos regioniniame bendradarbiavime vystant taikius tarpvalstybinius santykius plėtojasi teigiama linkme. Šešiašalėse derybose valstybės pasiekė sumažinti įtampą Rytų Azijos regione sprendžiant Šiaurės Korėjos branduolinio ginklavimosi klausimus.

Dar 2004 m. Kinija nacionalinio saugumo strategijoje įvardino artimos kaimynystės siekius – skatinti draugiškus tarpusavio santykius, bendradarbiavimą saugumo klausimais¹²⁵, kurie nepasikeitė iki šiol. Regioninė strategija yra Kinijos užsienio politikos dalis, joje deklaruojami taikos, stabilios tarptautinės aplinkos siekiai. Pastebimos keturios tendencijos, kuriomis geriausiai gelėtų apibūdinti Kinijos santykius su kaimyninėmis valstybėmis:

1. Pastangos kurti strateginę partnerystę ir bendradarbiauti regioninių institucijų rėmuose;
2. Pastangos gilinti dvišalį politinį ir ekonominį bendradarbiavimą;
3. Pastangos praplėsti ekonominius ryšius;
4. Pastangos pašalinti nepasitikėjimą ir nerimą saugumo sferoje¹²⁶.

¹²³ Kornberg J., Faust J., R. *China in World Politics. Policies, Processes, Prospects*. Lynne Rienner Publishers, Inc., 2nd Edition, 2005, p. 159

¹²⁴ *China's National Defense in 2008*. Rasta: http://english.gov.cn/official/2009-01/20/content_1210227_3.htm Žiūrėta 2010.04.15

¹²⁵ *China's National Defense in 2004*. Rasta: <http://www.china.org.cn/e-white/20041227/index.htm> Žiūrėta 2010.04.15

¹²⁶ Shambaugh, D. *Return to the Middle Kingdom? China and Asia in the Early Twenty-First Century*. // Shambaugh, D. (ed) *Power Shift: China and Asia's New Dynamics*. University of California Press, 2005, p. 29

Kinija dažnai yra įvardinama kaip regioninė galybė turinti didžiosios galybės interesų¹²⁷. Dėl to būtų galima teigti, kad Kinijos esminiai interesai yra regione. Azijos regionas pasižymi aukščiausia sąveikos tarp didžiųjų galybių koncentracija. Vienas iš Kinijos siekių yra netapti izoliuota ir apsupta didžiųjų galybių¹²⁸. Todėl Kinijos regioninėje strategijoje yra numatyta išlaikyti veiksmingus santykius su pagrindinėmis galybėmis regione – JAV, Rusija, Japonija ir Indija.

Indijos siekiai tapti galybe už Pietų Azijos ribų kelia nerimą Kinijai. Kinija neramina stipriai išaugusi Indijos galia Pietų Azijoje, jos gynybinių jėgų modernizacija, kuri yra Kinijos atgrasymo priemonė, Indijos-JAV draugystė bei Indijos siekiai praplėsti savo strateginę įtaką Vietname, Japonijoje ir daugelyje ASEAN valstybėse¹²⁹. Indijos politika būti matoma ir įtakinga tarptautinėje arenoje nesiderina su Kinijos siekiu tapti vienintele dominuojančia jėga regione. Indiją laikant išsiskiriančia politine, ekonomine bei karine jėga Pietų Azijoje, Kinijos galimybės veikti su Indija konstruktyviai yra pagrindinis veiksnys galintis užtikrinti Kinijos įtaką šiame regione¹³⁰. Indijos priešprieša Kinijai galėtų apsunkinti pastarosios siekių įgyvendinimą. Todėl Kinijai yra reikalingas bendradarbiavimo ir šiltų santykių su Indija išlaikymas. Be to, Indijos auganti ekonomika yra patraukli Kinijos investicijų erdvė.

Akivaizdu, kad Kinija negali ignoruoti vis didėjančios Indijos įtakos regioniniame lygmenyje. Tačiau Kinija yra linkusi į augančią Indiją žvelgti optimistiškai ir tikėtis, kad Indija netaps grėsme nacionaliniams Kinijos interesams bent jau artimiausiu metu¹³¹. Be jokios abejonės, šių valstybių interesai susikerta, tačiau besitęsiantys aukšto lygio oficialūs vizitai, oficialios konsultacijos, prekybiniai ryšiai, bendradarbiavimas regioniniu lygiu skatina Kinijos-Indijos strateginę partnerystę siekiant užtikrinti taiką ir stabilumą regione. Abiejų valstybių neagresyvos politikos viena kitos atžvilgiu skatinimas užtikrintų stabilius dvišalius santykius, Pietų ir Rytų Azijos regionų saugumą bei besivystantį pasaulinį galios balansą¹³².

Dėl šių priežasčių Kinijos politika Indijos atžvilgiu yra formuojama atsižvelgiant į Indijos augančią galią, pastarosios siekius tapti didžiąja galybe, diplomatinės iniciatyvas ir karinės jėgos padidėjimą¹³³. Kinija stropiai siekė pagerinti santykius su Indija. SSRS žlugimas suteikė Kinijai galimybę išplėsti savo įtaką Indijoje. Kinijos-Indijos santykiai stabilizavosi, istoriniai teritoriniai

¹²⁷ Zhang Yunling, Tang Shiping. *China's Regional Strategy*. // Shambaug, D. (ed) *Power Shift: China and Asia's New Dynamics*. University of California Press, 2005, p. 51

¹²⁸ Ten pat, p. 51

¹²⁹ Raviprasad Narayanan. *India's Foreign Policy Towards China: The NDA Experience – Dominant Issues in Sino-Indian Relation*. Harvard Asia Quarterly, Volume VII, No. 4. Autumn 2003. Rasta: <http://www.asiaquarterly.com/content/view/full/141/40/> Žiūrėta 2010.04.15

¹³⁰ Garver, J. W. *China's Influence in Central and South Asia: Is it Increasing?* // Shambaug, D. (ed) *Power Shift: China and Asia's New Dynamics*. University of California Press, 2005, p. 221

¹³¹ Jing dong-Yuan *The Dragon and the Elephant: Chinese-Indian Relations in the 21st Century*. *The Washington Quarterly*. Summer 2007, p. 141

¹³² Ten pat, p. 141

¹³³ Jing dong-Yuan *The Dragon and the Elephant: Chinese-Indian Relations in the 21st Century*. *The Washington Quarterly*. Summer 2007, p. 135

nesutarimai atidėti į šalį ir visas dėmesys sutelktas ties ekonominiais santykiais. Tačiau nepaisant pagerėjusių santykių problemos išlieka.

Formuodami savo politiką Indijos atžvilgiu, kinai dažnai cituoja Indijos premjero Jawaharlal Nehru žodžius, jog Indija negali vaidinti antraeilio vaidmens pasaulyje¹³⁴. Kinijos politika Indijos atžvilgiu – tai atsakas į Indijos siekį dominuoti regione. Indijos galimybės plėtoti ir dislokuoti ilgo nuotolio raketas bei auganti branduolinis pajėgumas bei Indijos-JAV strateginė partnerystė tampa vis svarbesniu veiksmu Kinijos politikoje Pietų Azijoje.

Kinijos priklausomybė nuo pasaulio ekonomikos, jos ketinimai sukurti atsakingos galybės įvaizdį privedė Kiniją prie didėjančio bendradarbiavimo su kitomis valstybėmis. Šis bendradarbiavimas apima pagrindinius ginklavimosi apribojimus bei įtampos mažinančius žingsnius santykiuose su kitomis šalimis. Ypač tai gerai pastebima Kinijos narystės tarptautinėse ir regioninėse organizacijose padidėjime, kuris parodo Kinijos bendradarbiavimo siekius: pavyzdžiui, Kinija siekė taikių Šiaurės Korėjos branduolinės krizės ir konflikto tarp Indijos ir Pakistano sprendimų, santykiuose su Indija buvo atidėtas konflikto sprendimas siekiant užtikrinti ekonominių santykių vystymąsi, po 2001 m. rugsėjo 11 d. teroristų išpuolių prieš JAV, Kinija palaikė JAV vadovautam karui prieš terorizmą ir suteikė pagalbą JAV.

3.2. Indijos interesai Rytų Azijos regione

Indijos Respublika – tai daugiausia gyventojų turinti demokratija, jos ekonomika yra viena iš greičiausiai beaugančių pasaulyje. Visa tai bei skaitlinga armija daro Indiją vieną iš pasaulio galybių ir kylančią supergalybę. Indijos įtaka tarptautiniams procesams auga ir ji tampa pastebima tarptautinėje arenoje.

Paskutiniaisiais dešimtmečiais Indijos užsienio ir ekonomika ryškiai pasikeitė, o šie pokyčiai pakeitė Indijos vaidmenį regione ir tarptautiniu mastu. Indija laikoma besivystančio pasaulio lydere, ji prisidėjo prie kaip Azijos plėtros banko steigimo, užima svarbų vaidmenį Tarptautinės prekybos organizacijoje, Rytų Azijos viršūnių susirinkime, Tarptautiniame valiutos fonde, trišalėje Indijos-Brazilijos-Pietų Afrikos organizacijoje, taip pat yra regioninių organizacijų Pietų Azijos regioninio bendradarbiavimo asociacijos ir ekonominės tarptautinės organizacijos Pietų Azijoje ir Pietryčių Azijoje narė. Indija dalyvauja Jungtinių Tautų taikos palaikymo misijose ir šiuo metu aktyviai siekia nuolatinės vietos Jungtinių Tautų Saugumo Taryboje.

Indija užmezgė ekonominius ryšius su Pietryčių Azijos šalimis, pasirašė svarbią prekybos sutartį su Singapūru, tapo ASEAN Regioninio forumo nare, išplėtė savo santykius su Japonija, su

¹³⁴ Ten pat, p. 135

kuria plėtoja prekybą. Visa tai už tradicinės Indijos įtakos sferos ribų ir įrodo, kad Indija ėmėsi iniciatyvios regioninės diplomatijos Rytų Azijos regione.

Pagrindiniai Indijos užsienio politikos principai buvo suformuluoti panča šiloje, kurie pasižymi pragmatizmu ir nacionalinių interesų siekimu¹³⁵. Indijos užsienio reikalų ministerija nurodo, kad užsienio politika turi reaguoti į įvykusius pokyčius, naujus iššūkius ir naujas galimybes¹³⁶. Indijos užsienio politika apibūdinama kaip į ateitį žvelgiantis susitarimas su likusiu pasauliu.

Indijos užsienio politiką dažnai apibūdinama kaip atkaklaus „ne“ visiems ir visur laikymąsi¹³⁷. Šaltojo karo metu Indija neužėmė ryškios pozicijos, tačiau labiau bendradarbiavo su SSRS, o ne su JAV. Subyrėjus SSRS JAV tapo svarbia Indijos strateginė partnerė. Analitikų teigimu, palyginus su Kinijos užsienio politika, Indija neturi jokios aiškesnės vizijos.

Formuodama savo nacionalinio saugumo strategiją Indija savo dėmesį koncentruoja į Pietų Azijos regioną ir Indijos vandenyną, o pagrindinė grėsmė Indijos saugumui laiko Pakistaną¹³⁸. Vis dar egzistuojančios terorizmo ir fundamentalizmo problemos Pakistane skatina Indiją išlaikyti savo gausias karines pajėgas. Pagrindiniai Indijos nacionalinio saugumo tikslai buvo suformuoti atsižvelgiant į pagrindines Indijos vertybes, tokias kaip demokratija, taikus koegzistavimas, ekonomikos vystymasis:

- apginti valstybės sienas;
- apsaugoti piliečius nuo terorizmo, branduolinių grėsmių ir karinių veiksmų;
- užtikrinti valstybėje stabilumą;
- vystyti technologijas reikalingas užtikrinti valstybės saugumui;
- skatinti tarpusavio bendradarbiavimą su kaimyninėmis šalimis ir įgyvendinti jau iki šiol pasirašytas tarpusavio pasitikėjimo didinimo sutartis;
- siekti saugumo ir strateginių tikslų su pagrindinėmis pasaulio galybėmis¹³⁹.

Po Šaltojo karo Indija tapo dominuojančia jėga Pietų Azijoje, o šiuo metu Indija siekia išlaikyti savo dominavimą Pietų Azijoje, kontroliuoti Indijos vandenyną ir išplėtoti politiką, kuri būtų pakankama atsverti Kinijos galią¹⁴⁰. Visa tai padėtų Indijai pasiekti didžiosios galybės statusą.

Indijos regioninė strategija jau nebėra orientuota tik į Pietų Azijos regioną, šiuo metu ji apima Centrinę Aziją, Vakarų Aziją, Rytų Aziją, Pietryčių Aziją ir Kiniją kaip išplėstos kaimyninės

¹³⁵ *Annual Report of Indian Ministry of External Affairs 2004-2005*. Rasta: <http://www.indianembassy.org/policy/30ar01.pdf> Žiūrėta 2010.04.17

¹³⁶ Ten pat. Žiūrėta 2010.04.17

¹³⁷ Sumit Ganguly. *The Rise of India in Asia*. // Shambaugh D., Yahuda M. (eds) *International Relations of Asia*. Rowman&Littlefield Publishers, Inc. 2008, p. 151

¹³⁸ *Indian Armed Forces*. Ministry of Defence, Govt of India. Rasta: <http://mod.nic.in/aforges/body.htm> Žiūrėta 2010.04.17

¹³⁹ Ten pat. Žiūrėta 2010.04.17

¹⁴⁰ Jing dong-Yuan *The Dragon and the Elephant: Chinese-Indian Relations in the 21st Century*. *The Washington Quarterly*. Summer 2007, p. 135

politikos dalį¹⁴¹, Tačiau tik po Šaltojo karo ir SSRS žlugimo Indija pradėjo plėtoti nacionaliniais interesais pagrįstą požiūrį į kitus regionus¹⁴². Indijos naujoji ekonominė politika reikalavo daugiau dėmesio skirti prekybai ir prekybiniam bendradarbiavimui kitose Azijos regionuose.

Šaltojo karo pabaiga, globalizacijos procesai, taiki regioninė aplinka įtakojo Indiją pabandyti pagerinti dvišalius santykius su pagrindinėmis valstybėmis Azijos regione. Dėl šios priežasties 1991 m. Indija priėmė „Žvelk į Rytus“ (*ang. Look East Policy*) politikos koncepciją, kuria buvo siekiama užmegzti glaudesnius, tarpusavio pasitikėjimu paremtus santykius su valstybėmis Azijos regione. Tuo pačiu metu Indija vykdė ekonomikos liberalizacijos reformas. Pradžioje „Žvelk į Rytus“ politika buvo nukreipta į Pietryčių Aziją ir ASEAN, o Indijai užmezgus glaudų bendradarbiavimą su valstybėmis šiame regione dėmesys buvo nukreiptas į Rytų Azijos regioną, tačiau visgi Indijos politikoje išlieka tendencija į Rytų Aziją žvelgti ASEAN organizacijos rėmuose¹⁴³.

Indijos užsienio politikoje Rytų Azijos regionas nebuvo svarbus ir jo strateginė svarba tik įvardinama pradėjus vykdyti „Žvelk į Rytus“ politiką. Analitikai teigia, kad šia politika Indija siekė atsverti Kinijos įtaką regione, nors Indija ir viešai deklaruodavo, kad nesiekė varžytis su Kinija¹⁴⁴. Indija praėjus dviem dešimtmečiais po šios politikos paskelbimo pagerino dvišalius santykius su valstybėmis Rytų Azijos regione ir Indijos greitas ekonominis augimas bei karinės ir strateginės galimybės tampa svarbiomis Rytų Azijai. Kitos regiono valstybės, o ypač Japonija, Indiją suvokia kaip Kinijos galios ir įtakos atsvarą bei saugumo tinklo sudarytoją¹⁴⁵.

Iš pradžių analitikai Indijos galimybes paveikti galios balansą Rytų Azijoje vertino skeptiškai, Indijos įtaka tarp visų Azijos galybių yra vertinama kaip silpniausia¹⁴⁶. Tačiau visgi Indijos svarba šiame regione nors ir pamažu, bet visgi auga. Įtakos augimas siejamas su greitu Indijos ekonomikos augimu, jei taip tęsis ir toliau Indijos galia šiame regione tik didės, o plėtojimas dvišalis bendradarbiavimas su Kinija ir Japonija taip pat prisidės prie Indijos įtakos augimo. Tačiau tai gali nepatikti Kinijai, kuri supranta, kad Indija yra vienintelė šalis turi potencialas galimybes dominuoti Azijos regione

¹⁴¹ Suba Chandran. *India's Strategic Vision*. Center for Strategic & International Studies. Rasta: http://csis.org/files/media/isis/pubs/090201_bsa_chandran.pdf Žiūrėta 2010.04.17

¹⁴² Raja Mohan, C. *Is India an East Asian Power? Explaining New Delhi's Security Politics in the Western Pacific*. National University of Singapore, Institute of South Asian Studies, ISAS Working Paper, No 81, 11 August 2009, p. 4

¹⁴³ Ten pat, p. 1

¹⁴⁴ Kuppuswamy, C. S. *India's Look East Policy - A Review*. South Asia Analysis Group, Paper No 3662 Rasta: <http://www.southasiaanalysis.org/%5Cpapers37%5Cpaper3662.html> Žiūrėta 2010.04.17

¹⁴⁵ Raja Mohan, C. *Is India an East Asian Power? Explaining New Delhi's Security Politics in the Western Pacific*.

National University of Singapore, Institute of South Asian Studies, ISAS Working Paper, No 81, 11 August, 2009, p. 20

¹⁴⁶ Ten pat, p. 21

Indija deklaruoja, kad formuodama savo politiką Kinijos atžvilgiu siekia gerinti tarpusavio santykius ir dialogų metu išspręsti konfliktą sienų klausimu¹⁴⁷. Tačiau tuo pačiu Indija yra sunerimusi dėl Kinijos karinių pajėgų modernizacijos, kurią Kinija motyvuoja stabilumo regione išlaikymu, ir fakto, kad visi didžiausi Indijos miestai gali būti pasiekti Kinijos branduolinių raketų, be to, Indija yra sunerimusi dėl Kinijos ryšių su Pakistanu, kurį Indija įvardina kaip priešiška ir karingai nusiteikusi jos atžvilgiu¹⁴⁸. Tačiau nepaisant šių grėsmių keliančių faktorių, Indija ir toliau stengsis palaikyti ilgalaikius ir stabilius santykius su Kinija¹⁴⁹. Be to, Indija į dvišalį bendradarbiavimą su Kinija žvelgia teigiamai, šie santykiai iš Indijos pusės apibūdinamai kaip bendradarbiavimo, draugiškumo, geros kaimynystės, abiem pusėm naudingų santykių plėtojimas¹⁵⁰. Ilgalaikis konstruktyvus tarpusavio bendradarbiavimas abiem valstybėms padeda užtikrinti daugiapolės pasaulio sistemos išlaikymą, kuris yra abiejų valstybių siekiamybė.

3.3. Saugumo problematika Rytų Azijos regione

Šaltajam karui pasibaigus tarptautinėje politikoje iškilo, Rytų Azija, Europa, Pietryčių Azija, kurie šiuo metu yra patys linę formuoti saugumo kompleksus.

Šaltojo karo metu Rytų Azija buvo apibrėžiama kaip konkurencijos ir konfliktų sritimi tarp JAV ir SSRS. Sovietų Sąjungos žlugimas pakeitė regiono galios struktūrą. Vieni mokslininkai tvirtina, kad šiandieninė Rytų Azijos galios struktūra yra daugiapolė, tuo tarpu kiti ją linę įvardinti kaip dvipolę, Kiniją ir Japoniją laikant svarbiausiomis veikėjomis šiame regione¹⁵¹. Tačiau Kinijos spartus ekonominis vystymasis, jos didėjanti galia tiek regione, tiek tarptautiniu mastu ir jos ekonomikos tapsmas antrąja pasaulyje jau aplenkus Japoniją¹⁵² neabejotinai Kiniją daro iškiliausia Rytų Azijos regiono valstybe.

Rytų Azijos regionas dažnai apibrėžiamas kaip autonominė sistema, kurios dinamika yra formuojama daugiau vietinių valstybių, nei buvo iki šiol, turint omenyje Kinijos įtakos išaugimą ir

¹⁴⁷ Pant, H., V. *Indian Foreign Policy and China*. Institute for Defence Studies & Analyses, Strategic Analysis. Rasta: http://www.idsa.in/strategicanalysis/IndianForeignPolicyandChina_hvpant_1006 Žiūrėta 2010.04.17

¹⁴⁸ *Indian Armed Forces*. Ministry of Defence, Govt of India. Rasta: <http://mod.nic.in/aforces/body.htm> Žiūrėta 2010.04.17

¹⁴⁹ Ten pat. Žiūrėta 2010.04.17

¹⁵⁰ *Annual Report of Indian Ministry of External Affairs 2004-2005*. Rasta: <http://www.indianembassy.org/policy/30ar01.pdf> Žiūrėta 2010.04.17

¹⁵¹ Geeraerts, G. *China's Rise and Northeast Asian Security*. Free University Brussels, Department of Political Science, 2004, p. 4 Rasta: <http://www.dur.ac.uk/resources/china.studies/chinasriseandnortheastasiansecurity.pdf> Žiūrėta 2010.04.17

¹⁵² Conway, E. *Chinese Economy overtakes Japan..* Telegraph. Rasta: <http://www.telegraph.co.uk/finance/economics/6890189/Chinese-economy-overtakes-Japan.html> Žiūrėta 2010.04.17

JAV galios sumažėjimą šiame regione¹⁵³. Tačiau šios sistemos išsivystymas yra laipsniškas ir jos struktūra vis dar plėtojasi.

Nuo 1979 m. saugumo situacija Rytų Azijos regione dar niekada nebuvo tokia taiki ir stabili nuo Opiumo karų 1839–1841. Šiuo metu išskiriamos tik dvi problemos keliančios grėsmę šio regiono saugumu – Taivano problema bei Šiaurės Korėjos grėsmė¹⁵⁴. Rytų Azijos valstybių politinės sistemos tampa vis labiau legitimizuotos ir stabilios bei pagilino tarpusavio ekonominius, kultūrinius ir politinius ryšius. Tuo pačiu metu regione pastebima sparčiai didėjanti Kinijos įtaka – Kinija tapo pagrindine regionine galybe.

Greitas Kinijos ekonominis augimas per trisdešimties metų laikotarpį dažnai analitikų yra apibūdinamas, kaip viena iš didžiausių modernių laikų ekonominių sėkmių. Pagal skaičiavimus Kinija jau šiuo metu yra antra pagal dydį pasaulio ekonomika ir spėjama, kad per keletą dešimtmečių ji gali tapti didžiausia pasaulyje¹⁵⁵. Tačiau pragyvenimo lygis Kinijoje lieka nepalyginamai žemesnis už JAV ir Japonijos, o pati šalis susiduria su problemomis, galinčiomis pakenkti ilgalaikiam ekonominiam vystymuisi. Kinijai norint ir toliau pasaulį stebinti savo ekonominiu augimu yra būtina išsaugoti aplinką palankią tolimesniam ekonominiam vystymuisi.

Intensyviai auganti Kinijos ekonomika, užsienio kapitalo investicijos, karinių pajėgų modernizavimas, prisijungimas prie regioninių ir tarptautinių organizacijų bei didėjantis vaidmuo tarptautinėje arenoje Kiniją daro svarbiausia valstybe Rytų Azijos regione. Tuo tarpu kitos šio regiono valstybės mezga glaudesnius ekonominius, diplomatinis ryšius su Kinija. Pastebima, kad kitų Rytų Azijos regiono valstybių reakciją į augančią Kinijos įtaką nėra neigiama¹⁵⁶. D. Kang teigia, kad šalys Rytų Azijoje nesiekia atsverti Kinijos, jos prisitaiko prie Kinijos galios¹⁵⁷, o tai paneigia realizmo teorijos pasekėjų nuomonę, kad valstybės augimas ir jos tapsmas didžiąją galybę destabilizuoja padėtį regione. Dar daugiau yra pastebima didžiulė tarpusavio priklausomybė Rytų Azijos valstybių tarpe. Didžiausią grėsmę regionui kelianti Taivano problema, Japonija, Kinija, padalintas Korėjos pusiasalis. Visos šios valstybės yra susaistytos glaudžiais ekonominio bendradarbiavimo saitais¹⁵⁸. Lygiai tokia pati tendencija yra pastebimas ir Indijos-Kinijos santykiuose.

¹⁵³ Geeraerts, G. *China's Rise and Northeast Asian Security*. Free University Brussels, Department of Political Science, 2004, p. 2 Rasta: <http://www.dur.ac.uk/resources/china.studies/chinasriseandnortheastasiansecurity.pdf> Žiūrėta 2010.04.17

¹⁵⁴ Kang, D. C. *China Rising: Peace, Power, and Order in East Asia*. New York, Columbia University Press, 2007, p. 3

¹⁵⁵ Wayne, M. M. *China's Economic Conditions*. Congressional Research Service, CRS Report for Congress, December 11, 2009, p. 1 Rasta <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33534.pdf> Žiūrėta 2010.04.17

¹⁵⁶ Kang, D. C. *China Rising: Peace, Power, and Order in East Asia*. New York, Columbia University Press, 2007, p. 4

¹⁵⁷ Ten pat, p. 4

¹⁵⁸ Hughes, C. R. *New Security Dynamics in the Asia-Pacific: Extending Regionalism from Southeast to Northeast Asia*. *International Spectator*. 42 (3), London School of Economics and Political Science, p. 1 Rasta: [http://eprints.lse.ac.uk/3156/1/New_security_dynamics_in_the_Asia-Pacific\(LSERO\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/3156/1/New_security_dynamics_in_the_Asia-Pacific(LSERO).pdf) Žiūrėta 2010.04.17

Pagrindinės problemos keliančios grėsmę Rytų Azijos saugumui būtų Korėjos pusiasalio padalijimas, Taivano problema, Kinijos ir Japonijos varžymasis – Kinijai siekiant išlaikyti neseniai įgautą regiono galybės statusą, o Japonijai – jį susigrąžinti.

Valstybes, darančias poveikį Rytų Azijos saugumui, galima suskirstyti į dvi kategorijas:

- didžiosios galybės, kurių interesai yra už jų teritorijos ribų ir jos turi pakankamai išteklių interesams kitose valstybėse užtikrinti;
- vidutinės ir mažos galybės, kurios neturi (ar turi labai mažai) minėtų ypatybių¹⁵⁹.

Šias kategorijas taip pat galima skirstyti į vidaus ir išorės jėgas. Žvelgiant į Rytų Aziją regiono vidinės didžiosios galybės yra Kinija ir Japonija, o didžiosios išorės galybės, vaidinančios regione svarbų vaidmenį, yra JAV, Rusija ir Indija. Antra grupė yra vidutinės arba mažos galybės. Šios šalys neturi labai didelės svarbos regiono plėtojimui, tačiau jos vaidina svarbų vaidmenį galios balanse, kuomet jos užima svarbią vietą strateginėje geopolitikoje ir yra didžiųjų galybių konkurencijos objektai. Šios šalys yra Šiaurės Korėja, Pietų Korėja ir Taivanas – regiono valstybės – bei ASEAN valstybės¹⁶⁰.

Indija šiuo metu siekia įgyti vis svarbesnį vaidmenį Pietų Azijos regione, tačiau šalis taip pat matoma kaip kylanti galybė. Indijos ilgalaikiai tikslai yra nugalėti ekonominį ir politinį spaudimą, kuris riboja jos vaidmenį už Pietų Azijos ribų. Tokiu būdu Indija siekia tapti kompetentinga regionine valstybe. Tam kad susidorotų su pavojumi, kylančiu iš Kinijos, Indija vysto branduolinius ginklus, galinčius atgrasinti Kiniją ir stiprina jos karinį bendradarbiavimą su JAV ir ekonominį bendradarbiavimą su Japonija¹⁶¹.

3.3.1. Ekonominė Rytų Azijos integracija

Kinijos-Indijos tarpusavio santykiai turi įtakos ne tik Rytų Azijos saugumui, bet ir regioninei integracijai. Tiek Kinija, tiek Indija pasirinkusios plėtoti draugiškus santykius ir konflikto sprendimą atidėti į šalį bei didindamos tarpusavio ekonominę priklausomybę gali paskatinti ir kitų regiono valstybių tarpusavio bendradarbiavimą. Akivaizdu, kad tiek Indija, tiek Kinija plėtoja glaudžius ryšius ir su kitomis kaimyninėmis valstybėmis. Visa tai prisideda prie gilesnės regiono ekonominės integracijos.

Jeigu remsimės konstruktyvizmo teorija, regionus suvokiančią kaip savo kultūros pirmenybės teikimui, regione iškyla multilateralizmo procesai. Rytų Azijos valstybės per paskutiniuosius 15

¹⁵⁹ Vu Dang Dzung, *A New Balance of Power in Asia-Pacific. Implications for ASEAN's Posture*. Harvard University, 2000, p. 12 Rasta <http://www.wcfia.harvard.edu/fellows/papers/1999-00/dzung.pdf> Žiūrėta 2010.04.25

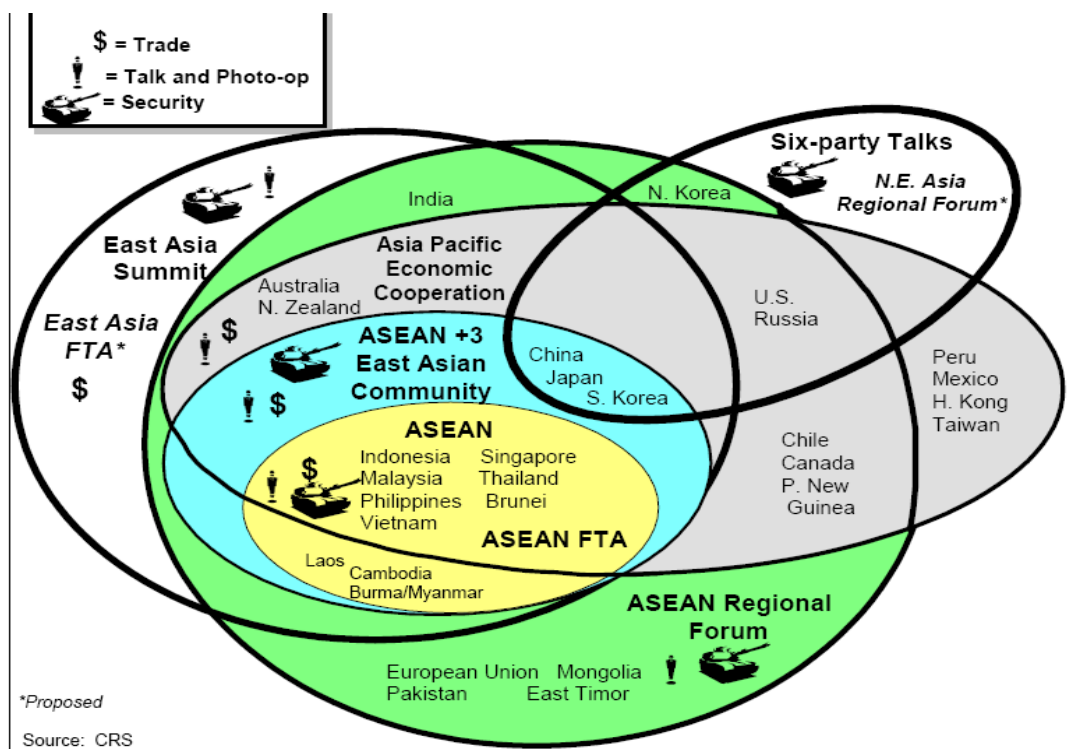
¹⁶⁰ Ten pat, p. 12-13 Žiūrėta 2010.04.25

¹⁶¹ Ten pat, p. 20 Žiūrėta 2010.04.25

metų ne tik stebėjo Azijos regione vykstančią ekonominę integraciją bet ir tapo narėmis ASEAN+3, Rytų Azijos viršūnių susitikime (ASEAN+6), APEC ir Azijos-Europos susirinkimuose¹⁶².

Rytų Azijos valstybių regioninė organizacija remiasi dviem aspektais: ekonominiu ir politiniu¹⁶³. Ekonominė valstybių integracija yra intensyvesnė ir stipresnė - laisvos rinkos zona ir monetariniai susitarimai sparčiai plėtojasi. Tai be jokios įtakos lėmė intensyviai auganti Kinijos ekonomika, jau iki šiol įgyta Japonijos ekonominė galia. Nepaisant istorinių nesutarimų Rytų Azijos valstybės plėtoja šiltus ekonominius santykius – valstybės aktyviai bendradarbiauja ASEAN, ASEAN+3, ASEAN+6 rėmuose. Tuo tarpu politinė ir saugumo integracija regione lieka mažai išvystyta, būtų galima paminėti ASEAN Regioninį forumą bei Šešiašales derybas, skirtas Šiaurės Korėjos branduoliniam ginklavimuisi sustabdyti.

1 schema. Rytų Azijos ekonominė integracija

ŠALTINIS: Nanto, D. K. *East Asian Regional Architecture: New Economic and Security Arrangements and U.S. Policy*. Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Updated January 4, 2008, p. 21 Rasta: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33653.pdf> Žiūrėta 2010.05.02

ASEAN organizacija daugiau apima Pietryčių Azijos regioną, nors Rytų Azijos valstybės taip pat priklauso ASEAN+3 organizacijai. ASEAN bendros kompetencijos tarptautinė regioninė

¹⁶² Kawai M., Wignaraja G. *ASEAN+3 or ASEAN+6: Which Way Forward?* Asian Development Bank Institute, Paper presented at the Conference on Multilateralising Regionalism Sponsored and organized by WTO - HEI Co-organized by the Centre for Economic Policy Research (CEPR), 10-12 September 2007, Geneva, Switzerland. Rasta: http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/con_sep07_e/kawai_wignaraja_e.pdf Žiūrėta 2010.05.02

¹⁶³ Nanto, D. K. *East Asian Regional Architecture: New Economic and Security Arrangements and U.S. Policy*. Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Updated January 4, 2008, p. 1 Rasta: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33653.pdf> Žiūrėta 2010.05.02

organizacija, vienijanti Pietryčių Azijos valstybes. Ji sėkmingai plėtoja Pietryčių Azijos šalių politinį bendradarbiavimą bei skatina ekonominę jų integraciją, tačiau neatlieka kolektyvinės gynybos sistemos funkcijų, tačiau ji yra pagrindinis politinių konsultacijų forumas, laiduojantis taiką ir saugumą Pietryčių Azijos regione. Šis forumas unikalus tuo, kad jame dalyvauja ne tik valstybės - ASEAN narės, bet ir šalys kaimynės bei didžiosios pasaulio valstybės, nuo kurių taip pat priklauso Pietryčių Azijos regiono saugumas. Žvelgiant į regioninių organizacijų struktūras Azijoje galima pastebėti, kad joje gausu persipinančių struktūrų (ASEAN, ASEAN+3, ASEAN+6, SAARC) ir dialogo formatų (Rytų Azijos viršūnių susitikimas, Azijos bendradarbiavimo dialogas), kuriuose diskutuojama apie ekonominį bendradarbiavimą, tačiau nesiekama politinės integracijos tikslo. Tačiau šių institucijų rėmuose Rytų Azijos valstybės dar labiau plėtoja tarpusavio bendradarbiavimą ir didina tarpusavio ekonominę priklausomybę. Jeigu kalbėsime apie regionines organizacijas Rytų Azijoje, reikėtų pažymėti, kad jų nėra daug. Visgi, svarbiausiu ekonominės integracijos dariniu Rytų Azijoje išlieka ASEAN organizacija, kurioje Kinija, Japonija ir Pietų Korėja veikia ASEAN+3 rėmuose¹⁶⁴. Tuo tarpu Indija veikia ASEAN+6 rėmuose.

Istorinės aplinkybės Azijoje sąlygojo, kad iki 1992-ųjų, kai buvo nutarta kurti ASEAN laisvosios prekybos zoną, t.y. per 25 metus nuo ASEAN įkūrimo, iš viso nebuvo kalbama apie kokią nors integraciją. Ši organizacija iš esmės tarnavo forumu pasitikėjimo stiprinimui, tarpusavio skirtumų suderinimui ir potencialių konfliktų prevencijai. Tačiau besikeičiančios geopolitinės situacijos fone atsirado platesnio dialogo su kitomis Azijos valstybėmis formatas. Taip 1997 m. gimė dialogas su Japonija, Kinija ir Pietų Korėja (ASEAN+3), kuris vėliau buvo išplėstas į dar tris valstybes (Australiją, Indiją ir Naująją Zelandiją), inicijavęs pirmąjį šio dialogo valstybių vadovų susitikimą 2005 metais. Taip ASEAN+3 transformavosi į Rytų Azijos viršūnių dialogą, į kurį jau yra pareiškusi norą įsitraukti Rusija bei kitos šalys.

ASEAN+3 susiformavo Azijos finansinės krizės metu 1997 m. pakvietus Japonijos, Kinijos ir Pietų Korėjos lyderius į neformalų ASEAN lyderių susitikimą. ASEAN+3 rėmuose yra sprendžiami užsienio politikos, ekonomikos ir prekybos, makroekonomikos, finansų, aplinkosaugos, energetikos, mokslo ir technologijų, socialinės gerovės klausimai. 2004 m. buvo nutarta įsteigti Rytų Azijos bendriją, kuri veiks ASEAN+3 pagrindu. Kinija yra pagrindinė galia šioje grupėje, kurią Kinija suvokia kaip instituciją, kurioje gali imtis pagrindinio vaidmens nekonkuruojant ir neatsižvelgiant į

¹⁶⁴Kawai M., Wignaraja G. *ASEAN+3 or ASEAN+6: Which Way Forward?* Asian Development Bank Institute, Paper presented at the Conference on Multilateralising Regionalism Sponsored and organized by WTO - HEI Co-organized by the Centre for Economic Policy Research (CEPR), 10-12 September 2007, Geneva, Switzerland. Rasta: http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/con_sep07_e/kawai_wignaraja_e.pdf Žiūrėta 2010.05.02

JAV ar Indijos siekius silpninti Kinijos rolę¹⁶⁵. Dėl šios priežasties Kinija teikia pirmenybę šiai grupei, o ne Rytų Azijos viršūnių susirinkimui.

Rytų Azijos viršūnių susirinkimas (ASEAN+6) apima Japoniją, Pietų Korėją, Kiniją, Indiją, Australiją ir Naująją Zelandiją. Ši grupė sprendžia visoms narėms rūpimus energetikos ir aplinkosaugos klausimus. Japonija šią grupę laiko tinkamesne Rytų Azijos prekybos ir investiciniam bendradarbiavimui. Indija kvietimo dalyvauti Rytų Azijos viršūnių susirinkime susilaukė iš Japonijos. Kinijos siekis dominuoti šioje grupėje buvo nuslopintas, valstybės narės rūpimus klausimus sprendžia kompleksiskai, todėl ASEAN+6 leidžia Indijai iškelti jai rūpimus klausimus ir taip daryti šokių tokių poveikį¹⁶⁶. Indijos priėmimas į šią grupę įrodo pastarosios svarbą Rytų Azijos regionui. Blogi Kinijos-Indijos santykiai nebūtų leidę Indijai prisidėti prie šios grupės veiklos.

Laikoma, kad pagrindinis Rytų Azijos ekonominis bendradarbiavimas remiasi ASEAN organizacija, ASEAN+3 yra pagrindinė bendradarbiavimo priemonė, o Rytų Azijos viršūnių susitikimas – neatskiriama besivystančios regioninės integracijos dalis¹⁶⁷.

Politinė Rytų Azijos regiono integracija ir susitarimai saugumo klausimais yra dar tik besivystančioje stadijoje. Pagrindinės iniciatyvos šiais klausimais apsiriboja ASEAN Regioniniu forumu, ASEAN Saugumo bendrija, Rytų Azijos viršūnių susitikimu ir Šanchajaus bendradarbiavimo organizacija.

ASEAN Regioninis forumas yra skirtas skatinti konstruktyvų dialogą ir konsultacijas politiniais ir saugumo klausimais bei didinti tarpusavio pasitikėjimą ir skatinti prevencinę diplomatiją Azijos-Ramiojo vandenyno regione¹⁶⁸. Šiam forumui priklauso mano analizuojamos valstybės Kinija, Indija, taip pat Japonija, Pietų Korėja, JAV, Rusija ir k.t. Politinis valstybių bendradarbiavimas neapima karinių pajėgų klausimo, valstybės tai linkusios spręsti dvišalių santykių, o ne institucijų pagrindu¹⁶⁹. Išimtimi nebent galėtų būti Šešiašalės derybos, skirtos spręsti Šiaurės Korėjos branduolinio ginklavimosi klausimui, tačiau to nebūtų galima pavadinti Rytų Azijos politine ir saugumo integracija, dėl valstybių nagrinėjamo tik Šiaurės Korėjos ginklavimosi, o ne kalbant apie karinių pajėgų didinimą visose valstybėse. Nors trys Rytų Azijos valstybės

¹⁶⁵ Nanto, D. K. *East Asian Regional Architecture: New Economic and Security Arrangements and U.S. Policy*. Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Updated January 4, 2008, p. 18 Rasta: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33653.pdf> Žiūrėta 2010.05.02

¹⁶⁶ Verma, A. K. *Asian Security Environment and India's Options*. South Asia Analysis Group, Paper No. 3601, 13 January 2010. Rasta: <http://www.southasiaanalysis.org/%5Cpapers37%5Cpaper3601.html> Žiūrėta 2010.05.02

¹⁶⁷ Kawai M., Wignaraja G. *ASEAN+3 or ASEAN+6: Which Way Forward?* Asian Development Bank Institute, Paper presented at the Conference on Multilateralising Regionalism Sponsored and organized by WTO - HEI Co-organized by the Centre for Economic Policy Research (CEPR), 10-12 September 2007, Geneva, Switzerland. Rasta: http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/con_sep07_e/kawai_wignaraja_e.pdf Žiūrėta 2010.05.02

¹⁶⁸ ASEAN Regional Forum, Official website. Rasta: <http://www.aseanregionalforum.org/AboutUs/tabid/57/Default.aspx> Žiūrėta 2010.05.02

¹⁶⁹ Nanto, D. K. *East Asian Regional Architecture: New Economic and Security Arrangements and U.S. Policy*. Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Updated January 4, 2008, p. 2 Rasta: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33653.pdf> Žiūrėta 2010.05.02

priklauso pasaulio didžiųjų ginkluočių šešetukui: Kinija, Šiaurės Korėja, Pietų Korėja, o dviem iš jų esant branduolinio ginklo savininkėmis. Be to, Japonija taip pat didina savo karines pajėgas, kaip ir Pietų Azijoje esanti Indija (dešimta didžiausia karinė valstybė). Toks valstybių karinės ginkluotės klausimo ignoravimas regioniniu lygmeniu parodo, kad valstybės to nesuvokia kaip realios grėsmės ir stabilumą bei saugumą regione siekia užtikrinti visą savo dėmesį sutelkdamos ties ekonomika. Dabartinės mokslinės studijos teigia, kad tarpusavio ekonominė priklausomybė, kuri lemia saugumo užtikrinimą apima šiuos aspektus:¹⁷⁰

- Kuo didesnė valstybių ekonominė priklausomybė, tuo mažesnė tikimybė, jog valstybės įsivels į konfliktus dėl politinių reikalavimų. Tačiau, kita vertus, ekonominę priklausomybę valstybės gali naudoti kaip politinių reikalavimų užtikrinimą;
- Būsimos ekonominės naudos tikėjimasis valstybėms padeda sumažinti tarpusavio įtampą ir sulaikyti priešiško atakas. Ekonominė valstybių integracija padeda užkirsti kelią tarpvalstybiniam konfliktams;
- Ekonominiai susitarimai padidina diplomatinių santykių užmezgimo galimybes.

Visi šie aspektai atsispindėjo Kinijos-Indijos santykių gerėjimo procese, o šiuo metu tai užkerta kelią potencialiam kariniam konfliktui.

3.3.2. Kinijos, Indijos ir Japonijos interesų susikirtimas ir jo poveikis Rytų Azijos saugumui

Kinija kaip ekonomiškai stipriausia valstybė Rytų Azijoje, Japonija, kuri buvo ekonomiškai stipriausia šiame regione ir kuri vis dar išlieka galinga ekonominiu atžvilgiu, bei Indija, kurios ekonomika sparčiai auga, bus svarbiausios šalys lemiančios Rytų Azijos saugumą. Kadangi valstybių ekonomikos ir interesai yra smarkiai susiję, tad didžiausią poveikį jos turės ne kaip atskiros valstybės, o jų tarpusavio santykiai.

Japonija yra labai svarbus aktorius Rytų Azijoje. Vieni autoriai teigia, kad Japonija yra pagrindinė pramoninė šalis pasaulyje, tačiau vertinama kaip JAV sąjungininkas ir priklausomas strateginis žaidėjas regione¹⁷¹. Vis dėlto kiti autoriai Japoniją apibūdina kaip didžiąją galybę, kuri kartu su Kinija nurodo regiono poliškumą ir veikia regioninio galios balanso skaičiavimus Rytų Azijoje. Tačiau paskutinis pusmetis parodė, kad Japonija praranda iki šiol turėjusias pozicijas regione. Kinijai aplenkus Japonijos ekonomiką, Kinija tapo svarbiausia valstybe Rytų Azijoje.

¹⁷⁰ Nanto, D. K. *East Asian Regional Architecture: New Economic and Security Arrangements and U.S. Policy*. Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Updated January 4, 2008, p. 8 Rasta: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33653.pdf> Žiūrėta 2010.05.02

¹⁷¹ Geeraerts, G. *China's Rise and Northeast Asian Security*. Free University Brussels, Department of Political Science, 2004, p. 2-3 Rasta: <http://www.dur.ac.uk/resources/china.studies/chinariseandnortheastasiansecurity.pdf> Žiūrėta 2010.04.17

Kinijos kilimas sudaro Japonijai daugybę iššūkių ir galimybių. Panašu, kad Japonija sieks susigrąžinti iki tol turėtą poziciją regione.

Žvelgdama į santykius su Japonija, Kinija suvokia, jog Japonijos kapitalas ir technologijos yra labai svarbūs tiek Kinijai, išlaikant jos ekonomikos kilimo varomąją jėgą, tiek formuojant Rytų Azijos bendriją. Kinija suvokia, kad konstruktyvūs ir efektyvūs santykiai su Japonija yra naudingi ne tik vidiniam Kinijos išsivystymui, bet taip pat reikalingi ir taikos palaikymui ir saugumo formavimui regione. Regioninio stabilumo užtikrinimas yra vienas iš Kinijos užsienio politikos prioritetų, kuriuo siekiama išlaikyti stabilią ir saugią aplinką tolimesnei šalies ekonomikos plėtrai¹⁷². Dėl šios priežasties valstybė ir toliau sieks bendradarbiavimo, kuris yra būtinas tiek Kinijai, tiek kitoms Rytų Azijos valstybėms norint ir toliau išvengti karinių konfliktų, kurie sužlugdytų ar sutrukdytų jų ekonominiams augimams¹⁷³

Pastaruoju metu Kinijos vyriausybė priėmė sprendimą laikytis strateginės pozicijos „nesivelti į ginklavimosi varžybas“ su JAV ar bet kuria šalimi Rytų Azijoje bei pasaulyje¹⁷⁴. Mokslininkai tai aiškina šiomis priežastimis: šiuo metu Kinija pozityviai suvokia savo saugumo aplinką, kadangi Kinijos santykiai su JAV, Japonija, Rusija, Indija ir kitomis šalimis buvo iš esmės geri, Kinija nemato rimtos grėsmės jos nacionaliniam saugumui; Kinija susitelkė ties ekonominiu vystymusi ir neįžvelgia poreikio labai didinti savo karinę galią; šalis nenori grasinti ar konkuruoti su JAV Rytų Azijoje bei visame pasaulyje todėl, kad JAV nekeltų tiesioginės grėsmės Kinijos interesams ar vaidmeniui regione bei likusioje pasaulio dalyje, išskyrus Taivano problemą¹⁷⁵. Be to, Kinija siekdama mažinti JAV įtaką Rytų Azijoje didina bendradarbiavimą, ypač ekonominiame srityje, su kitomis regiono ir kitų regionų valstybėmis. Šiuo atveju Kinijos-Indijos tarpusavio santykiai pasitarnauja Rytų Azijos regiono saugumui užtikrinimui ir daugiapolės sistemos sudarymui, kuri yra naudinga tiek Kinijai, tiek Indijai. Tačiau Indijos partnerystė su Kinija nėra vienintelė Indijai. Siekdama savo interesų užtikrinimą Indija plėtoja bendradarbiavimą su Japonija ir su JAV taip siekdama sumažinti Kinijos vaidmenį ir padidinti savąjį regione.

Nors Indijos ir Kinijos santykiai šiuo metu yra draugiškumo stadijoje, valstybės ieško ir kitų partnerių, kad galėtų padidinti savo partnerių ratą, o tai prisidėtų prie abiejų šalių aplinkų saugumo užtikrinimo. Taigi, stabilumas ir saugumas Azijoje užtikrinimas gilinant tarpusavio santykius. Tačiau valstybių siekis užmegzti šiltus santykius su kitomis valstybėmis siekiant atsverti kitos valstybės galią vertinamas neigiamai. V. P. Dutt, saugumo studijų analitikas Naujajame Delyje,

¹⁷² *Main Characteristics of China's Foreign Policy*. Excerpts of Premier Li Peng's speech at the 96th Inter-Parliamentary Conference on September 19, 1996. Embassy of the People's Republic of China in the United States of America. Rasta: <http://www.china-embassy.org/eng/zmgx/zgwjzc/t35077.htm> Žiūrėta 2010.04.08

¹⁷³ Fravel, M., T. China's Search for Military Power. *The Washington Quarterly*, 2008, p. 129 Rasta: http://www.twq.com/08summer/docs/08summer_fravel.pdf Žiūrėta 2010.04.17

¹⁷⁴ Chu Shulong, Gilbert R. *East Asian security: Two Views*. Strategic Studies Institute, November 2007, p. 13-14 Rasta: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/PUB800.pdf> Žiūrėta 2010.04.17

¹⁷⁵ Ten pat, p. 13 Žiūrėta 2010.04.17

teigia, kad Rytų Azijos saugumas būtų žymiai geriau užtikrintas valstybėms veikiant kolektyviai, o ne ieškant sąjungų nukreiptų viena prieš kitą¹⁷⁶. Mokslininkas šį teiginį taiko analizuodamas Indijos-Japonijos partnerystę.

Tradiciskai Indija nebuvo Japonijos užsienio politikos svarbia dalimi, tačiau dabar Japonija paversdama Indiją strategine partnere siekia atsverti Kinijos išaugusią galią ir taip prisidėti prie regiono saugumo užtikrinimo¹⁷⁷. Tiek Japonija, tiek Indija savo svarbia strategine partnere laiko JAV. Partnerystė su JAV abi valstybes vienija ir užtikrina glaudesnę bendradarbiavimą. Japonijos-Indijos partnerystė daugiausia paremta ekonomikos srityje, siekiant savo ekonomikas sieti ne tik su Kinija. Plėtodama šiltus santykius su Japonija Indija įgauna daugiau svarbos Rytų Azijos regiono kontekste.

Indijos svarbos Rytų Azijoje pripažinimu laikoma Indijos dalyvavimas Rytų Azijos viršūnių susitikime 2005 m¹⁷⁸. Iki tol Indija nebuvo įtraukta į regioninių klausimų, susijusių su ekonomika ir saugumu, svarstymu.

Didelį poveikį Rytų Azijos saugumui turi Indijos-Japonijos-JAV strateginis trikampis. Šis svarbus didžiųjų galybių trikampis yra nukreiptas prieš Kiniją, tačiau tai nėra vienintelė priežastis. Kita šio strateginio trikampio susiformavimo priežastimi yra Indijos ir JAV santykių vystosi tempai - Šaltojo karo metais Indija vystė artimus santykius su Rusija, tačiau tarp JAV ir Indijos nebuvo jokių dvišalių ginčų ar konfliktų. Dėl šios priežasties, pasibaigus Šaltajam karui buvo lengva greitai užmegzti artimus ryšius tarp šių valstybių¹⁷⁹. 1998 m. Indijos branduolinio ginklo bandymas pablogino JAV-Indijos santykius, tačiau santykiai vėl pagerėjo JAV pripažinus, jog Indija susiduria su grėsme jos saugumui ir dėl šios priežasties jos branduolinis ginklavimasis gali būti pateisintas.

Kartu su JAV-Indijos santykiais pradėjo gerėti ir Japonijos-Indijos santykiai. Priešingai nei Japonijos santykiams su likusia Rytų Azija, kurie buvo suardyti istorinių problemų, Indija ir Japonija visada turėjo gerą nuomonę viena kitos atžvilgiu. Vis dėlto Šaltojo karo sistema taip pat lėmė reikšmingus politinius skirtumus ir tarp šių dviejų šalių. Santykiams pradėjus gerėti, jie pablogėjo dėl 1998 m. Indijos branduolinio ginklo bandymo. Tačiau 2000 m. tuometinio Japonijos ministro pirmininko Yoshiro Mori vizitas Indijoje baigėsi Japonijos partnerystės su Indija paskelbimu. Japonijos siekimas artimesnių santykių su Indija sukelia neigiamas Kinijos reakcijas. Būtų klaidinga teigti, kad Japonijos-Indijos santykiai būtų susieti tik su Japonijos susirūpinimu dėl

¹⁷⁶ Dutt, V. P. India and the Emerging East Asian Security Architecture. *Perspectives*. Vol 3. No 3. July 2009, p. 5 Rasta: http://www.idsa.in/system/files/jds_3_3_vpdudd.pdf Žiūrėta 2010.04.17

¹⁷⁷ Raja Mohan, C. *Is India an East Asian Power? Explaining New Delhi's Security Politics in the Western Pacific*. National University of Singapore, Institute of South Asian Studies, ISAS Working Paper, No 81, 11 August, 2009, p. 15

¹⁷⁸ Naidu, G. V. C. *Great Power Relations, Regional Multilateralism, and International Relations of East Asia*. Slavic Research Center, Japan, 2007, p. 167 Rasta: http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no16_2_ses/07_naidu.pdf Žiūrėta 2010.05.10

¹⁷⁹ Ten pat, p. 164 Žiūrėta 2010.05.10

Kinijos įtakos augimo. Šią partnerystę taip pat lėmė ekonominiai motyvai, naujos saugumo problemos ir be abejo Azijos saugumo ateities formavimas¹⁸⁰.

Japonija glaudžiu bendradarbiavimu su Indija siekia užtikrinti taiką, stabilumą ir saugumą regione. Kinijai, kuri siekia dominuoti regione, tai nepatinka, todėl ji šiai partnerystei kelią užkirsti siekia gerindama Kinijos-Indijos dvišalius santykius. Kinija savo draugiškų santykių palaikymą taip pat sieja su regiono saugumo užtikrinimu. Atrodytų, kad Indijos-Japonijos ir Kinijos-Indijos santykiai turėtų padidinti įtampą regione, tačiau tai dar labiau padidina jų tarpusavio ekonominę priklausomybę ir tokiu būdu yra užtikrinamas stabilumas regione.

Indijos vaidmuo Rytų Azijos regione neapsiriboja tik strategine partneryste su Japonija. Po Šaltojo karo buvo sudarytas Kinijos-Indijos-Rusijos strateginis trikampis, kuris tuo metu buvo nukreiptas prieš JAV vienpolę politiką ir terorizmo grėsmę. Tačiau šis strateginis trikampis turi daug vidinių problemų, kurios apsunkina jo efektyvų egzistavimą ir Indija linkusi pirmenybę teikti Indijos-Japonijos-JAV santykių plėtojimui¹⁸¹.

Akivaizdu, kad valstybių sudaryti strateginiai trikampiai tiek dvišaliai tarpusavio santykiai turės didelį poveikį tolimesniam Rytų Azijos regiono saugumui. Šiuo metu šalys Rytų Azijoje ir Indija patiria daug transformacijų valstybių viduje ir tarpusavio santykiuose, kuriuos lydi ir konkurencijos, ir bendradarbiavimo elementas. Tiek Kinija, tiek Indija, tiek Japonija nori dominuoti regioniniu lygmeniu, tačiau tuo pačiu jos privalo bendradarbiauti, kadangi joms visoms yra reikalinga saugi ir stabili regioninė aplinka, kuri ir toliau skatintų jų ekonomikų vystymąsi. Be to, tarpusavio ekonominis bendradarbiavimas yra reikalingas jų ekonomikoms – Japonijai Kinija yra reikalinga siekiant atgaivinti savo ekonomiką, Kinijai reikia Japonijos investicijų, technologijų ir pagalbos, Indijai reikia tiek Kinijos, tiek Japonijos investicijų. Taip pat Indijos dalyvavimas Rytų Azijos reikaluose jai suteikia svarbos visos Azijos atžvilgiu. Kinija draugiškais santykiais su Indija siekia užkirsti pastarosios galimybės sudaryti veiksmingas koalicijas prieš Kiniją, o Indijai draugiška Kinija reikalinga apsisaugoti nuo Kinijos-Pakistano bendradarbiavimo, kuris būtų didelė grėsmė Indijos saugumui. Tai nereiškia, kad nėra jokios įtampos tarp šių valstybių, tačiau geri tarpusavio santykiai iškeliami į pirmą planą ir jais siekiama apsisaugoti nuo kitų svarbesnių grėsmių.

¹⁸⁰ Ten pat, p. 165-166 Žiūrėta 2010.05.10

¹⁸¹ Ten pat, p. 164 Žiūrėta 2010.05.10

IŠVADOS

1. Klasikine laikoma realizmo teorija, pabrėžianti konfliktinį ir konkurencinį elementus, iki šiol vyravo teorinėje Rytų Azijos regiono saugumo analizėje, tačiau šios teorijos nebeužtenka norint įvertinti ekonominės tarpusavio priklausomybės institucionalizavimą regione, valstybių ekonomikų augimą ir didėjančią tarpusavio priklausomybę, kuriuos išsamiai analizuoja liberalus institucionalizmas. Tačiau šis aiškinimas sutampa su konstruktyvizmo teorijos aiškinimu, kuris praplėtė ir pagilino institucijų vaidmens Rytų Azijoje analizę, ypatingą dėmesį skiriant identiteto klausimams bei normų ir taisyklių vaidmeniui. Dėl gilesnės ir išsamesnės analizės konstruktyvizmas yra tinkamiausia tarptautinių santykių teorija, siekiant analizuoti saugumo problematiką Rytų Azijos regione. Tarpusavio sąveika ir socializacija lemia kolektyvinio identiteto išsiugdymą, kuris įgalina valstybės atsisakyti galios politikos.
2. Kinijai ir Indijai tapus nepriklausomomis tautinėmis valstybėmis valstybių interesai susikirto Kašmyro regione. Dvišalių santykių gerinimas apėmė daugelį sričių, abiem šalims sutariant, kad partnerystę galima plėtoti dar prieš išsprendžiant teritorinius klausimus. Vis dar neišspręstas konfliktas išlieka įvairių įtampų tarp Kinijos ir Indijos sukėlimo šaltiniu, bet dažni oficialūs vizitai, pasirašyto strateginės partnerystės sutartys atrodo turėtų įrodyti, kad abi valstybės plėtoja draugiškus santykius, tačiau kartais egzistuojantys nesutarimai tarp valstybių sukelia įtampą dvišaliuose santykiuose, tačiau, visgi, reikėtų pabrėžti, kad tai neperauga į tarpusavio priešišumą ir dvišalio bendradarbiavimo nutraukimą. Nepaisant konfliktinių aspektų Kinijos-Indijos santykiuose, abi valstybės priėjo prie išvados, kad abiem yra reikalinga taika paremti tarpusavio santykiai norint praplėsti savo įtaką tiek savo regionų viduje, tiek už jų ribų.
3. Kinija ir Indija ekonomiškai vystosi labai greitai ir abi įgyja vis daugiau įtakos, tačiau valstybės turi skirtingą galią ir įtaką regione. Dėl šios priežasties Kinijos-Indijos santykiai pasižymi tarpusavio asimetrija galios projektavime, galios bei grėsmių suvokime (Indija Kiniją suvokia kaip didesnę grėsmę negu Kinija – Indiją). Indijos ir Kinijos skirtingos galios dydžiai, asimetriškas santykių pobūdis bei tarpusavio sienų konflikto svarba Pietų Azijos regionui leidžia teigti, kad Kinijos-Indijos tarpusavio sąveika didesnę reikšmę turi Pietų Azijos, o ne Rytų Azijos regiono saugumui.
4. Kinija oficialiai skelbia, kad savo vykdoma užsienio politika siekia taikos. Kinijos priklausomybė nuo pasaulio ekonomikos, jos ketinimai sukurti atsakingos galybės įvaizdį privedė Kiniją prie didėjančio bendradarbiavimo su kitomis valstybėmis, siekiant išlaikyti stabilią regioninę aplinką. Rytų Azija Kinijai yra strategiškai svarbiausias regionas tiek

ekonominiu, tiek politiniu, tiek saugumo aspektais. Indijai Rytų Azija strategiškai svarbus regionas tapo tik paskutiniaisiais dešimtmečiais. Rytų Azijoje Indija siekia atsverti Kinijos įtaką regione, nors ir viešai deklaruoja, kad nesiekia varžytis su Kinija. Indijos svarba šiame regione pamažu auga. Įtakos augimas siejamas su greitu Indijos ekonomikos augimu bei Indijos intensyvių ekonominių santykių užmezgimu su Kinija ir Japonija. Indijos-Kinijos interesai Rytų Azijoje susikerta, bet prekybiniai ryšiai ir bendradarbiavimas regioniniu lygiu skatina strateginę šių valstybių partnerystę, kuria siekiama užtikrinti taiką ir stabilumą regione. Ilgalaikis konstruktyvus tarpusavio bendradarbiavimas abiem valstybėms padeda užtikrinti daugiapolės pasaulio sistemos išlaikymą, kuris yra abiejų valstybių siekiamybė.

5. Saugumą Rytų Azijoje siekiama užtikrinti daugiašalių institucijų kontekste bei skatinant ekonominius mainus. Regioninė ekonomika plėtojasi regioninių institucijų rėmuose, o regioninis ir subregioninis bendradarbiavimas ekonomikos ir saugumo srityse padeda užtikrinti taiką tarpvalstybinį dialogą. Regioninės aplinkos stabilumas yra Kinijos siekiamybė, nes tai būtina sparčiam ekonominiam Kinijos vystymuisi, kuris didintų Kinijos galią ir įtaką regione.
6. Paskutiniu metu Kinija tapo svarbiausia Rytų Azijos valstybe. Kitos šio regiono valstybės mezga glaudesnius ekonominius, diplomatinčius ryšius su Kinija ir jų reakcija į augančią Kinijos įtaką nėra neigiama. Būsimos ekonominės naudos tikėjimasis valstybėms padeda sumažinti tarpusavio įtampą ir sulaikyti priešiško atakas. Ekonominė Rytų Azijos regiono integracija geriau išvystyta už politinę. Indija ir Kinija didina ne tik tarpusavio ekonominę priklausomybę, bet ir mezga partnerystę su kitomis regiono valstybėmis. Rytų Azijos saugumas būtų žymiai geriau užtikrintas valstybėms veikiant kolektyviai, o ne ieškant sąjungų nukreiptų viena prieš kitą. Darbo ginamasis teiginys – Kinija ir Indija siekdamos savo interesų įgyvendinimo skatina intensyvių tarpusavio ekonominių bendradarbiavimą Rytų Azijos regione – patvirtintas.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SARAŠAS

1. Literatūra:

Monografijos

1. Amardeep Athwal. *China-India Relations – Contemporary Dynamics*. Routledge, 2008
2. Booth K., Smith S. *Tarptautinių santykių teorija šiandien*. Algarvė, 2000
3. Buzan, B. *Žmonės, valstybės ir baimė*. Vilnius, Eugrimas, 1997
4. Buzan B., Weaver O. *Regions and Powers*. Cambridge University Press, 2003
5. Calvocoressi, P. *Pasaulio politika 1945-2000*. Briedis, 2001
6. Gill, B. *Rising Star. China's New Security Diplomacy*. Brookings Institution Press, Washington, D.C. 2007
7. Guruswamy M. *Emerging Trends in India-China Relations*. Nagri Printers, Shahdara, Delhi, 2006
8. Jackson R., Sorensen, G. *Introduction to International Relations Theories and approaches*. Oxford University Press, 2nd Edition, 2003
9. Kang, D. C. *China Rising: Peace, Power, and Order in East Asia*. New York, Columbia University Press, 2007
10. Kornberg J., F., Faust J., R. *China in World Politics. Policies, Processes, Prospects*. Lynne Rienner Publishers, Inc., 2nd Edition, 2005
11. Tow, W. T. *Asia-Pacific Strategic Relations. Seeking Convergent Security*. Cambridge University Press, 2001
12. Waheguru Pal Singh Sidhu, Jing-dong Yuan *China and India: Cooperation or Conflict?* Lynne Rienner Publishers, London, 2003

Kita literatūra

13. Adler E., Barnett M. *Security Communities*. Cambridge University Press. 1998
14. Amitav Acharya. Theoretical Perspectives on International Relations in Asia. // Shambaugh D., Yahuda M. (ed) *International Relations of Asia*. Rowman&Littlefield Publishers, Inc. 2008
15. Bergsten C. F., Freeman Ch., Lardy N. R., Mitchel D. J. *China's Rise. Challenges and Opportunities*. Peterson Institute for International Economics, Centre for Strategic and International Studies, Washington, D.C. 2008
16. Buzan B., Weaver O., Wilde J. *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers, Inc. 1998

17. Fearom J., Wendt A. *Rationalism v. Constructivism: A Sceptical View* // Carlsnaes W., Risse T. (ed) *Handbook of International relations*. London, Sage Publications, 2002
18. Garver, J. W. China's Influence in Central and South Asia: Is it Increasing? // Shambaugh, D. (ed) *Power Shift: China and Asia's New Dynamics*. University of California Press, 2005
19. Lake D. A., Morgan P. M. (ed) *Regional Orders: Building Security in a New World*, Penn State Press, 1997
20. Saunders, P. C. China's Role in Asia // Shambaugh D., Yahuda M. (ed) *International Relations of Asia*. Rowman&Littlefield Publishers, Inc. 2008
21. Shambaugh, D. International Relations in Asia – The Two-Level Game // Shambaugh D., Yahuda M. (ed) *International Relations of Asia*. Rowman&Littlefield Publishers, Inc. 2008
22. Shambaugh, D. Return to the Middle Kingdom? China and Asia in the Early Twenty-First Century. // Shambaugh, D. (ed) *Power Shift: China and Asia's New Dynamics*. University of California Press, 2005
23. Shirk, S. One-sided Rivalry: China's Perceptions and Policies Toward India. // Frankel, F., Harding H. (ed) *The India-China Relationship: Rivalry and Engagement*. Oxford University Press, 2004
24. Suisheng Zhao (ed) *Chinese Foreign Policy – Pragmatism and Strategic Behavior*. An East Gate Book, 2004
25. Zhang Yunling, Tang Shiping. China's Regional Strategy. // Shambaugh, D. (ed) *Power Shift: China and Asia's New Dynamics*. University of California Press, 2005

Moksliniai straipsniai

26. Abanti Bhattacharya. China's Foreign Policy Challenges and Evolving Strategy. *Strategic Analysis*, Vol. 30, No. 1, Jan-Mar 2006
27. Alagappa, M. Regional institutions, the UN and International Security: a framework for analysis. *Third World Quarterly*. Sep. 97, 1997
28. Amitav Acharya *International Relations Theory and Cross-Strait Relations* The International Forum on Peace and Security in the Taiwan Strait, Taipei Taiwan, July 26-28, 1999. Rasta: <http://www.taiwansecurity.org/IS/Acharya-International-Relations-Theory-and-Cross-Strait-Relations.htm> Žiūrėta 2010.04.31
29. Chu Shulong, Gilbert R. *East Asian security: Two Views*. Strategic Studies Institute, November 2007

30. Dutt, V. P. India and the Emerging East Asian Security Architecture. *Perspectives*. Vol 3. No 3. July 2009
31. Fravel, M., T. China's Search for Military Power. *The Washington Quarterly*, 2008
32. Garver, J. W. *The China-India-U.S. Triangle: Strategic Relations in the Post-Cold War Era*. The National Bureau of Asian Research. The NBR Analysis, 2002
33. Geeraerts, G. *China's Rise and Northeast Asian Security*. Free University Brussels, Department of Political Science, 2004, p. 4
34. Hughes, C. R. New Security Dynamics in the Asia-Pacific: Extending Regionalism from Southeast to Northeast Asia. *International Spectator*. 42 (3), London School of Economics and Political Science
35. Jing dong-Yuan The Dragon and the Elephant: Chinese-Indian Relations in the 21st Century. *The Washington Quarterly*. Summer 2007
36. Kahrs, T. Regional Security Complex Theory and Chinese Policy Towards North Korea. *East Asia*, Winter 2004, Vol. 21, No. 4
37. Khoo How San. *Approaches to the Regional Security Analysis of Southeast Asia*. A Thesis submitted for the degree of doctor of philosophy of the Australian National University. 1999
38. Mitchell, D. J., Bajpae, Ch. *China and India*.
<http://www.chinabalancesheet.org/Documents/08ChinaIndia.pdf> Žiūrēta 2010.03.30
39. Mori, K. *East Asian Security and Its Non-East Asian Factors*. School of Political Science & Economics, Waseda University
40. Naidu, G. V. C. *Great Power Relations, Regional Multilateralism, and International Relations of East Asia*. Slavic Research Center, Japan, 2007
41. Raviprasad Narayanan. *India's Foreign Policy Towards China: The NDA Experience – Dominant Issues in Sino-Indian Relation*. *Harvard Asia Quarterly*. Volume VII, No. 4. Autumn 2003
42. Tellis, A. J. South Asia. *Strategic Asia 2001-02: Power and Purpose*. The National Bureau of Asian Research
43. Scott, D. Sino-Indian Security Predicaments for the Twenty-Firts Century. *Asian Security*. Volume 4, Issue 3, September 2008, Routledge Taylor & Francis Group
44. Suba Chandran. *India's Strategic Vision*. Center for Strategic & International Studies. Rasta: http://csis.org/files/media/csis/pubs/090201_bsa_chandran.pdf Žiūrēta 2010.04.17
45. Vu Dang Dzung, *A New Balance of Power in Asia-Pacific. Implications for ASEAN's Posture*. Harvard University, 2000

46. Weitz, R. *Strategic Posture Review: China 2010*. World Politics Review.

2. Šaltiniai:

Oficialūs valstybių dokumentai

47. *Annual Report of Indian Ministry of External Affairs 2004-2005*. Rasta: <http://www.indianembassy.org/policy/30ar01.pdf> Žiūrėta 2010.04.17
48. *China's National Defense in 2008*. Information Office of the State Council of the People's Republic of China. January 2009, Beijing. P. 4. Rasta: http://www.fas.org/programs/ssp/nukes/2008DefenseWhitePaper_Jan2009.pdf Žiūrėta 2010.04.01
49. *China's National Defense in 2004*. Rasta: <http://www.china.org.cn/e-white/20041227/index.htm> Žiūrėta 2010.04.15
50. *China's Defense White Paper in 2002*. Rasta: http://news.xinhuanet.com/english/2002-12/10/content_654851.htm Žiūrėta 2010.04.01

Spausdinta žiniasklaida (laikraščiai, žurnalai)

51. Jakniūnaitė, D. Naujausios tendencijos tarptautinių santykių teorijoje: konstruktyvizmas, postmodernizmas ir virtualizmas. *Politologija*. 2000 (4)
52. Miniotaitė G., Jakniūnaitė D. Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiuolaikinių saugumo studijų požiūriu // *Politologija* Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla, 2001/3 (23)
53. Statkus N., Paulauskas K. Lietuvos užsienio politika tarptautinių santykių teorijų ir praktikos kryžkelėje // *Politologija* Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla, 2006/2 (42)

Ataskaitos ir pranešimai

54. Bhartendu Kumar Singh. *Sino-Indian Trade: Present Tense, Future Perfect?* IPCS Issue Brief No 99, April 2009. Institute of Peace and Conflict Studies. Rasta: http://www.ipcs.org/pdf_file/issue/IB99-Bhartendu-IndiaChina.pdf Žiūrėta 2010.04.06
55. Jacob, J. T. *India, China and Asian Security: Setting an Agenda for Cooperation*. Report of dialogues held on 27-28 November 2006 (Beijing) and 10-11 March 2007 (Haryana). P. 14. Institute of Peace and Conflict Studies. Rasta: <http://www.ipcs.org/07Mar-MacArthurReport.pdf> Žiūrėta 2010.03.15
56. Kawai M., Wignaraja G. *ASEAN+3 or ASEAN+6: Which Way Forward?* Asian Development Bank Institute, Paper presented at the Conference on Multilateralising

Regionalism Sponsored and organized by WTO - HEI Co-organized by the Centre for Economic Policy Research (CEPR), 10-12 September 2007, Geneva, Switzerland.

Rasta:

http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/con_sep07_e/kawai_wignaraja_e.pdf

Žiūrėta 2010.05.02

57. Kuppuswamy, C. S. *India's Look East Policy - A Review*. South Asia Analysis Group, Paper No 3662 Rasta:

<http://www.southasiaanalysis.org/%5Cpapers37%5Cpaper3662.html> Žiūrėta

2010.04.17

58. *Main Characteristics of China's Foreign Policy*. Excerpts of Premier Li Peng's speech at the 96th Inter-Parliamentary Conference on September 19, 1996. Embassy of the People's Republic of China in the United States of America. Rasta: <http://www.china-embassy.org/eng/zmgx/zgwjzc/t35077.htm> Žiūrėta

2010.04.08

59. Nanto, D. K. *East Asian Regional Architecture: New Economic and Security Arrangements and U.S. Policy*. Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Updated January 4, 2008, p. 1 Rasta:

<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33653.pdf> Žiūrėta 2010.05.02

60. Raja Mohan, C. *Is India an East Asian Power? Explaining New Delhi's Security Politics in the Western Pacific*. National University of Singapore, Institute of South Asian Studies, ISAS Working Paper, No 81, 11 August 2009

61. Pant, H., V. *Indian Foreign Policy and China*. Institute for Defence Studies & Analyses, Strategic Analysis. Rasta:

http://www.idsa.in/strategicanalysis/IndianForeignPolicyandChina_hvpant_1006

Žiūrėta 2010.04.17

62. Verma, A. K. *Asian Security Environment and India's Options*. South Asia Analysis Group, Paper No. 3601, 13 January 2010. Rasta:

<http://www.southasiaanalysis.org/%5Cpapers37%5Cpaper3601.html> Žiūrėta

2010.05.02

63. Wayne, M. M. *China's Economic Conditions*. Congressional Research Service, CRS Report for Congress, December 11, 2009, p. 1 Rasta

<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33534.pdf> Žiūrėta 2010.04.17

64. Wang D. *Sino-India Relations and Confidence Building*. India and the World Seminar Report. 14 October 2009. Institute of Peace and Conflict Studies. Rasta:

<http://www.ipcs.org/seminar/india-the-world/sino-india-relations-and-confidence-building-796.html> Žiūrėta 2010.04.06

Valstybės institucijų ir tarptautinių organizacijų oficialių svetainių duomenys

65. ASEAN Regional Forum, Official website. Rasta:
<http://www.aseanregionalforum.org/AboutUs/tabid/57/Default.aspx> Žiūrėta
2010.05.02
66. Embassy of the People's Republic of China in the United States of America. China's Foreign Policy. *China Wants New World Order*. Rasta: <http://www.china-embassy.org/eng/zmgx/zgwjzc/t35080.htm> Žiūrėta 2010.04.08
67. Ministry of Commerce of the People's Republic of China. *Top Ten Trading Partners 2006/01-12*. Rasta:
<http://english.mofcom.gov.cn/aarticle/statistic/ie/200702/20070204363763.html>.
Žiūrėta 2010.03.30
68. Ministry of Defence, Govt of India. *Indian Armed Forces*. Rasta:
<http://mod.nic.in/aforces/body.htm> Žiūrėta 2010.04.17
69. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. *Independent Foreign Policy of Peace*. Rasta: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjdt/> Žiūrėta 2010.04.08
70. The Shanghai Cooperation Organisation. *The Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism*. Rasta:
<http://www.sectesco.org/EN/show.asp?id=68> Žiūrėta 2010.04.09

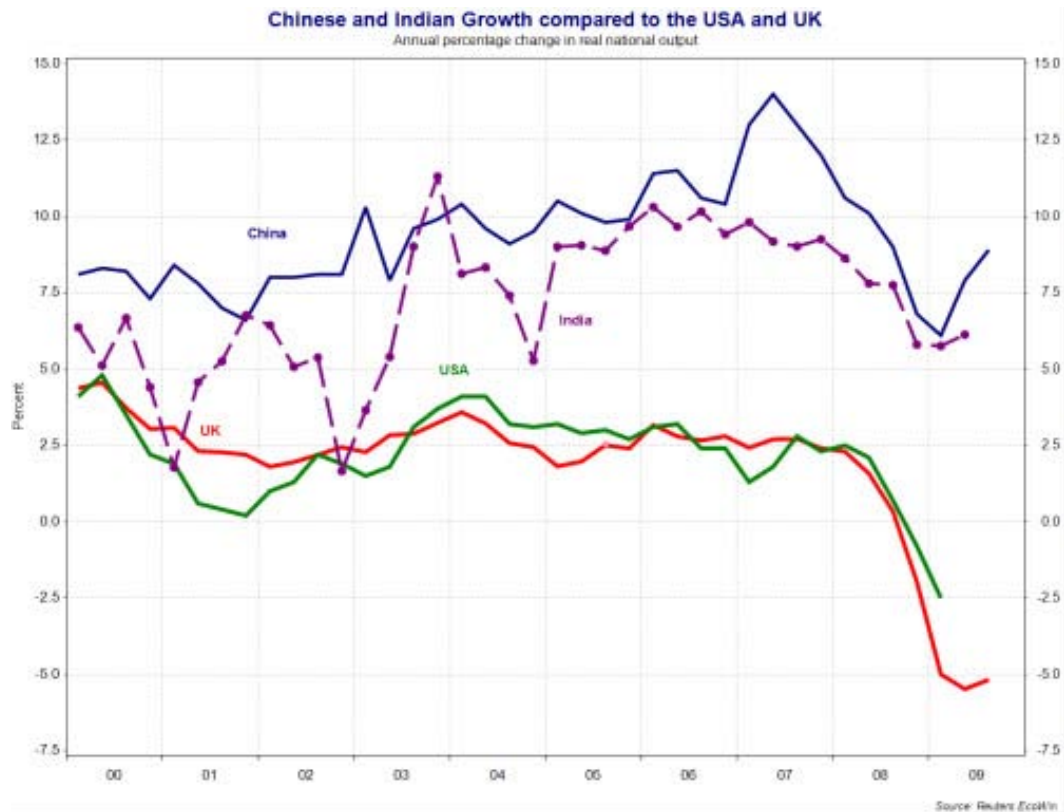
Kiti šaltiniai

71. CIA. *The World Factbook*. Rasta: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> Žiūrėta 2010.04.03
72. Conway, E. *Chinese Economy overtakes Japan*. Telegraph. Rasta:
<http://www.telegraph.co.uk/finance/economics/6890189/Chinese-economy-overtakes-Japan.html> Žiūrėta 2010.04.17
73. China View. *Backgrounder: Five Principles of Peaceful Coexistence*. Rasta:
http://news.xinhuanet.com/english/2005-04/08/content_2803638.htm Žiūrėta
2010.04.03
74. *Beijing likens Cheney criticism to nosy neighbor*. The Washington Times. Rasta:
<http://www.washingtontimes.com/news/2007/mar/01/20070301-104826-2978r/>
Žiūrėta 2010.04.09
75. Consolidation of the Integration First of the State of Jammu and Kashmir with the Republic of India. *Chronology of Events – Indo-China*. Rasta:
http://www.cifjkindia.org/cojk/cojk_001.shtml Žiūrėta 2010.04.03

76. Curtis, L. *The Triangular Dynamic in Asia: The U.S., India, and China*. The Heritage Foundation, April 26, 2007. Rasta: <http://www.heritage.org/Research/Lecture/The-Triangular-Dynamic-in-Asia-The-US-India-and-China> Žiūrėta 2010.05.01
77. Dhar, L. N. *An Outline of the History of Kashmir*. Rasta: <http://koausa.org/Crown/history.html> Žiūrėta 2010.04.03
78. *Indo-China Time Line*. Rasta: <http://us.rediff.com/news/chtime1.htm> Žiūrėta 2010.04.03
79. Kashmir Newz. *Western Map of Kashmir*. Rasta: <http://www.kashmirnewz.com/maps.html#cnm> Žiūrėta 2010.04.03
80. Kashmir Newz. *Geography of Jammu and Kashmir*. Rasta: <http://www.kashmirnewz.com/maps.html#cnm> Žiūrėta 2010.04.03
81. Noorani A., G. *Nehru's legacy to India*. Frontline. Rasta: <http://www.hindu.com/fline/fl2120/stories/20041008000307600.htm> Žiūrėta 2010.04.03
82. *Nehru's Bungling Foreign Policy*. Rasta: <http://news.indiainfo.com/spotlight/jammuandkashmir/nehropolicy.html> Žiūrėta 2010.04.03
83. Niharika Chibber Joe. *Fifty Years of Sino-Indian Relations: The Idea of "Chindia"*. The Maureen and Mike Mansfield Foundation, Promoting Understanding and Cooperation in U.S.-Asia Relations since 1983. Rasta: <http://www.mansfieldfdn.org/pubs/commentary/niharika011006.htm> Žiūrėta 2010.05.01
84. *Overview of India's Foreign Policy with China*. Rasta: [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+in0176\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+in0176)) Žiūrėta 2010.04.01
85. *Significant improvement in Sino-Indian relationship: Nirupama Rao*. DNA Read a World. Rasta: http://www.dnaindia.com/world/report_significant-improvement-in-sino-indian-relationship-nirupama-rao_1359601 Žiūrėta 2010.04.06

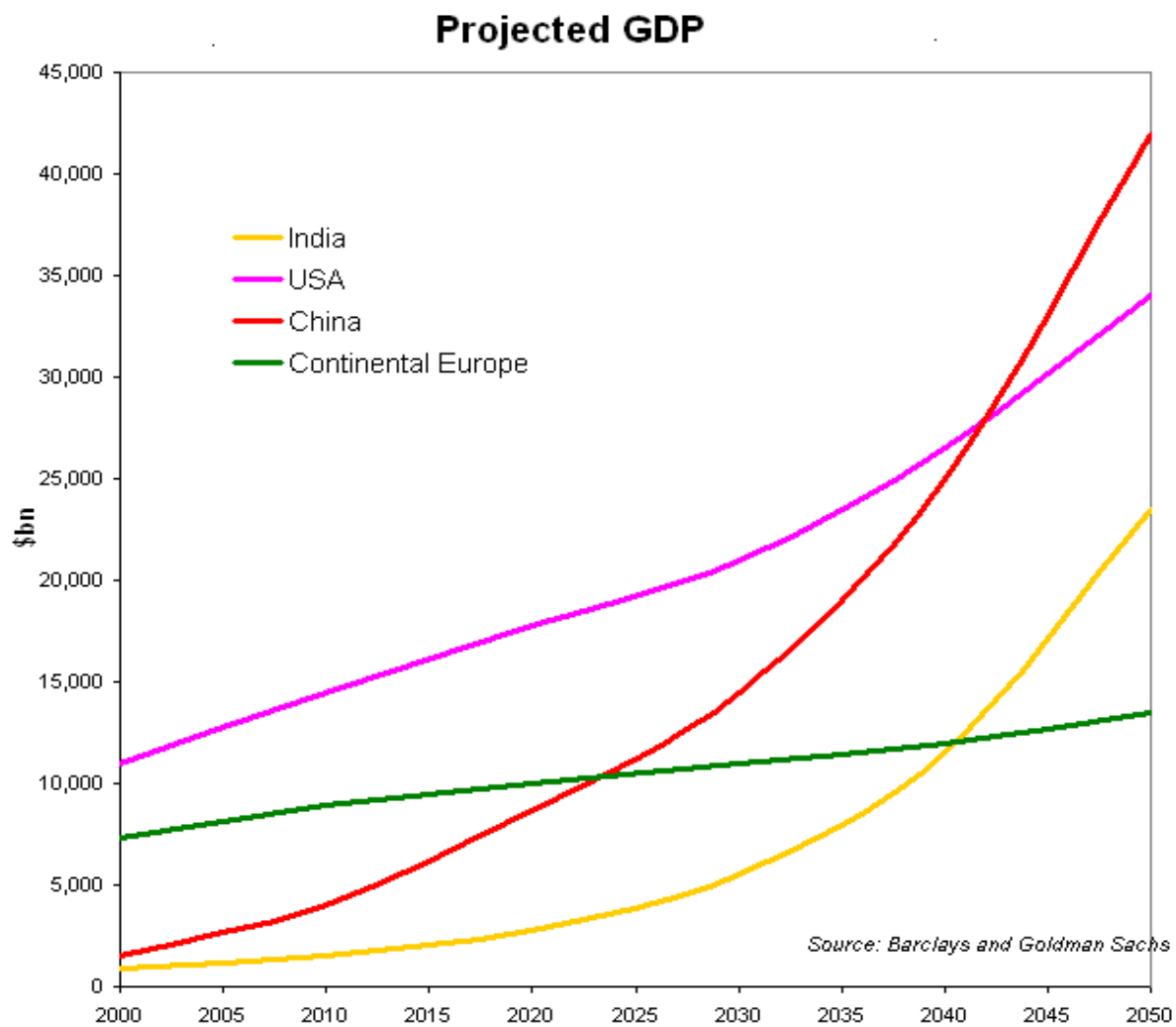
PRIEDAI

Priedas Nr. 1 Kinijos ir Indijos BVP augimas

ŠALTINIS: Riley, G. *China's growth starts to climb back above the 8% target*. Development Economics. Rasta: <http://tutor2u.net/blog/index.php/economics/C15/> Žiūrėta 2010.05.17

Priedas Nr. 2 Numatomas Kinijos ir Indijos BVP augimas

ŠALTINIS: *Projected GDP Growth – what impact does this have on your investments?* PropertyInvesting.Net Rasta:
<http://www.propertyinvesting.net/cgi-script/csNews/csNews.cgi?database=specialreports.db16&command=viewonex>
Žiūrėta 2010.05.17